

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SIRRI PAŞA’NIN GALATAT ADLI ESERİYLE İBN-İ KEMAL’İN
GALATATÜ’L-AVAM ADLI ESERİNİN TERCÜMESİNİN ANLAMSAL
BAKIMDAN KARŞILAŞTIRILMASI

İnci ŞENGÜL

2501110184

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr.Uğur GÜRSU

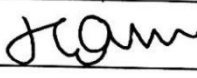
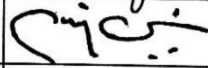
İSTANBUL - 2019

TEZ ONAY SAYFASI

	T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ONAYI	
---	---	---

ÖĞRENCİNİN;		
Adı ve Soyadı	: İnci ŞENGÜL	Numarası : 2501110184
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı	: Yeni Türk Dili	Danışmanı : Doç. Dr. Uğur GÜRSU
Tez Savunma Tarihi	: 24.07.2019	Saat : 14:00
Tez Başlığı	: "Sırrı Paşa'nın 'Galatat' Adlı Eseriyle İbn-i Kemal'in 'Galatatü'l- Avam' Adlı Eserinin Tercümesinin Anlamsal Bakımdan Karşılaştırılması"	

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Hacı Ömer KARPUZ		KABUL
2- Doç. Dr. Uğur GÜRSU		Kabul
3- Doç. Dr. Ahmet ÇİÇEKLER		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Mustafa BALCI		
2- Prof. Dr. Vahit TÜRK		

ÖZ

SIRRI PAŞA’NIN GALATAT ADLI ESERİYLE İBN-İ KEMAL’İN GALATATÜ’L-AVAM ADLI ESERİNİN TERCÜMESİNİN ANLAMSAL BAKIMDAN KARŞILAŞTIRILMASI

İnci ŞENGÜL

Çalışmanın amacı, aralarında yaklaşık üç yüzyıl bulunan iki eserde (Galatâtü’l-Avâm-XVI. yüzyıl – Galatât-XIX. yüzyıl) galat olarak kabul edilen ortak kelimelerin anlamları karşılaştırılarak zaman içinde meydana gelen anlam değişimlerini ve bunlara sebep olan anlam olaylarını ortaya koymaktır. Arapça bir eser olan Galatâtü’l-Avâm’ın Türkçeye tercümesi olan “Terceme-i Galatâtü’l-Avâm” esas alınarak karşılaştırma yapılmıştır. Günümüzde hala kullanılan bazı kelimelerin de mevcut olduğu bu eserler, Kamus-ı Türkî, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat ve Türkçe Sözlük çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın girişinde, galatın tanımı ve tarihçesi verilmiş, ilk bölümde anlambilim ve alt başlıkları olan anlam değişimleri ve buna sebep olan anlam olayları açıklanmış, ikinci bölümde incelenen eserlerin yazarları hakkında bilgiler verilmiş ve Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olan eserlerin transkripsiyonu yapılmıştır. Üçüncü bölümde eserlerde geçen ortak kelimeler birinci bölümde verilen anlam değişimleri ve anlam olayları bilgileri doğrultusunda Kamus-ı Türkî, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat ve Türkçe Sözlük kapsamında yorumlanmıştır.

Tezin sonunda dizin, sonuç ve bibliyografya bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Galat, İbn-i Kemal, Sırrı Paşa, Galatâtü’l -Avâm, Terceme-i Galatâtü’l – Avâm, Galatât, anlambilim, anlam değişimleri, anlam olayları.

ABSTRACT

SEMANTIC COMPARISON OF TRANSLATION OF GALATAT BY SIRRI PASHA AND İBN-İ KEMAL'S GALATAT'ÜL-AVAM

İnci ŞENGÜL

The aim of the study is to reveal the meaning changes that occur over time by comparing the meanings of the common words which are considered as misconception in the two works which are about three centuries apart and is to explain meaning occurrence that cause these meaning changes. The comparison was made on the basis of Terceme-i Galatâtü'l Avam which is translation of an Arabic work Galatâtü'l Avam. These works in which there are same words this still used today are explained in the framework of Kamus-i Turki, Ottoman-Turkish Encyclopedic Dictionary and Turkish Dictionary.

At the beginning of the study. Misconception and the history of misconception was given in the first section, semantic and its subheadings the meaning changes and meaning occurrence that causes these meaning changes are explained in the second chapter information about the authors of the works examined and the works written in the Ottoman Turkish were transcribed. In the third chapter the common words in the works are interpreted in the works are interpreted in the light of the meanings changes and meaning events given in the introduction with in the framework of Kamus-i Turki, Ottoman-Turkish Encyclopedic Dictionary and Turkish Dictionary.

At the end of the thesis there are index, conclusion and bibliography.

Key words: Misconception, İbn-i Kemal, Sırrı Paşa, Galatâtü'l -Avâm, Terceme-i Galatâtü'l -Avâm, Galatât, semantics, meaning change, meaning occurrence.

ÖNSÖZ

Galat, Arapça bir kelime olup yanlış, yanlışma, kurallara uymayan söz ve tamlama anlamlarına gelen bir kelimedir. Dilimizde ise başta Arapça ve Farsça olmak üzere yabancı dillerden Türkçeye geçen, biçim ve anlam değişikliğine uğrayarak kullanılan kelime olarak tanımlanmaktadır.

Dilimizde, Arapça ve Farsçadan gelen ve asıl şekillerinin dışında kullanılmakta olan birçok kelime ve tamlama bulunmaktadır. Galat kelimesi de bir dil bilgisi terimi olarak kullanıldığında dildeki ses bilgisi, şekil bilgisi, söz dizimi ve anlam yanlışlarını ifade etmektedir. Bugüne kadar yapılan çalışmaların ortaya koyduğuna göre İbn-i Kemal'in Galatâtü'l-Avâm adlı eseri dilimizde bu konuda yazılan ilk eserdir. Daha sonra galat konusunda yazılan eserler, bu eserin genişletilmiş bir biçimi olmuştur. Bu eserlerden birini de Sırrı Paşa yazmış ve İbn-i Kemal'in eserine eklediği diğer galat-ı meşhur kelimelerle Galatât adlı eserini meydana getirmiştir.

Yüksek Lisans tezimde; Osmanlı Türkçesi döneminde Türkçenin bütünü içinde kullanılan yabancı kelimelerin dilde yer edip kendisini kabul ettirdiği örnekleri ele alan iki eseri incelemek istedim. Çalışmamın temelinde yer alan Terceme-i Galatâtü'l-Avâm ve Galatât adlı eserlerde geçen ortak kelimeleri anlamsal açıdan inceledim.

Yüksek Lisans tezimin amacı, Türkçeye giren yabancı asıllı kelimelerin Türkçe kuralların da etkisiyle nasıl bir anlam değişimine girdiklerini göstermektir. Bu amaçla Kemalpaşazade'nin Arapça risalesinin Türkçeye tercümesi olan Terceme-i Galatâtü'l-Avâm ve Sırrı Paşa'nın Galatât adlı eserlerinin transkripsiyonu yapılmış ve söz konusu eserlerde ortak kelimeler anlamsal açıdan incelenmiştir. Türkiye Türkçesi araştırmacıları, galat üzerine yazılmış eserlerin ortaya koyduğu sonuçları özellikle başka dillerden dilimize geçen kelimelerin Türkçede geçirdikleri fonolojik, morfolojik ve semantik gelişmelerin takibi için bu eserleri kaynak olarak kullanmaktadır.

İSTANBUL, 2019

İnci ŞENGÜL

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	x
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ANLAMBİLİM

1.1.ANLAM DEĞİŞMELERİ	6
1.1.1.ANLAM DARALMASI	6
1.1.2.ANLAM GENİŞLEMESİ	6
1.1.3.BAŞKA ANLAMA GEÇİŞ	7
1.2.ANLAM OLAYLARI	7
1.2.1.BENZETME	7
1.2.2.DEYİM AKTARMASI	7
1.2.3.SOMUTLAŞTIRMA	8
1.2.4.AD AKTARMASI	8
1.2.4.1. Parça-Bütün İlişkisi	8
1.2.4.2.Bütün-Parça İlişkisi	9
1.2.4.3.Neden-Sonuç İlişkisi	9
1.2.5.GENELLEŞME	9
1.2.6.ÖZELLEŞME	9
1.2.7.MECAZLAŞMA	10
1.2.8.ARGÖ	10
1.2.9.TERİMLEŞME	10
1.2.10.ANLAM BİRLEŞMESİ	11
1.2.11.ANLAM EŞLEŞMELERİ	11
1.2.11.1.ANLAM-ANLAM EŞLEŞMELERİ	10
1.2.11.2.ANLAMBİRİMCİK-ANLAMBİRİMCİK EŞLEŞMELERİ	11

İKİNCİ BÖLÜM

YAZARLAR HAKKINDA BİLGİ

2.1.İBN-İ KEMAL-HAYATI VE GALATÂTÜ'L-AVÂM	12
2.1.1. TERCEME-İ ĞALATÂTÜ'L – 'AVÂM	14

2.2.GİRİTLİ SIRRI PAŞA –HAYATI VE GALATÂT	24
2.2.1. ĞALATÂT.....	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNCELENEN ESERLERDE GEÇEN ORTAK KELİMELERİN ANLAMSAL AÇIDAN İNCELENMESİ

3.1.ANLAM DEĞİŞİMİNE UĞRAMIŞ KELİMELER	67
3.1.1.ANLAM DARALMASI.....	67
3.1.1.1.BERİYYE.....	67
3.1.1.2.HUBAB-HABAB.....	67
3.1.1.3.HAŞİN.....	68
3.1.1.4.DEAVA-DEAVİ	68
3.1.1.5.RIKKIYYET	69
3.1.1.6.SELİS	69
3.1.1.7.TESELLİ-TESELLA.....	70
3.1.1.8.ŞEBAHET	70
3.1.1.9.GIYBET-GAYBET.....	70
3.1.1.10.FERAGAT.....	71
3.1.1.11.NÜZÜL-NÜZL	72
3.1.1.12.AMY-IMY.....	72
3.1.1.13.KURA-KARYE.....	72
3.1.1.14.‘AYAN-‘İYAN	73
3.1.1.15.KANDİL.....	73
3.1.1.16.KERAHİYET	73
3.1.2.ANLAM GENİŞLEMESİ	74
3.1.2.1.EVAN-AVAN	74
3.1.2.2.İYVAN- EYVAN.....	74
3.1.2.3.BEŞARET-BİŞARET-BÜŞARET.....	75
3.1.2.4.BELLUR-BİLLUR.....	76
3.1.2.5.TERCEME-TERCÜME	76
3.1.2.6.TERCEMAN-TERCÜMAN	77
3.1.2.7.METRUK	77
3.1.2.8.SİKAL-SİKL	78
3.1.2.9.HACİL-HACALET	78

3.1.2.10.HAŞİN	79
3.1.2.11.DEAVA-DEAVİ	79
3.1.2.12.EDVİYYE-ED'İYYE	80
3.1.2.13.MÜRTABİT	80
3.1.2.14.MERSİYE-MERSİYYE	81
3.1.2.15.REFAHİYET-REFAHİYYET-REFAHET-REFAH	81
3.1.2.16.ZE'AMET-Zİ'AMET	82
3.1.2.17.SEBK-SEBKAT	82
3.1.2.18.TESELLİ-TESELLA	82
3.1.2.19.MASRİF-MASRAF	83
3.1.2.20.SALAHİYYET	84
3.1.2.21.ZALAM-ZULAM	84
3.1.2.22.MU'CEB-MU'CİB	85
3.1.2.23.ALANİYEN	85
3.1.2.24.MA'DİN-MA'DEN	86
3.1.2.25.GIZA-GIDA	86
3.1.2.26.KANDİL	87
3.1.2.27.'IRAKU'N-NESA-IRKU'N-NİSA	88
3.1.2.28.BİL'-AHİR-Bİ'L-AHARE	88
3.2.ANLAM OLAYI YAŞAMIŞ KELİMELEER.....	88
3.2.1.AD AKTARMASI	88
3.2.1.1. EVAN-AVAN	88
3.2.1.2. İYVAN- EYVAN	89
3.2.1.3. SALAHİYYET	89
3.2.1.4.EDVİYYE-ED'İYYE	90
3.2.1.5.SEBK-SEBKAT	90
3.2.1.6.TESELLİ-TESELLA	91
3.2.2.GENELLEŞME	92
3.2.2.1. İNAS-ÜNAS	92
3.2.3.MECAZLAŞMA	92
3.2.3.1.ZALAM-ZULAM	92
3.2.3.2.MA'DİN-MA'DEN	93
3.2.3.3.DEAVA-DEAVİ	93
3.2.3.4.MÜRTABİT	93
3.2.3.5.MA'DİN-MA'DEN	93

3.2.3.6. FERAGAT.....	94
3.2.4. ARGO.....	95
3.2.4.1. HAYVAN.....	95
3.2.4.2. DEAVA-DEAVİ	95
3.2.5. TERİMLEŞME.....	96
3.2.5.1. BAKİRE	96
3.2.5.2. KAZİ- KUZAT.....	96
3.2.5.3. SİKAL-SİKL	97
3.2.6. ANLAM BİRLEŞMESİ	97
3.2.6.1. ANLAM EŞLEŞMELERİ.....	97
3.2.6.1.1. BİNYAMİN-BÜNYAMİN	97
3.2.6.1.2. SEYYİB-SEYYİBE	98
3.2.6.1.3. MÜSEYLİME-MÜSEYLEME.....	98
3.2.6.1.4. MAZLİME-MAZLEME	98
3.2.6.1.5. MU'DİL-MU'DAL-MUADDAL	99
3.2.6.1.6. KABAİL.....	99
3.2.6.1.7. NİKRİS	99
3.2.6.1.8. NİKAT-NÜKAT	100
3.2.6.1.9. EVAN-AVAN.....	100
3.3. ELE ALINAN SÖZLÜKLERDE YER ALMAYAN KELİMELEER.....	100
3.3.1. KABUL-AHBAR	100
3.3.2. HANİS-HANİS.....	101
3.3.3. İBAKAT ve İBAK.....	101
3.4. GALATAT ADLI ESERDE GALAT OLARAK GEÇEN KELİMELEERİN TABLOSU.....	102
SONUÇ.....	110
DİZİN	112
BİBLİYOGRAFYA.....	117
EKLER.....	120

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e	: aynı eser
a. g. e.	: adı geçen eser
Ar.	: Arapça
Argo	: argo söz
bk.	: bakınız
TS	: Türkçe Sözlük
dbl.	: dilbilgisi
ed.	: edebiyat
Far.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
huk.	: Hukuk
ing	: İngilizce
is.	: isim
jeo.	: Jeoloji
mec.	: mecaz
s.	: sayfa
sf.	: sıfat
Tar.	: Tarih
ter.	: terim
Tr.	: Türkçe
TS.	: Türkçe Sözlük
zf.	: zarf

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

أ ا, e, ’

آ ā, a

ب b

پ p

ت t

ث s

ج c

چ ç

ح h

خ ħ

د d

ذ z, ḏ

ر r

ز z

ژ j

س s

ش ş

ص ş

ض ž, ḏ

ط ʈ

ظ ʒ

ع ’

غ ğ

ف f

ق k

ك k, ŋ, g

ل l

م m

ن n

و v, u, ü, ū, o, ö

ه h, a, e

ي y, ī, ı, i

GİRİŞ

Arapçada masdar olarak “yanılmak” anlamına gelen **galat** kelimesi için Türkçe sözlüklerde “yanlışlık, yanılma, yanılğı, dil bilgisi kuralına uymayan kelime veya ibare, dil yanlış” gibi anlamlar verilmiştir. Edebiyatta galat, yanlış ve kurala uymayan kelime, tamlama ve anlatım anlamlarına gelmektedir. Kelimenin çoğulu "**galatat**"tır, karşıtı ise **fasih** tir.

Dilimizde ister Türkçe olsun, isterse yabancı kökenli olsun orijinal biçiminde yazılıp kullanılmayan kelime veya kelime grupları galat kabul edilmektedir. Bu değişen şekillerin herkesçe benimsenip yaygın kullanılmasına *galat-ı meşhur*, hiçbir şekilde kullanımı uygun görülmeyen kelimelere de *galat-ı fahiş* denilmektedir.¹ Hatta galat-ı meşhurun kullanılmayan düzgün, açık sözden daha iyi olduğu “*Galat-ı meşhûr fasîh-i mehcûrdan evladır.*” sözüyle belirtilmiştir.

Her dilde olduğu gibi Türkçede de tarih boyunca çeşitli ilişkilerle diğer dillerden kelime alışverişi olmuştur. Türkçe kendi dil kurallarına göre gelişmekte iken Türklerin İslamiyet’i kabul etmeleriyle Arapça ve Farsçadan kelime alınmaya başlanmış ve aynı dinî görüşün benimsenmesi nedeniyle artık bu diller yabancı sayılmamıştır. Böylece Arapça ve Farsça kelimelerin resmî dile girmesiyle Osmanlıca Türkçesi ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu süre içinde Türkçe, yalnızca Arapça ve Farsçadan kelime almanın yanında ilişkide bulunulan çeşitli milletlerin dillerinden de kelimeler almıştır. Bu süreçte bazı değişikliklere uğrayan kelimeler ortaya çıkmış, Türkçeye yerleşerek kendini kabul ettiren bu kelimeler galat kabul edilmiştir. Ancak Arapçada, Türkçede anlaşıldığı şekliyle galat kavramı yoktur. Bu dilde cümle yanlışları “**lahn**” terimiyle, yabancı bir kelime dile girdikten sonra fazla değişikliğe uğramadan kullanılıyorsa “**dahîl**” terimiyle, bazı değişikliklere uğrayarak Arapçalaşan kelimeler “**muarreb**” terimiyle, belli bir dönemden sonra başka dillerden alınan veya türetme yoluyla dile kazandırılan yeni kelimeler “**müvelled**” terimiyle ifade edilir. Kısacası Arapçada Türkçedeki gibi galat olarak değerlendirilmez. Farsçadaki galat anlayışı ise Türkçedekine benzer.² F.Steingass Farsça-İngilizce Sözlükte galat kavramının karşılığı olarak *erratum* →galat, *misconstruction* →galat, tabir, *error* →galat, *mistranslation* →tercüme hataları kelimelerini kullanmıştır.

¹ Zuhal Kültür, **Galatat Sözlükleri**, İstanbul, Simurg Yayınevi, 2008, s.1.

² Mustafa Kaçalın, “Galat maddesi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, 1996, 13.cilt, s.301.

Türkçeye giren yabancı kökenli kelimeler, özellikle Türkçenin kurallarına göre incelendiğinde galat kavramının ortaya çıkmasına bir neden oluştururlar. Ayrıca imladan manaya, fonetikten morfolojiye kadar dildeki değişiklikler galat konusu içinde yer alır. Galat üzerine yazılmış eserler incelendiğinde **galat** kavramının aşağıdaki tespitler sonucunda ortaya çıktığı açıktır:

- Türkçe kelimelerle Arapça ve Farsça kelimelerin birlikte kurduğu tamlamalar,
- Arapça ve Farsçadan geçerken mana değişikliği yaşayan kelimeler,
- Bazı kelimelerin iki farklı şekilde kullanılması,
- Ses değişikliğine uğrayan kelimenin orijinal şekli ayrı anlam verirken yeni şekli de ayrı bir anlam ifade eden kelimeler (mesel-masal gibi.),
- Mastar olduğu halde yeniden masdar yapılan kelimeler (emn-iyyet gibi.),
- Arapçada olmadığı halde Türkçede uydurularak kullanılan kelimeler (salahiyyet, bakire gibi.)

Mana yönünden galat sayılan kelimeleri iki hususa ayırabiliriz:

a)Arapçada, Türkçede ve Farsçada olup anlamları değiştirilen kelimeler:

Dilde var olan kök ve ekler kullanılarak ortak dilde bulunmayan kelimelerin türetilmesiyle yeni anlam kazanan kelimeler ortaya çıkmıştır. Beyaz kelimesi aklık anlamında masdar olduğu halde ak kelimesi sıfat olarak kullanılmıştır.

b)Arapça ve Farsçada olmadığı halde Osmanlı Türkçesinde Türkçenin veya kelimenin geldiği dilin kurallarına dikkat edilmeden oluşan kelimeler

Bu durumun analogi yoluyla ortaya çıktığı ihtimalinde olduğu ve bu şekilde oluşan, dilde varlığını hala koruyan kelimelerin olduğu tespit edilmiştir. Bu kelimeler geldikleri dilde var olmayıp Osmanlı Türkçesi içinde ortaya çıkmışlardır. Meftune, ictisar gibi yeni ortaya çıkan bu kelimeler lügat-ı müvellede olarak adlandırılmıştır. Bu tür kelimeler sonradan ortaya çıkarılmış kelime durumundadır.³

³ Kemal Yavuz, **Galat, Galatat ve Muînî'nin Dildeki Tasarrufları**, Türk Dünyası Araştırmaları:60, Haziran 1989, s.127-148.

Çeşitli nedenlerle diğer milletlerden alınan ve galat durumuna geçen bu tür kelimelere ait birçok eser yazılmıştır. Özellikle bazı Osmanlı aydınları yabancı dillerden Türkçeye geçen bu kelimelerin asıllarını göz önünde bulundurarak, kullanıldıkları şekilleri galat olarak değerlendirmişler ve bu konuda risaleler, sözlükler yazmışlardır.

Bu konuda Türkiye’de yazılan ilk eser Şeyhülislâm Kemalpaşazade’nin **Risâle-i Sakatât-ı Avâm, et-Tenbîh ‘alâ galatî’l-hâmil (câhil) ve’n-nebîh, Galatâtü’l-‘Avâm** gibi adlarla kaydedilen Arapça eserdir. Türkçeye çevrilerek **Terceme-i Galatâtü’l Avâm** adıyla basılan eser, on altı sayfadan oluşmaktadır. Eserin mütercimi ve baskı yeri belli değildir. Kemalpaşazade’nin bu eseri kendisinden sonrakilere bir örnek ve temel kaynak teşkil etmiş, daha sonra yazılan konuyla ilgili her eserde Kemalpaşazade’nin eseri genişletilmiştir.

Türkçede galatlar hakkında kaleme alınan diğer eserler de şunlardır: Ebüssuûd Efendi’nin **Sakatâtü’l-‘avâm** (İstanbul 1318) adlı eseri, Mehmed Hafîd’in 1065 adet kelimeyi içeren ilk derli toplu galat sözlüğü kabul edilen **ed-Dürerü’l-müntehabâtü’l-mensûre fî islâhı galatâtî’l-meşhûre** (İstanbul 1221) adlı eseri, Giritli Sırrı Paşa’nın Kastamonu valisi iken Kemalpaşazade’nin Galatâtü’l-‘Avâm adlı eserini esas alarak yazdığı **Galatât** adlı eseri, (2. bs., İstanbul 1301; 3. bs., İstanbul 1301) , Kazasker Mustafa İzzet’in 528 adet kelimenin ele alındığı, dile tamamen yerleşen ve kullanılmasında bir sakınca bulunmayan, dile büsbütün yerleşmediği halde kullanılması karışıklığa yol açmayan ve dolayısıyla kullanımında yine sakınca bulunmayan kelimeleri iki bölüme ayırarak kaleme aldığı **Tashîhu’l-galatât ve’l-muharrefât fî’l-esmâi ve’l-lugât** (İstanbul 1302) adlı eseri, Mehmed Hâlid’in **Tedkîk-i Galatât-ı Tercüme** (İstanbul 1306) adlı eseri, Kemalpaşazade (Mehmed) Said’in **Galatât-ı Tercüme** 1306-1324 (1889-1906) adlı eseri, Faik Reşad’ın **Ta’lîm-i Kitabet, Zeyl 1: İmlâ ve Galatât** (İstanbul 1308 [2. bs. Rehber-i İmlâ, İstanbul 1309]) ve **Ta’lîm-i Kitabet, Rehber-i Esmâ-i Türkiyye** (İstanbul 1308, Ali Nazîmâ ile birlikte) adlı eserleri, Ahmed Ziyâeddin’in **Mecmuam** (İstanbul 1319) adlı eseri, Mustafa Rüşdü’nün **Tehzîbü’l-keîâm fî lisâni’l-havâssı ve’l-avâm ve izhâbü’l-evham min ez-hâni’l-enâm** (İstanbul 1313) adlı eseri, Ali Şeydi’nin **Defter-i Galatât** (İstanbul 1324) adlı eseri, Ali Himmet (Berki)’in **Fâzılın Galatât Defteri** (Samsun 1338) adlı eseri, Filiz Tekin Hâlid’in **Yeni Galatât** (İstanbul 1926) adlı eseri, Faruk Kadri Timurtaş’ın popüler mahiyette dil konularının tartışıldığı eseri **Türkçemiz ve Uydurmacılık** (İstanbul 1977) ve Osmanlı Türkçesine karşılık ortaya çıkarılan uydurma dilin yanlışlığı üzerinde durduğu **Uydurma Olan ve Olmayan Yeni Kelimeler Sözlüğü** (İstanbul 1979) adlı eserleri, Ömer Asım

Aksoy'un *Dil Yanlışları (900 Sözün Eleştirisi)* (Ankara 1980) adlı çalışmalar zaman çizgisinde bu şekilde kendilerini göstermiştir.⁴ Bu eserler incelendiğinde yazımdan anlama, hatta ses ve yapı özelliklerine kadar bütün değişikliklerin galat konusu içinde yer aldığı anlaşılmaktadır.

Galat kelimesi bir dil bilimi ve dil bilgisi terimi olmadığından bu adlandırmanın bilim dallarının sınırları içinde bir yere oturtulması güçtür. Bu açıdan mesele yalnızca Osmanlı aydınlarının bir dikkati olarak ele alınması gerektiği düşünülebilir. Çünkü galat konusu başlangıçta, bir yabancı dil gibi öğrenilen Arapça ve Farsça ile ilgili dil yanlışlarının bu iki dilden alınan ve Türkçeye ait kabul edilen kelimelerin bir meselesi olarak ortaya çıkmıştır. Galatlara dair eserlerde, yazarların eğitim yıllarında öğrendiklerine göre Türkçede yanlış kullanılan kelimeleri düzeltme düşüncesinin amaç olduğu görülür. Yabancı kökenli kelimelerin geldikleri dillere göre doğru okunup yazılması esas alınırsa sadece Arapça ve Farsça değil Çince, Moğolca, Sanskritçe, Latince ve Grekçe bilinmeden Türkçe'nin doğru kullanılamayacağı sonucuna varılır ki bunun çok yanlış bir yaklaşım olduğu ortadadır. Öte yandan yukarıda verilen galat üzerine yapılmış çalışmalar bazı kelime ve deyimlerin asıllarını aydınlatmada faydalı olduğu gibi, yanlış biçimleriyle yerleşen kelimelerin çok defa asıl biçimlerinin unutularak benimsendiğini ve dilin yapısına uygun şekilde kullanıldığını göstermesi açısından da önemlidir. Türkiye Türkçesi araştırmacıları galat üzerine yazılmış eserlerin ortaya koyduğu sonuçları özellikle başka dillerden dilimize geçen kelimelerin Türkçede geçirdikleri fonolojik, morfolojik ve semantik gelişmelerin takibi için bu eserleri kaynak olarak kullanmaktadır.

⁴ Mustafa Kaçalın, "Galat maddesi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, 1996, 13.cilt, s.302.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.ANLAMBİLİM

Dil, sözlü ve yazılı olarak iletişimde kaldığımız, doğduğumuzda hazır olarak edinmeye başladığımız, doğrudan doğruya insana özgü, çok güçlü, büyümlü bir düzendir; düşünme, düşünöleni aktarma dizgesidir.⁵

İnsana özgü bir gerçek olan dili incelerken, onun karmaşık yapısından dolayı sınırlarını ve özelliklerini birtakım yöntem ve tekniklere göre açıklamak zorundayız. Bu alanda İ.Ö.V. yüzyılda Sanskritçe yazılan bir dil bilgisi kitabından başlayarak Eski Yunan’da İ.Ö.VI. yüzyılda dil bilgisi, dilbilim çalışmaları devam etmiştir. Bu çalışmalar XIX. yüzyıla gelinceye kadar diğer diller göz önünde bulundurularak önceki yüzyıllarda fark edilen dil yakınlıkları sağlam temellere oturtulmuştur. XX. yüzyıla gelince bu konuda dilbilimci Ferdinand de Saussure’nin ortaya koyduğu kuramla dilbiliminin ne olduğu belirlenmiş ve anlambilim çalışmaları da böylece sistemli hale gelmiştir.

Anlambilim (*İng.Semantics*), “Dilin anlam yönünden incelenmesidir.”

Anlambilim; Türkçenin zenginliklerini, anlatım gücü ve esnekliğini ortaya çıkarabilmek, bir kelimenin anlamının kesinleşmesi için içinde bulunduğu bağlamı bilmek amaçlarıyla dilin anlam yönünden incelenmesini sağlar. Anlam, bir insanın kelime aracılığı ile açığa vurduğu veya başka bir kimseye naklettiği ve aynı dil birliğinden kimselerin zihninde birbirine eş veya yakın olarak beliren bir kavram-düşünce-duygu birleşimidir⁶.

Aksan’a göre günümüzde anlambilimi çalışmalarında **anlam değişimleri** üzerinde en çok durulan olaylardır.⁷

Anlam değişmesi, bir kelimenin anlattığı kavramdan az ya da çok uzaklaşması onunla uzak ya da hiç ilgisi bulunmayan yeni bir kavramı yansıtır duruma gelmesidir.⁸

Anlam değişmelerini aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür:

- 1.Anlam daralması
- 2.Anlam genişlemesi
- 3.Başka Anlama geçiş
 - 3.1.Anlam Kötüleşmesi
 - 3.2. Anlam İyileşmesi

⁵ Doğan Aksan, **Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi**, Ankara, Engin Yayınevi, 1997, s. 13.

⁶ Doğan Aksan, **Dilbilim ve Türkçe Yazıları**, İstanbul, Multilingual Yayınları, 2004, s. 69.

⁷ Doğan Aksan, **Türk Anlam Bilimine Giriş**, Ankara, T.D.A.Y. Belleten, 1965, s.167-184.

⁸ Doğan Aksan, **Anlambilimi ve Türk Anlambilimi**, Ankara, 1971, s.118.

1.1.ANLAM DEĞİŞMELERİ

1.1.1ANLAM DARALMASI

Korkmaz anlam daralmasını “ Kelimenin kavram ve anlam kapsamı bakımından bir daralmaya uğrayarak eskiden anlattığı şeyin sadece bir bölümünü anlatır duruma gelmesidir.”⁹ olarak özetlerken Aksan, “anamlı bir birimin daha sınırlı bir kapsam içermeye başlaması, önceleri yalnızca bir gösteren ile karşılaşmaya çalışılan birçok gösterilenin bu anlam demetindeki birini veya birkaçını yitirmesi”¹⁰ şeklinde değerlendirmektedir.

Önceleri “zerdali, kayısı, şeftali, erik” gibi taş çekirdekli meyveleri adlandırmak için kullanılan “*erik*” sözcüğünde benzer dil olayını görmekteyiz. Kelimenin artık kapsama alanı daralmış, genel anlamdan özel anlama geçmiş ve aynı adla anılan bir meyvenin adı olmuştur.

Örneğin, Almancada eskiden her çeşit hareket etmeyi gösteren “gitmek” anlamına gelen “*fahren*” sözcüğü bugün yalnızca, bir araçla gitmeyi ve bir taşıma aracı kullanmayı anlatır; eğer yürüyerek gitmek sözkonusu ise “gehen” eylemi kullanılır.¹¹

1.1.2.ANLAM GENİŞLEMESİ

Anlam genişlemesi, anlamlı bir birimin daha geniş bir kapsam içermeye başlaması, dar bir anlamdan genel bir anlama geçişi olarak tanımlanmaktadır. Sınırlı bir toplum kesimi tarafından kullanılan sözcük zaman içinde bütün toplum tarafından kullanılır. Kelimenin kavram alanı zamanla genişler, sözcüğün temel anlamı esas alınarak, anlamındaki genişlemeler veya genelleşmeler ortaya çıkar.

“*Abla*” sözcüğünün Türkçe Sözlükte ikinci anlamı “büyük kız kardeş” şeklinde açıklanmış, benzetme yoluyla kelime yakın anlama geçiş yaparak sözlükbirimde bir anlam genişlemesi yaşanmıştır. “*Antika*” sözcüğünün Türkçe Sözlükte beşinci anlamı “genele, olağana, geleneğe aykırı, acayip, tuhaf (ad→sıfat) şeklinde sözcük türünün değişimiyle dilbilgisel anlama geçerek yine bir anlam genişlemesi meydana gelmiştir. Bir sözcüğün eskisinden farklı yeni bir anlama geçmesi, yeni bir kavramı yansıtması da -mesela “*kurt*” kelimesi birinci anlamından “etçil bir hayvan” mecazlaşarak “bir şeyi iyi bilen” anlamını yansıtır- sözlükbirimde anlam genişlemesi meydana getirir.

⁹Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları:575, 1992, s.9.

¹⁰ Doğan Aksan, **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları:439, 2009, s.213.

¹¹ **A.e.**, s. 213.

1.1.3.BAŞKA ANLAMA GEÇİŞ

Dilden dile aktarımlar sırasında ortaya çıkan başka anlama geçiş aynı zamanda anlam kayması da denilen anlam olayında sözcükler önceden yansıttığı kavramdan tümüyle ayrılır, yeni bir kavrama karşılık gelir. Bu anlam olayını anlam genişlemesi olarak da değerlendirmek mümkündür. Ayrıca başka anlama geçiş başlığını “anlam iyileşmesi” adıyla “yavuz” sözcüğünün kötü anlamından -yaman örneğinde görüldüğü gibi- güçlü anlamına geçmesi, “anlam kötüleşmesi” adıyla “canavar” sözcüğünün canlı, mahluk anlamından yırtıcı, vahşi hayvan anlamına geçmesi şeklinde de değerlendirebiliriz.

1.2.ANLAM OLAYLARI

1.2.1.BENZETME

İnsanoğlunun anlatıma güç verme amacıyla, birtakım nesneler, kavramlar arasında ördüğü yakınlıklardan, benzerliklerden yararlanarak bunlardan birini anlatırken ötekini de anması eğilimidir.

Her dilde, her insanın bol bol kullandığı benzetmeler yaygınlaşırsa kalıplaşır, kişisel olmaktan çıkarak sözvarlığının öğeleri niteliği kazanır.¹²

Örneğin; “buz gibi soğuk, dut yemiş bülbül gibi” kullanımlarında olduğu gibi ifadeler adeta kalıplaşırsa ve deyimleşirse artık sözvarlığının birer öğeleri sayılır.

1.2.2.DEYİM AKTARMASI

Bir sözcüğün dile getirdiği kavramla, onun gösterileniyle bir başka kavram arasında çoğu kez benzetme yoluyla bir ilişki kurarak sözcüğü o kavrama aktarma olayıdır.¹³

İnsanoğlu başta organlarıyla ilgili kavramlar olmak üzere, kendisiyle ilgili şeylere, benzettiği nesnelere, onların adını vermiş böylece her dilde aynı doğrultuda gelişmeler olmuş, bu sözcükler çokanlamlı duruma gelmiştir.

¹² A.e., s. 187.

¹³ A.e., s. 183.

Deyim aktarmaları farklı yönlerde olabilir: İnsandan doğaya aktarma, doğadan insana aktarma, doğadaki varlıklar arasında aktarma, hareketten insana aktarma, hareketten doğaya aktarma, duyular arası aktarma gibi alt başlıklara ayrılır.

Örneğin; “kel tepe, yorgun sarı yapraklar” kullanımlarında insandan doğaya aktarma, “insan için inatçı keçi, melek, pırlanta, fındıkkurdu” sözcüklerinin kullanılışı doğadan insana aktarma, “tatlı dilli, sıcak bir bakış, çiğ renkler” gibi aktarmalar da deyim aktarmalarının bir diğer türü olan duyularla ilgili kavramlar arasındaki aktarmalardır.

1.2.3.SOMUTLAŞTIRMA

Temel olan soyut kavramların çeşitli durum, davranış ve duyguların somut göstergelerle dile getirilerek daha canlı, güçlü bir biçimde anlatılma eğilimidir.¹⁴

“Besi” kelimesinin “yaşatmak ve geliştirmek için gereken besinleri yedirip içirme” anlamı somutlaştırma yoluyla “bir şeyi istenilen durumda tutmak veya oturtmak için kullanılan takoz vb.şeyler” yakın anlamına geçmesiyle somutlaştırma meydana gelmiştir.

1.2.4.AD AKTARMASI

Bir kavramın anlatılmak istenen kavram kullanılmadan, onunla ilgisi, ilişkisi bulunan başka bir kavramla dile getirilmesidir.¹⁵ Deyim aktarması bir benzerliğe, ad aktarması ise bir ilgiye, bir ilişkiye dayanılarak yapılan aktarmalardır.

Aksan, ad aktarmasının bir türünün Yunancada *sünekdokhé* adı verilen (Fr.synecdoque) aktarmaları kapsadığını ve bunun iki yolla gerçekleştiğini söyler. “1.Bütünün yerine parçanın alınması, 2.Parça yerine bütünün alınması”¹⁶ Bu aktarmaların yanında neden-sonuç ilişkisine dayalı bir aktarma daha vardır.

1.2.4.1. PARÇA-BÜTÜN İLİŞKİSİ

Bir kavrama ait bir parçayı söyleyerek kavramın tamamının ifade edilmesidir.

Örneğin; “ tiyatro yerine sahne, tiyatro sanatçısı yerine sahne sanatçısı” denilmesi bir ad aktarmasıdır. Parça söylenerek bütün kastedilmiştir.

¹⁴Doğan Aksan, *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Ankara, Engin Yayınevi, 2009, s.66.

¹⁵ A.e., s.69.

¹⁶ A.e., s.69.

1.2.4.2.BÜTÜN-PARÇA İLİŞKİSİ

Bir kavramın bütünü söyleyerek o kavrama ait parçanın ifade edilmesidir.

Örneğin; “Tabağını ye, sobayı yak” cümlelerinde bütün söylenerek parça kastedilmiştir.

1.2.4.3.NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ

Bir kavramın nedeninin söylenerek sonucunun ifade edilmesidir.

Örneğin; “Gökten bereket yağıyor bulutlar dolusu.” cümlesinde bereketin yağmurun bir sonucu olması nedeniyle sonuç söylenmiş ve durum kastedilmiştir.

1.2.5.GENELLEŞME

Aksan’a göre genelleşme bir özel adın bir tür adına ya da sıfata dönüşmesi¹⁷ iken Vardar genelleşmeyi anlamlı bir birimin içeriğinin daha kapsamlı duruma gelmesi¹⁸ olarak tanımlamıştır.

Örneğin; “Röntgen” özel adından -röntgen- kelimesi herhangi bir organın durumunu tespit etmek için çekilen film anlamının karşılığı olmuştur.

1.2.6.ÖZELLEŞME

Genelleşmede çoğunlukla bir anlam genişlemesi söz konusuysen özelleşmede bir anlam daralması yaşanır. Çünkü özelleşme “anamlı bir birimin içeriğinin daha dar bir kapsama geçmesi”dir.¹⁹

Örneğin; “Londra, İstanbul herkes için birer büyük bir kent adıdır. Ancak bu kentlerle ilişkisi olmuş bulunan, bu büyük kentlerde iyi ya da kötü anıları olan kimselerde bu adların uyandırdığı tasarımlar ve duygu değeri başkalarinkinden çok farklıdır. Öte yandan, kimi adlar çevresinde bu tasarım ve duygular genelleşmeye başlar; birçok dilde belli tasarımlar ve duygulardan oluşan bir çerçeve edindiği gibi bir tür adına dönüştüğü de görülür. Romeo, Don Juan gibi kişi adları, Müslümanlar için Mekke, Medine gibi yer adları bu türdendir.”²⁰

¹⁷ A.e., s.91.

¹⁸ Berke Vardar, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Multilingual Yayınları, 2002, s.101.

¹⁹ A.e., s.157.

²⁰ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009, s.197.

1.2.7. MECAZLAŞMA

Bir dil birliğinin belirli yer ve zamandaki asıl anlamı ile dal anlamlarının yer değiştirmesiyle ortaya çıkar.²¹

Mecazlaşma bir dilin zenginliğini gösteren anlam olaylarından biri olarak düşünülebilir.

Örneğin, “*koyun*” kelimesinin mecaz anlamı “verilen buyruklara uyan, kendi kişiliğini gösteremeyen kişi” dir.

1.2.8. ARGO

Argo “Bir toplumdaki genelgeçer dilden ayrı ama ondan türeme olan belli çevrelerce kullanılan ve herkesçe anlaşılmayan eğretilmelerin büyük bir yer tuttuğu, kendine özgü sözcük ve deyimlerden oluşan özel bir dil” dir.²²

Örneğin; gazla- “gazlandırmak, gaz vermek, gaz pedalına basmak, hızlandırmak, çekip gitmek” manalarına gelmektedir.

1.2.9. TERİMLEŞME

Terim “özel bir bilgi ya da etkinlik alanına bir bilim kavramı ya da uzmanlık dalına özgü sözcük” tür. Terimler uzmanlar arasında etkin bir bildirişim sağlanması için gerekli temel nitelikli öğelerdir.²³

Bu çalışmada incelenen ortak kelimelerden olan *eyvân* sözlükbirimi Kamus-ı Türkî’de Farsça isim olarak geçmekte, “köşk, kasr, büyük salon, salon, divan” şeklinde tanımlanmakta ve Büyük Türkçe Sözlükte birinci anlamda Farsça isim olarak kabul edilerek “teras, sundurma, ayvan, bir tarafı dışarıya açık olan oda” manalarında yakın anlamlara geçiş ile anlam genişlemesi yaşadığı görülmektedir. Büyük Türkçe Sözlükte dördüncü anlamı olarak da mimarlık alanında “Özellikle Güneydoğu Anadolu evlerinde avluya bakan, önü açık, üstü kapalı, yüksekçe döşemesi olan, ortasında bir de küçük havuzu bulunan oturma yeri.” manasında terimleşmesiyle Büyük Türkçe Sözlükte bir anlam daha türemiştir.

²¹ Doğan Aksan, *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi*, Ankara, Engin Yayıncılık, 1978, s.131.

²² Berke Vardar, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Multilingual Yayınları, 2002, s.24.

²³ A.e., s.192.

1.2.10.ANLAM BİRLEŞMESİ

Sözlükbirimin tanımında geçen anlamların bir tanıda birleşmesidir.

Bu çalışmada incelenen ortak kelimelerden olan *gıybet* kelimesinin Kamus-ı Türkî’de iki, Büyük Türkçe Sözlükte bir anlamı bulunmaktadır. Ancak Kamus-ı Türkî’de iki ayrı anlamda verilen anlambirimcikler Büyük Türkçe Sözlükte bir anlamda verilmiştir, dolayısıyla Kamus-ı Türkî’de birinci ve ikinci anlam Büyük Türkçe Sözlükte birinci anlamla eşleşmektedir. Kamus-ı Türkî’de birinci anlamda “ birinin gıyabında, aleyhinde söz söyleme, çekiştirme, birinin aleyhinde söylenen söz” ve ikinci anlamda “gayb olma, meydanda bulunmama” Büyük Türkçe Sözlükte birinci anlam “dedikodu, başkalarını çekiştirmek ve kınamak üzere yapılan konuşma” ile eşleşmiş ve bu anlamlarda anlam birleşmesi yoluyla sözlükbirimde anlam daralması olmuştur.

1.2.11.ANLAM EŞLEŞMELERİ

1.2.11.1.ANLAM-ANLAM EŞLEŞMELERİ

Karşılaştırılan sözlükbirimlerin tanımlarındaki anlamlarının aynı içeriği ifade etmesi halidir.

Bu çalışmada incelenen ortak kelimelerden *sebk-sebkat* sözlükbiriminin Kamus-ı Türkî’de ve Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügatte birinci anlamı “Geçme, takdim etme, ileride bulunma” şeklinde açıklanmıştır. Bu anlamlar birbiriyle eşleşmektedir.

1.2.11.2.ANLAMBİRİMCİK-ANLAMBİRİMCİK EŞLEŞMELERİ

Karşılaştırılan sözlükbirimlerin tanımlarındaki anlamlarının eşleşmesi halinde bu anlamların içerdiği anlambirimciklerinin de eşleşmesidir.

Bu çalışmada incelenen ortak kelimelerden *sebk-sebkat* sözlükbiriminin Kamus-ı Türkî’de ve Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügatte birinci anlamı “Geçme, takdim etme, ileride bulunma” şeklinde açıklanmıştır. Bu anlamlar birbiriyle eşleşmektedir. Eşleşen bu anlamların içerdiği anlambirimcikler de birbiriyle eşleşmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.YAZARLAR HAKKINDA BİLGİ

2.1.İBN-İ KEMAL (KEMALPAŞAZADE)'İN HAYATI (1460-1534) VE ESERİ “GALATÂTÜ'L-'AVÂM”

Asıl adı Şemseddin Ahmed'dir. Şehzade Bayezid'e (II. Bayezid) lalalık yapan büyükbabası Kemal Paşa'ya nispetle Kemalpaşazade, Kemalpaşaoğlu veya İbn Kemal diye anılır. 15 Mayıs 1469 tarihinde dünyaya geldiği kaynaklarda belirtilmektedir.²⁴ Bazı kaynaklarda Tokat'ta, bazılarında Edirne'de doğduğu kaydedilmekte ayrıca Amasyalı olduğu da ileri sürülmektedir.²⁵ İstanbul'un fethinde bulunan babası, Süleyman Çelebi'nin 1474'te Amasya muhafızlığına tayin edildiği ve Şehzade Bayezid'in maiyetinde bulunduğu anlaşılmaktadır.

İbn-i Kemal, Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı kamuoyunu Safevîlere karşı hazırlamak amacıyla yazdığı risâlede Şah İsmail'i ve akîdesini eleştirerek Şiîlerle yapılacak savaşın cihad sayılacağını belirtmesiyle şöhreti artmış, 1515 yılında Edirne kadılığına, 12 Eylül 1516 tarihinde Anadolu kazaskerliğine getirilmiştir. Bu görevde iken katıldığı Mısır seferinde padişahın büyük itibar görmüş ve beylerbeyi olarak tayin edilen Hayır Bey'e yardımcı sıfatıyla Mısır'ın tahririnde görev almıştır. Bu sefer dönüşünde atının ayağından sıçrayan çamurun padişahın kaftanını kirletmesi üzerine Yavuz Sultan Selim'in, *“ulemâ ayağından sıçrayan çamurların medâr-ı zînet ve bâis-i mefharet”* olacağını söyleyerek kaftanının ölümünden sonra sandukası üzerine örtülmesi vasiyetinde bulunduğu rivayet edilir.²⁶

Dönemlerinde yaşadığı üç padişahın sevgi ve saygısını kazanan Kemalpaşazade hadis, tefsir, fıkıh gibi dinî ilimler başta olmak üzere tarih, edebiyat, felsefe, dil ve tıp alanlarında eser vermiş çok yönlü bir âlimdir. Birçok ilme olan vukufu ve bu alanlarda verdiği eserlerle XVI. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı ilim ve kültürünün en büyük temsilcilerinden biri olarak görülmektedir. Kemalpaşazade, kendisinden önceki alimleri unutturmuş, ilmin kaidesini çözüp yeniden ihya etmiştir.²⁷ İbn-i Kemal'in ölümü için tarih olarak düşürülen, “İrtehal-e'l-ulûmu bi'l-Kemal” *“Kemal'le birlikte ilimler de öldü.”* ibaresi onun ilmî kişiliğinin bir ifadesidir.

²⁴ Şerafettin Turan, “İbn-i Kemal maddesi”, TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara, 2002, 25.cilt, s.238.

²⁵ Abdioglu Hüsameddin Yaşar, **Amasya Tarihi**, İstanbul, Necm-i İstikbal Matbaası, 1927-1928, III. cilt, s.224.

²⁶ Feridun Bey, **Mecmua-ı Münşeât**, 1274, I.cilt, s.454.

²⁷ Taşköprizade Ahmet Efendi, **Eş-Şeka'iku'n- Nu'mâniyye**, s.377-379.

Kemalpaşazade ilmiye mesleğine intisap ettikten sonra müderrislik, kadılık, kazaskerlik ve şeyhülislamlik makamlarını elde etmiş, çok kısa süren bir mazuliyet dönemi dışında devlet kademelerinde devamlı bir yükseliş göstermiştir. İlmî bilgisi, muhakeme ve münazara kudreti, şer‘î meseleleri çözme ve fetva verme konusundaki kabiliyetinden dolayı da “müfti’s-sekaleyn” (insanların ve cinlerin müftüsü) lakabıyla anılmıştır.²⁸

Eser verdiği hemen her ilim dalında karmaşık konuları cesaretle tartışan Kemalpaşazade en muktedir âlimleri ehliyetle tenkit etmiştir. Tezkireler onun edebî yönünden ziyade ilmî yönü üzerinde durur ve nesrinin nazmından üstün olduğu görüşünde birleşir.²⁹

Velûd bir müellif olan Kemalpaşazade birçok alanda Türkçe, Arapça ve Farsça eserler yazmıştır. Çalışmalarının sayısı konusunda kesin bir rakam vermek güçtür. Cemîl el-Azm kendisine 214, Brockelmann 179, Nihal Atsız 209, Şamil Öçal 226 eser nisbet etmektedir. Bunların bir kısmı müstakil teliflerden, bir kısmı diğer eserlerinin bölümlerinden, aynı eserin değişik isimle kaydedilmiş şeklinden, şerh ve hâşiyelerden oluşmaktadır.³⁰

2.1. TERCEME-İ GALATÂTÜ’L-‘AVÂM

İbn-i Kemal’in *Risâle-i Sakatât-ı Avâm*, *Galatât’ül-Avâm* gibi adlarla bilinen eseridir. Eser, *Tercüme-i Galatâtü’l-‘Avâm* adıyla Türkçeye çevrilmiştir. (İstanbul 1289, 1311) Ancak eseri çeviren belli değildir. Eser, on altı sayfadan oluşmakta ve seksen yedi kelimeyi içermektedir. Türkçede yanlış kullanılan Arapça kelime ve ibareleri ele alan ilk çalışmadır.

Eserde uzun bir önsöz bulunmaktadır. Dilin doğru kullanımının öneminden, lafız-mana ilişkisinden, dinî ilimlerin en temel vasıtası olan Arapçayı iyi bilip doğru kullanmanın öneminden bahsedilmektedir. Aynı zamanda eser, Osmanlı aydınlarının dil anlayışları hakkında birtakım ipuçları verecek mahiyettedir. Yazar, halk arasında yanlış kullanışların artması sebebiyle dostlarının isteği üzerine böyle bir eseri hazırladığını ifade ederek, eserde konu edilen galatların bazılarının sıradan halk için geçerli olmakla birlikte bir kısmının havas ile ilgili olduğunu belirtmektedir. Mütercim bu kısımları tercüme etmemiştir.³¹

Bu eser, bugüne kadar yapılan galat konulu çalışmalara örnek ve temel kaynak olma konumundadır. Daha sonra yazılan konuyla ilgili her eserde İbn-i Kemal’in eseri genişletilmiştir.

²⁸ Şerafettin Turan, “İbn-i Kemal maddesi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Ankara, 2002, 25.cilt, s.240.

²⁹ M.A. Yekta Saraç, “İbn-i Kemal maddesi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Ankara, 2002, 25.cilt, s. 244.

³⁰ İlyas Çelebi, “İbn-i Kemal maddesi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Ankara, 2002, 25.cilt, s.245.

³¹ Hayati Develi, “Kemalpaşazade ve Ebüssuûd’un Galatât Defterleri”, **İlmî Araştırmalar**, 4, s.99.

Bu çalışmada Kemalpaşazade'nin kendisinden sonra gelenlere bir yol gösterdiği ve Arapça olarak yazdığı Galatâtü'l-'Avâm adlı eserinin Terceme-i Galatâtü'l-'Avâm adını taşıyan Türkçe tercümesinin transkripsiyonu yapılacak ve Sırrı Paşa'nın Galatât adlı eseri ile ortak kelimeler semantik açıdan karşılaştırılacaktır.

2.1.1. TERCEME-İ ĠALAṬÄTÜ'L – 'AVÂM

Bismillāhirrahmanirrahim

الحمد لله الذى جعلنا من زمره من علم و لم يجعلنا من الذين يحر فون الكلم نحمده على ما شرف السنتنا باللسن و للفصاحة وعقمها من الاتيان بما يو جب الفصاحة .و نصلى على سيدنا محمد الذى افحم بيا نه البديع كل خطيب و على اله و صحبه ما ناح الحمام و غر و العندليب .و بعد السنه ناسده متداول غلطاتك جمع و تصحيحه همت بيوران مشاهير فضلا و محققين³²

Kemālpāşāzāde merhūmuñ “Ġalatātü'l-'Avām” nāmındaki risālesi lisān-ı belāgat-beyān-ı ‘Arabī üzre olup ekşer-i nās istifāde edemediklerinden teshīl-i tefhīm-i eḥibbā içün lisān-ı Türkī’ye terceme olundu.

İbāk اباک : Ekşer-i nās tā ‘ilāve ederek ibākat okudukları ifāka lafzı gibi if’āl bābından olup i’lāl tağyīr etmiş zanniyle ibāka okumaları şaḥīḥ değildir. Zīrā mezkūr ibāk lafzı şulāsī bābından ve hemzesi hemze-i aşliyyeden olduğu şāḥib-i şihāḥ “ebeḳa yebīḳu, bi-kesri’l yā ey şerede” ‘ibāresiyle taşrīḥ eylemiştir.

32 Allah’a hamd olsun ki bizi ilim zümresinden kıldı ki bizleri kelimeleri tahrif edenler zümresinden yapmadı.(Biz) O’na hamd ederiz. Bizleri düzgün ve açık bir lisan ile şereflendirdi ve ilmin gerektirdiği delilleri ortaya koymaktan bizi geri bırakmadı. Ve biz bütün hatiplerin ve beyanın efendisi olan Hz.Muhammed’e, aline ve eshabına selam ederiz. Bu lisanı hafızamıza güvercin ve bülbülün sesi gibi yerleştirdi. Ve bundan sonra insanlar arasında dolaşan galat kelimelerin toplanmasına ve tashih edilmesine himmet buyuran muhakkık ve fazıl alimlerin meşhurlarından

Ebī Eyyūb ابي ايوب: Lafz-ı mezkūr Hālid bin Zeyd el-Enṣārīyye'l-Harzecī raḍiyallāhu ‘anhiñ künyesi olup ekser-i nāsıñ ismi ḡanniyle yalnız Eyyūb demeleri ṣaḥīḥ deęildir.

Bi'l-āḥir بالآخر: Fā'il vezninde. Ba'zılarıñ ḥā'nıñ fethiyle ḥuṣūṣiyle bi-āḥare mevki'inde ve nekre ve ḥāl olduğu ḥālde lām 'ilāveleri iki ḥaṭā olduğu “cā'enī fülān āḥireten ve bi-āḥireten” taarüfesinden añlaşı olup ṣaḥīḥi ma'rife olduğu ḥālde lām ile ve ḥā'nıñ kesriyle bi'l-āḥir, nekre olduğu taḡdīrde bi-āḥir okumak ṣaḥīḥdir.

İnās اناث : Kitāb vezninde. Ünṣā'nıñ cem'i olduğundan hemzeniñ ḡammiyle ḡalaṭ-ı ṣarīḥtir.

Enāniyyet انانية: Lafz-ı mezkūr lügat ve ıṣṭilāḥ-ı 'Arabda olmayıp maḥṣ cühelā ĩcādıdır.

Evān اوان: Lafzen ve ma'nen zemān vezninde olup hemzeniñ meddiyle okunması ḡalaṭtır.

İvān ايوان: Dīvān vezninde olup hemzeniñ fethiyle ḡalaṭtır.

Faṣlu'l-bā

Beriyye بريه: Yā'nıñ teṣḡdīdiyle ṣaḥrā ma'nāsına. Cem'i berārā gelür. Nāsıñ taḡfīfi ḡalaṭtır. Zīrā taḡfīf-i yā ile lafz-ı beriye ef'ālden olarak maṣḡdardır, ḥalḡ itmek ma'nāsınadır. “bere'e'llāhu'l-ḥalḡe” gibi. Ve cem'i berāyā ve berāyāt gelür.

Büzāk بزاق: Zā'nıñ taḡfīfiyle ṣaḥīḥ olup teṣḡdīdiyle ḡalaṭtır.

Beṣāre بشاره: Bā'nıñ fethiyle cemāl ma'nāsınadır. Ekser-i nāsıñ büṣrādan isim olarak müjde ma'nāsında olan bā'nıñ kesriyle biṣāre'yi meftūḥ okumaları ḡalaṭtır.

Baḡḡam بقم: Kāf'ıñ teṣḡdīdiyledir, taḡfīfle okudukları ḡalaṭtır.

Bāḡire باكره: Lafz-ı mezkūr kelām-ı 'Arabda olmayup cühelānıñ ĩcādıdır.

Bellūr بللور: Bā'nıñ fethi ve lām'ıñ teṣḡdīdiyledir. Bā'nıñ kesriyle meṣḡūr olan ḡalaṭtır.

İbn ابن : ‘Alemeyn beyninde vāḳi’ olan lafz-ı mezkûruñ hemzesini kitâbetten ḥazf ettikleri حنّتي³³ gibi ‘alem-i evvelîñ âḫirini sükûn üzre vaḳf edip meşelâ Aḥmed bin Maḥmûṭ oldukları ḥaṭâdır.

Bünyāmin بنیامین : İsrâfîl vezninde. Yûsuf ‘aleyhisselâmiñ birâderi ismidir. Nâs’ıñ lafz-ı mezkûru lügat-ı ‘Arabi ḡanniyle (İbn –i Yâmin) okudukları ḥaṭâdır. Ammâ İbn Yâmin Baḥreynde bir tâciriñ ismi olup ma’nâsı “yâmin ile müsemmâ bir racülün oğlu” demek olup zîrâ Yâmin ü Yâsir esmâ-i meşhûredendir- peygamber-i müşârûn ileyiñ birâderi ismi degildir.

Faşlu’t-tâ

et- Tев’emân التوأمَان : Lafz-ı mezkûr fev’ale vezninde olan tev’eme’niñ tesniyesidir. Kadın iki veled toğurduğı vaḳit “etemetu’l-mer’etü” denir. Müzekkerinde tev’em, mü’ennesde tev’emet’dir. Nâs, lafz-ı mezkûrı za’ferân gibi kelime-i vâḫid ḡanniyle “fûlân tev’emân” demekleri ḡalaṭtır.

Terceme ترجمه : Cim’iñ fethiyle fa’lelet vezninde. Terceme-yutercemudan maşdar olup terceme “fessere” ma’nâsınadır. Cim’iñ zammiyle ḥaṭâdır.

Tercemân ترجمان : Nâsıñ söyledikleri gibi tâ’niñ fethi ve cim’iñ ḡammiyle aşḫâb-ı lügâttan işidilmiş. Şaḫîḫi ‘unfuvân ve za’ferân vezinlerindedir.

Metrûk متروك : Bir kimse ‘ilmi veyâḫûd ḡayrî şey’i terk ettiğı ḫâlde ism-i fâ’il olarak târik demek lâzım gelecek iken ism-i mef’ûl olarak nâsıñ metrûk telaffuzları ḥaṭâdır.

Faşlu’s-sâ

Şikāl ثقل : İneb vezninde ḫiffetiñ zıddıdır. Nâsıñ ḡâfiñ sükûniyle telaffuzları ḥaṭâdır. Zîrâ lafz-ı mezkûr şikâliñ ismi ve eşḡâliñ müfredi olup ḫiml, aḫmâl’iñ müfredi olduğı gibi.

Seyyib ثيب : Lafz-ı mezkûr müzekker için olmak ḡann-ı fâsidiyle tefrîḫ için ‘alâmet-i te’nîş olan tâ ilâve ederek seyyibet demekleri ḥaṭâdır. Zîrâ lafz-ı mezkûr ancak bikri izâle olmuş nisâya ‘alem olup racülün bîkr ve seyyib ḫâlâtından vâreste olduğı âşîkâdır.

³³ Arapça yazma nüshalarda bulunmayan sadece Terceme-i Galatâtü’l Avâm’da geḡen bir kelimedir.

Faşlu'l-cim

Cumāde'l-ülā ve ve'l-uhrā جمادي لاولي و الاخري: Dāl-i mühmele-i meftūha ile ḥubāra veznindedir. 'Avāmīn üç taḥrīfātı olup evvelkisi dāl-ı mühmeleyi mu'cemeye ḳalb, ikincisi fethayı kesreye tebdīl, üçüncüsü te'nīsi tezkīr edip cumāzi'l-ülā ve cumāzi'l-āḥir ve aḥīr demekleri ḥaṭādır. Şaḥīḥi aḥīre veyāḥūd uhrā'dır. Rebī'e'l-ülā ve rebī'e'l-uhrā daḥi bu ḳıyās üzredir.

Faşlu'l-hā:

El- Ḥubāb الحباب: Zamm-ı ḥā ile "aḥbāb" ma'nāsınadır. 'Avāmīn şu üzerinde peydā olup ḳabarcık ma'nāsına olan feth-i ḥā ile ḥabāb mevḳi'inde 'aksi üzre telaffuzları ḡalaṭtır.

Maḥabbet محبت: Mim'iñ fethiyle maşdar olup "ḥubb" ma'nāsına iken ba'zılarıñ mim'i maḍmūm söylemeleri ḥaṭādır.

Ka'bu'l-aḥbār كعب الاخبار: Ḥā-i mühmele ile. Şāhib-i Şıḥāḥ ka'bu'l-ḥibr, şāhib-i kütüb olduğundan ḥibre mensūb dimesiyle şāhib-i Ḳāmūs cümle ṣaḳātıñ ḥā-i mühmele ile tavşīfını rivāyet etmiştir.

Ḥāniş حانث: Ḥā'nıñ kesriyle 'alime bābından ve ḥinş'den müştak olarak "yeminde ḥalef etmek" ma'nāsına nās beyinde ḥaniş iştihārı ḥaṭādır.

Ḥaydar حيدر: Ḥā-i mühmele ile esmā'-i esedden olup ḥā-i mu'cemle lāḥinūnuñ laḥnıdır.

Ḥayavān حيوان: Yā-i meftūha ile aşlı ḥayvān'dır. Yā'nıñ iskānı laḥndır.

Faşlu'l-Ḥā:

El-Ḥacil الخجل: Ketif vezninde. "Ḥayā sebebiyle müteḥayyir ve medhūş" ma'nāsına olup ba'zılarıñ yā ziyādesiyle ḥacīl veyāḥūd ḥacālet demekleri ḥacālet iḳtizā edecek şeydendir.

Haşin خشن :Kezālik ketif vezninde. Sehule bābından maşdar olup nāsıñ yā ‘ilāvesi huşūnet-i ṭab’dandır.

Hayzirān خيزران :Feth-i hā ve sūkūn-ı yā ve kesr-i zā ile diyār-ı Hind’de mütekevvīn bir şeceriñ ismi olup hezārān taşarruf etmeleri ‘āmīdir.

Faşlu’d-dāl

De’āvā دعاوى :Şahārā vezninde da’vā’nıñ cem’īdir. Vāv’ıñ kesriyle ḥaṭādır.

Diyānet ديانت :Lafz-ı mezkūr ma’rūf olup ba’zılarıñ nūn’u taḥdīmle dināyet okumaları cehlden kināyettir.

Edviye ve Ed’iye ادويه-ادويه :Ef’ilet vezninde, cem’-i killeten olup ‘avāmıñ yā’yı teşdīdi ḥaṭādır.

Faşlu’z-zāl

İz’ān اذعان : İnkiyād ve ḥuḍū‘ ma’nāsına olup “iz’ānu’n-nefsi li’ş-şey’i”, ya’nī nefsiñ ol şey’i kabūlü ve aña inkiyādı dımehtir. Lākin nāsıñ lafz-ı mezkūru ifhām ma’nāsına isti’mālleri vāhī olup ma’nāyı idrāk eden iz’ān ider.

İznāb اذنب :Ba’zı ‘ilm-i şarf muḥtaşarlarında (ez-zācir ani’l-eznāb) ‘ibāresinde olan mezkūr eznāb’ı ba’zılarıñ zenb’iñ cem’i zann-ı fāsidiyle günāhlardan men’ edici diyü ma’nā vermelerinde zenb etmişlerdir. Çünkü nūn’uñ sūkūniyle günāh ma’nāsına olan zenb’iñ cem’i zünüb ve cem’u’l-cem’i zünübāt gelir. Ve kıyruk ma’nāsına olan nūn’uñ fethiyle zeneb’iñ cem’i eznāb gelir. ‘İbāre-i mezkūrda olan eznāb hemzeniñ kesriyle if’āl bābından maşdar olup günāh etmekten men’ idici demektir.

Murtabıṭ مرتبط :İsm-i fā’il olarak fulān murtabıṭ bi-kezā demek ḡalaṭtır. Zīrā müte’addī olduğundan şaḥīḥi ism-i mef’ūl olarak fulān murtabaṭ bi-kezādır.

Mersīye مرثيه : Taḥfīf ile maḥmide vezninde maşdardır. Meyyit için ağlayıp ve meḥāsiniñ ta’dād ettiḡi ve ḥaḡkında şi’r ve nazm olunduḡu vāḡit remī bābından “reseytū’l-meyyite ve mersīyehū” denildiḡi Şıḡāḥ’da muşarraḡ olup ‘avāmıñ teşdīdi cehlindendir. Lafz-ı mezkūr ba’zı kere fā’ile muzāf olarak mersīye-i fulān daḡi denilür.

Refāhiyet رفاهية : Yā'nın taḥfīfiyle ṭavā'ile vezninde ta'ayyuşda vüs'at olmak ma'nāsınadır. Nāsın teşdīd ile telaffuzu laḥndır.

Rikḳ رِق : Rā'nın kesriyle maşdar olarak 'ubūdiyyet ma'nāsınadır. Nāsın rikḳiyyet demekleri fāhiş ḥaṭadır.

Faşlü'z-zā

Za'im زعيم : Kefīl ma'nāsına ve ene bihi za'imun ayet-i kerīmede olduğu gibi seyyid ve re'īs ma'nāsına daḥī gelür. Lākin nāsın zu'm ve ḥisbān ma'nāsına isti'mālleri zu'm-ı fāsıdlerine mebnīdir.

Ze'āmet زعامت : Zā'nın fethiyle kezālik kefālet ve siyādet ma'nāsına olup kesr ile telaffuzları tedennīlerindendir.

Mezīd مزيد : Lafz-ı mezkūr kelām-ı 'Arabda aşlı olmayıp şaḥīḥi zāde-yezīdudan lāzım ile müteaddī beyninde müşterek olarak “zāde's-şey'u ve zādehu gayruhu” derler. Ammā nāsın mezīdü'l-balğam, ya'nī balğamın ziyāde ma'nası murādları cehliñ ziyādeliğidir.

Faşlu's-sīn

Sabḳ سبق : Daraba bābından, sabaḳa'nın maşdarıdır. Nāsın tā 'ilāvesiyle maşdar olacağı zu'm-ı fāsıdleriyle sebḳat isti'mālleri ḥaṭadır.

El-ḥaḳḳu's-sābıḳa الحق السابقة : Ve iştihārü'l-kāzıbe ve en'āmu'l-āliye elfāzı gibi alā gayri'l-kā'ide cühelānıñ isti'mālleri ḥaṭadır. Zīrā mevşūf cem' olmaḳsızın şıfatı müennes ityān muḥālif -i kıyās ü ḳāidedir.

Saḥūr سحر : Sin'in fethiyle isim. Li-mā yutasahḥaru vaktinde icrā olunacak şey'in ismidir. Şabāḥ vakti içilen şarāba şabūh ve aḳşām vakti içilen şaraba ḡabuḳ denildiği gibi. Sin'in ḍammiyle meşhūr olan ḥaṭadır.

Selis سلس : Ketif vezninde. Sehl ma'nāsına şey'un selisun ve racülün selisun, ya'nī ḳolay şey' ve yumuşāk ve münḳād adam ve fülān selisü'l-bevl ya'nī bevlini tutamayan demektir. Lākin meşhūr olduđu üzre yā ziyādesiyle selīs telaffuz etmek zikri mesbūḳ olan ḥacīl ve ḥaşīn gibi ḥaṭadır.

Tesellī تسلي :Kesr-i lām ile tefā’le vezninde olan tesellādan maşdardır.

Müseylimet مسيلمة :Lām’ın kesriyle meşhūr kezzābın ismi olup lāmın fethiyle iddia‘ eden āndan ziyāde kâzıbdır.

Faşlu’ş-şīn

Şebāhet شباهة :Lafz-ı mezkūr isti‘māl olunmağda ise de hīç aslı yoktur.Şaḥīhi şīn’ın ve bā’nın fethalarıyla şebēh’dir.

Naḳībū’l-eşrāf الاشراف :Elif’in ḥazfiyle ḥaṭādır.

Şekl شكل :Ba‘zılarıñ şākil okuyup ziyāde ettikleri elif eşrāfdan meşrūf olmalı.

Faşlu’s-şad

Maşrīf مصرف :Rā’nın kesriyle ḍarebe bābından olup rā’nın fethi laḥndır.

Şalāhiyyet صلاحيت :Zikri sebḳat eden rıḳiyyet gibi cūhelānıñ iḥtirā’atındandır.Şaḥīhi şalāḥ ve şalūḥ’dur.

Faşlu’z-zā

Mazlimet مظلمة :Maḥmidet vezninde, zāleme’niñ maşdarıdır zāliment ve zālimehā gibi kesr-i lām ile Şihāḥ’da mezkūr olup nās lām’ın fethiyle “ḍuribe’l-yetīmu mazlemeten” demekleri ḥaṭādır.

Zılām ظلام :Siḥāb vezninde, geceniñ evveli yaḥūd nūruñ gitmesi ma’nāsına ba’zınıñ ḍamm ile okuması zulmet-i cehldir.

Faşlu’l-‘ayn

Mu‘ceb معجب :Cim’in fethiyledir u‘cibe bi-nefsihi ve bi-rey‘ihi fā‘ili tesmiye olunmayarak geldiği Şihāḥ’ta muşarraḥdır.Nās beyninde kesr ile şūyu‘una ta‘accüb olunur.

Ma’din معدن :Kesr-i dāl ile cevāhiriñ menbitidir. Ve ‘adine bi’l-beledi, ya’dinu kesr-i dāl ile iḳāmet etti demek olup ḥattā cennāt-ı ‘Adn bu ḳabīlden olup ya’nı cennāt-ı iḳāmet

demektir. Ve ma'dinü's-şey', bir şeyiñ merkezi ve mevzi'i demek olduğu Şıhāh'ta mezkûrdur.

Mu'dil معضل: Lafzen ve ma'nen müşkil vezninde olup nâsıñ fethi ile okumaları lahn kapusını feth etmektir.

'Alāniyā علانيا: Lafz-ı mezkûr her ne kadar şüyü' bulmuş ise de şahihî 'alāniyye'dir.

'Āmī اعمي: Şahihî mim'in teşdidiyle 'ammeye mahşuş demektir.

'Amā عمي: Beyne'l-'umyān mim'in sükunıyla şüyü' bulmuş ise de şahihî mim'in fethiyle 'amā'dandır.

'İyān عيان: 'Ayn'ın kesriyle maşdardır “ 'āyene's-şey'u 'iyānen” ya'nī göz ile görmek demektir. Nās'ın feth-i 'ayn ile okuyup ma'nā-yı mezkûru murādları haṭadır, zīrā 'ayn'ın fethiyle 'āne'den maşdar ve seleyān ma'nāsına olup “ 'āne'l-mā'u ” şu aklı demektir.

El-'Ayş العيش: 'Ayn'ın fethiyle hayāt ma'nāsına olup 'ayn'ın kesriyle şüyü' bulduğu üzre haṭadır. Zīrā meksûr olduğu hâlde tā'yı ityān idüp 'īšet telaffuz etmek lâzım gelir.

Faşlu'l-ğayn

Ġiza غذا: Zāl-ı mu'ceme ile kisā vezninde. Neşv ü kıvāma bā'is olan şey ma'nāsına; me'kūlāt ve meşrūbāt gibi. Ammā nāsıñ dāl-ı mühmele ile 'aşā'nıñ zıddı olan ġadā zann-ı fāsidelerinde iki üç ġalaṭ vardır. Biri, dāl-ı mühmele ve biri daḥī ḥazf-ı medd ve biri daḥī ġadā ve 'aşā şabāḥ ve aḥşām vakitlerine mahşuş ta'ām olup ḥālbuki ġiza sālifu'z-zikr mutlak ta'ām ve şerb ma'nāsınadır.

Ġiybet غيبة: Kesr ile iġtiyāb'dan isimdir. İnsanıñ arkasından kelām-ı şādık ile söz söylemek ma'nāsına. Eger kizb ise, bühtān denir. Lākin şüyü' bulduğu üzre ġayn'ın fethiyle cehl kapusını feth eylemek olup, zīrā feth-i ġayn ile ġuyūbet ma'nāsına maşdardır.

Faşlu'l-fā

Ferāġat فراغة :Tā ile isti'māl olunduğu üzre ġalaṭ-ı maḥẓdır.Zīrā feraġa'dan maşdar fūrūġ ve firāġ geldiġi Kāmūs ve Şihāḥ'ta muşarraḥdır.

Ef'ā افعى :A'mā veznindedir. Lākin nāsın 'ayn'ı kesr okumaġları ġarībdır.

Felāket فلاكة :Lafz-ı mezkūr kelām-ı 'Arab ü Fāriste olmayup ancaġ cūhelānıñ ihtirā'ātından olarak ġūyā lafz-ı mezkūru felek'den müştak ederek ya'nī felek şiddet işābet ettirilmiş, murād-ı fāsıdleri ve ḥāl-i dıyġda isti'mālleri muḍḥikāttandır.

Faşlu'l-kāf

Ḳavābil قوالب :Ḳābile'niñ cem'idir. Zīrā şıfatta fā'iletin cem'i fevā'ildir. Fāris'in cem'i efāristen ma'nāda nāsın ḳābīliniñ cem'inde isti'mālleri ḥaṭādır.

Ḳabīl قابيل :Kezā Hābīl, fā'il vezninde Adem 'aleyhis-selāmin veledleri olup ḥālbuki nās yānıñ ḥazfiyle ḥaṭā ederler.

Ḳarye قرية :Rā'nın sūkūnu ve yā'nın taḥfīfiyle olup cūhelānıñ rā'yı kesr ve yā'yı teşdīd etmeleri ġalaṭtır.

Ḳazzāz قزاز :Şeddād vezninde bayi'ü'l-ḳazz, ya'nī ibrişim şatıcı ma'nāsınadır. Lākin 'avām mābeyninde ġayn ile şūyu' bulmuşdur.

Maḳşid مقصد :Şād'ın kesriyle ḍarebe bābından ḳaşd maḥalli demek olur. Nāsın şādı fetḥa üzre okumaġları ḥaṭādır. Ammā maġsel her ne ḳadar ḍarebe bābından ise de fetḥ üzre geldiġini ehl-i lūġat ḥikāye ederler.

Ḳuḍāt قضاة :Ḍād'ın fetḥiyle fu'āt vezninde 'uşāt ve ġuzāt mişillü cem'-i nāḳışa maḥşuş cem' olup ba'zı nāḳışların ḍād'ı teşdīdi ḥaṭādır.

Tekāḍī تقاضى :Tefā'ul bābından maşdardır. Ekser-i 'avām zikri mūrūr eden teselli'niñ lām'ını meftūḥ okudukları gibi ḥaṭā ederler.

Ḳūlnc قولنج :Lām'ın kesriyledir. Nāsın arḳa aġrısında isti'mālleri ġalaṭ olup lafz-ı mezkūr bir mü'lim marāz-ı ma'nevīdir.

Ḳındīl قينديل :Ḳāf'ın kesriyle fi'līl vezninde ma'rūf olup feth ile laḥndır.

Faşlu'l-kāf

Kerāhiyet كراهية :Yā'nın taḥfifiyledir. Teşdīdi, sem'in kerih gördüğü şey'dir.

Faşlu'l-lām

Lüknet لكمة :Lām'ın ḍammiyle 'ucme, ya'nī lisān tutukluğu ma'nāsına olup ba'zı 'avāmın lāmı rā'ya tebdil etmeleri ḥaṭādır.

Faşlu'l-mīm

Mi'de معدة :Yā ziyādesiyle ma'īde okumağlarında laḥn ederler.

Faşlu'n-nūn

Minber منبر :Mīm'in kesriyledir.Ref' ma'nāsına ve nebrü's-şey'i 'şey'in yüksekleri demek olduğu Ḳāmūs'da muşarraḥdır.

Nüzül نزل :Ḍammeteyn, yāḥūd sükūn ile nezīl, ya'nī müsāfir için ḥāzırlanan eṭ'ām ma'nāsına olup ḥālbuki 'avāmın vāv ziyādesiyle ḥübūt, ḥülül ma'nāsına olan nüzül demekleri ḡalaṭtır.

Nezle نزلة :Zükām gibi, ma'rūfdur. Cem'i nezelān gelir. Nāzile ve cem'i nevāzil ta'bīrleri ḥaṭā olup nāzile 'zamānın şedāyidinden nāsa nāzil olan şedīdet' ma'nāsına olduğu kütüb-i lügatde muşarraḥtır.

Nikris نقرس :Ekşeriya ayak parmaklarına 'arız olur bir 'illettir. Ammā 'avāmın ḥekīm-i ḥāzık ma'nāsına olan yā ile nikrīs okumağları mezkūr ma'nāyı murādları 'illet-i cehldendir.

'Arḳu'n-nisā عرق النساء :Feth ve ḳaşr ile bir 'illet adıdır. Nāsın kesr ve med ile söylemeleri ḥaṭādır.

Nikāt نكات :Nūn'ın kesriyle nükteniñ cem'idir.Nūn'ın ḍammiyle okudukları ḥaṭādır.

2.2.GİRİTLİ SIRRI PAŞA –HAYATI VE ESERİ “GALATÂT”

Asıl adı Selim Sırrı’dır. Kaynaklarda Sırrı-i Giridî, Giritli Sırrı Paşa ve Selim Sırrı Paşa olarak da anılır.

Arapça ve Farsçaya vakıf olan, nesirde bir edebî üsluba sahip olduğu bilinen Sırrı Paşa yazılarında tasavvufî konulara ağırlık vermiş, “Sırrî” mahlasıyla yazdığı şiirleri dolayısıyla dönemindeki edipler tarafından başarılı bir şair, rik’a hattında kullandığı üslup sebebiyle iyi bir hattat olarak nitelendirilmiştir.

Sırrı Paşa’nın çeşitli alanlarda yazdığı eserlerden en önemlileri dil ve edebiyat alanındaki eserleridir.³⁴

Bu çalışmamızda da bahsi geçen eser Sırrı Paşa’nın Galatât adlı eseridir.

2.2.GALATÂT

Galatât (2. bs., İstanbul 1301; İstanbul 1305), İbn-i Kemal’e ait olan onun *et-Tenbîh ‘alâ galatî’l-hâmil (câhil) ve ‘n-nebîh* adını taşıyan ve daha çok *Galatâtü’l-‘Avâm* diye bilinen risalesi esas alınarak yazılmıştır. Sırrı Paşa, Kastamonu valisi iken kaleme aldığı bu eserinde Türkçede yanlış kullanıldığı ileri sürülen kelimeleri incelemektedir. Altmış üç sayfa olan eser üç bölüme ayrılmıştır:

Eserin mukaddime bölümünde galatat hakkındaki görüşleri yer almaktadır.

-*Birinci bölümde* galat olmakla birlikte kullanılması uygun görülen kelimeler,

-*İkinci bölümde* söz ustaları tarafından uygun görülmediği halde yaygın olarak kullanılan kelimeler,

-*Üçüncü bölümde* ise kullanılması kesinlikle uygun olmayan kelimeler ele alınmıştır.

Sırrı Paşa, Galatât’ı yazarken Kemalpaşazade’nin eserini esas almıştır. Eserinin üçüncü bölümünde kullanılması kesinlikle uygun olmayan kelimelere doksan dört adet kelime/tamlama daha eklemiştir. Böylece Galatâtü’l Avâm’a bazı ilaveler yaparak eseri genişletmiş ve galatlar konusunda da İbn-i Kemal’in görüşünü benimsemiştir. Eserin sonunda ise müellife ait bir lahika ve Mehmet Tahir Münif tarafından verilen bir cevap bulunmaktadır.

³⁴Cemal Kurnaz, “Sırrı Paşa maddesi”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2009, 37.cilt, sayfa 127-129.

2.2.. ĞALAṬĀT

Li-müellifihī

Nāmını añdıran ancağ eşeridir kişiniñ
Eşer-i hayrı olan kimseniñ ölmez nāmı
Nāmını añdıracağ bir eşeri olmayanıñ
Kurur aşl-ı şecer-i ‘izzeti olmaz nāmı

Sırrī

Mümessili

Kitabcı Arakel

İkinci Def‘a

Ma‘ārif-i ‘umūmiyye nezāret haliyesiniñ ruḥṣatiyle ṭab‘ edilmiştir.

Ḳoṣṭantiniyye

1301

Maṭba‘a-i Ebūzzıyā – Der Ğalaṭa

MUKADDİME

Ėalať olarak bellemiř nice elfāz ve terākib var ki keřret-i isti‘māl-i si‘esi çok kere ehl-i diĖķati bile aldatır.

Sebeb budur ki bi‘l-kŭlliye ĥaťā-yı edebīden sālīm birķa řaĥıfe degil birķa satır bile yazı yazanımız nādir bulunur.

Bundan ańlařılır ki taĖlīd-i ‘avām ile isti‘māl-i Ėalať, lisānı ifsād eder. Binā‘en‘aleyh udebā-yı eslāf yalnız cāhil-i sefīhi degil fāzıl-ı nebīhi de īķāz ve tenbīhe lŭzŭm görerek bu bābda maĥřŭř kitāblar tedvīn etmiřlerdir.

Ez cŭmle bundan ũ ėarn evvel vŭcŭdu ‘ālem-i insāniyete řeref veren muĥaĖķķiķ-i Rŭm Kemāl Pāřāzāde merĥŭmuń “et-Tenbīh alā Ėalaťı’l-cāhil ve’n-nebīh” nām Arabī risālesi ve Ĥŭsrevzāde gibi daĖāyık-řināsān-ı elsine ve ‘ulŭmuń teřānīf-i sāiresi ġāyet mŭdeĖķķiķāne yazılmıř āřār-ı edebiyyedendir.

İmdi meĥar-ı dŭdmān-ı Āl-i Ořmān řevketlŭ ġāzī ‘Abdŭl Ĥamīd Ĥan-ı řānī efendimiz ĥazretleriniń sāye-i teraĖķiperverānelerinde belāġat-ı Ořmāniyye’niń revāc-yāb-ı intiřār olduĖu böyle bir zamān-ı sa’d-iķtirānda ‘abd-i raĖīmŭ’l-ĥurŭf daĥī mŭcerred ebnā-yı vaťana bergŭzār olmak ũzere tercŭme ve te’līf řŭretiyle ba’zı elfāz ve terākib-i mŭsteseleniń řavāb ve ĥaťası gösterir bir risāleniń taĥrīrini mŭteĥattim-i zimmet-i ĥamiyet bilerek iřte o sāiķa ile řu eřer-i naĖīz, biń iki yŭz ũořsan ũořuz senesi cŭmādi’l-ŭlā Ėařamonu řehrinde ma’rŭz-ı nařargāh-ı ehl-i temyīz olmuřdur.

Sırrī

TENBİH

Kemāl Pāřāzāde risālesinde der ki: “Udebāya göre isti‘mālinden ictināb olunması vācib olān elfāz ũ kısımdır.”

“Birinci kısmını ehl-i beyāndan ba’zısı muťlak veyāĥŭd bir ĥāl ile muğayyed olarak tecvīz eyledi.”

“İkinci kısmını ĥi birisi tecvīz etmemiř faķať nařılsa ehl-i tařnīf arasında bunlarıń isti‘mālī řāyi‘ olmuřdur.”

“Ŭncŭ kısmını deĖāyık-ı kelāmdan bī-ĥaber olan ceheleden mā’dāsı ne tecvīz etti ne de kullandı.”

KİSM-I EVVEL

Mutlak veya muḳayyed olarak isti‘māli tecvīz edilen elfāz

Ẓ(ḍ)adın fethiyle [zafdi‘] cim’in fethiyle [cinaze] lām’ın fethiyle [ḥalka] ḥā’nın sükūniyle [tuḥme] lügatları gibi.

ẒAFDİ‘ ضفدع

Ẓafdi’in şaḥiḥ ve faṣiḥi zād’ın kesriyledir. Kütüb-i mu‘tebere-i lügattan Sıḥāḥda İmām Ḥalīl der ki: “Ẓıfdi’in şaḥiḥ ve faṣiḥi zād’ın kesriyledir; fethiyle ğalaṭtır.” Kāmūsün beyânına göre Ẓıfdi’in dirhem vezninde isti‘māli ḳalīl yāḥūd merdūddur.

CENĀZE جنازة

Şıḥāḥ mü‘ellifi bu lafzda cim’in kesrini ihtiyār edüp der ki “cināze cim’in kesriyle cenāiz cim’in müfredidir. ‘Amme ismi cim’ini meftūḥ okur.”

Ancak Kāmūs şāḥibi cim’in fethini tecvīz idüp demiş ki “cināze cim’in kesriyle meyyite denir cimiñ fethiyle de cāizdir. ‘Alā – ḳavl cimiñ kesriyle meyyite ve fethiyle serīre ya‘nī tābūta denir. Diğer bir ḳavle göre bunuñ ‘aksidir; yaḥūt kesr ile üstünde meyyit olan tābūta denir ve bu sitr ma‘nāsından me’ḥūzdur.”

Kāmūs mütercimi ‘Āşım Efendī merḥūm der ki “Fuḫelānıñ birinden³⁵ ما البرق بين الجنازة؟ diye su‘āl olunduḳda³⁶ الكسر للفتح و الكسر للكسر diyü cevāb vermişdir. Fetḥe gelmeniñ üstünde olmaḡla meftūḥa meyyite ve kesre altında olmaḡla meksūre serīre eṭlāk olunduḡunu talīḥ olmuşdur.”

ḤALQA-ḤALAKA حلقه

Ḥalaḳa’nıñ lām’ı müteḥarrik ve meftūḥ olduḡunu Ebū ‘Amr İbnü’l-Alā’dan Yūnus ḥikāye etmiş ve za‘f ile beraber ehl-i beyānıñ da kāffesi cāiz görmüşdür.

Ebū ‘Amr eş-Şeybānī ise demiş ki: “Kelām-ı ‘Arapda lām’ı müteḥarrik ḥalaḳa lafzı yoktur. Yalnız birbirlere işāretle (hevlā-yi ḳavm ḥalaḳat) derler.” [Şıḥāḥ]

³⁵Cenaze ile tabut hazırlayan arasındaki fark nedir?

³⁶Açılışın fethi ve kırılanların kırılması.

Ḳāmūsda dahī mezkūrdur ki ḥalaḳa lafzınıñ lām'ı ba'zen meftūh ve ba'zen meksūr [ḥalıḳa] olur.

Ḥalḳa ḥā'nıñ fethi ve lām'ıñ sükūniyle zırha eṭlāk olunur ki cenk libāsıdır. Cüz' ismiyle küllü tesmiye kabīlindedir.

TUḤME-TUḤAME تخمه

Keşret-i eklden imtilā olmak ma'nāsına olān tuḥame/tuḥme lafzını ba'zıları ḥā'nıñ sükūnuyle isti'māl ediyor.Ḥalbūki Şihāḥ'ta muşarraḥ olduğuna göre şaḥīḥ ve faşiḥi ḥā-i mu'cemeniñ fethiyedir.

Ḳāmūs der ki : “Tuḥame hemze vezninde bir ‘illet adıdır ki şakīl ve nā-muvāfiḳ ṭa'ām eklinden ‘arız olur. Eş'ārda ḥā'nıñ sükūnuyle gelmiştir.”

Şihāḥ'ıñ da Ḳāmūs'ıñ da kelāmlarından şu añlaşılr ki zarūret-i şı'r içün tuḥme lafzınıñ ḥā'sı iskān cāizdir.

ḲISM-I SĀNĪ

Ehl-i beyāndan hīç birisi tecvīz etmediği ḥalde muşanfın arasında isti'mālî şāyi' olan elfāz.

ĪZĀ اِذَا

Şihāḥ şāḥibi Īzā lafzınıñ dercinden şarf-ı nazarla nefyine işāret eyledi.

Ḳāmūs şāḥibi dahī Īzā lafzınıñ menkūl olmadığını taşriḥ eylemiştir.

TEKFİR تكفير

Ḳāmūsda şöyle mazbūttur:

“Tekfîr te’fîl vezninde bir nesneyi seyretmek ma’nâsınadır. Günâhı setr ve izâle kılmağa dahî [tekfîr] denir; Nitekim şevâbı setr ve izâleye de [ihbât] denir. [İkfâr] dahî bir kimseyi küfre nisbet idüp kâfirdir demek” ma’nâsınadır.”

Şihâh şâhibi de der ki: “Tekfîr,yemîn hîns ile vâcib olan şeyiñ fi’ilidir. O şeyiñ ismine [keffâret]denir.”

Ma’mâfih ehl-i taşnîf arasında hem ikfâr ve hem tekfîriñ isti’mâli şâyî’dir.

İbn-i Kemâl merhûm der ki: “Ol kî iki kısım elfâzıñ isti’mâlinden tolayı kimse tañtana olunamaz; faķať kısm-ı şânide beyân olacaķ elfâzıñ isti’mâli ĥaťadır, zîra bunlarıñ meĥil istinâdı yoktur.”

KİSM-I SELİS

İsti’mâli aşlâ câ’iz olmayan elfâz

İBĀ-İBA ايبا

Fâü’l-fi’lî hemze olân kelimelere bir yâ-i müşennât-ı taĥtâniyye getirerek [ibā] yerine [ĩbā] diyenler bunu ‘if’âl bâbından maşdardır zannederler.Şâĥiĥi ise yâ’sız olarak [ĩbā] dır. Binâen’aleyh İbn-i Kemâl merhûm ĥaķ ve şevâbı ve ĩbā kelimesiniñ geldiĥi bâbı arāye içün kıťa’yı ‘Arabiyyeyi nazm etmiştir.

KİT‘A

اخوالجبل الموخر لايالى * اينطق با لخطا ام بالصواب
واما من لد عقل سليم * ابا يابى ابا فهسو آبى

TERCÜMESİ³⁷

*Mübâlât emlün nādān şâyār bir*Kelāmında ĥaťā ile sū‘ālī*

Kimiñ varsa velī ‘aķl-ı selimī Abā yā ‘nī abā-yı fehśū ābi*

³⁷Geriye dönük cehaletin kardeşi * Yanlış ya da doğru söylerim

Ve sağlam bir akla sahip olan biri*Reddeden inkâr eden benim babamdır.

İBĀKAT اباقا

Bunuñ daḥī faṣīḥi [ibāk] iken ekser-i nās āḥirine bir [tā] getirerek [ibākat] derler. Bunu da if’āl bābından ‘ad etmişler. Güyā [ifākat] kelimesi gibi if’āl bābının maṣdarından imiş de i’lāl onu taḡyīr etmiş zannederler. Ḥalbūki öyle değildir.[İbāk] lafzı sūlāsıdendir. Evvelindeki hemze hemze-i aṣliyyedir.[Kula kaçtı.] denileceği vaḳit “ibakü’l ibad” denür. Muḡarrayı da bā’nın kesriyle [yabık] gelir.

ACAYÜB اءى ابوب

Bu daḥī Ḥālid Bin Zeyd El-Enṣarī Ḥazırcı Razullah ‘Ana Hazretleriniñ künyeleridir. ‘Avām nās ise Ḥazret Ḥālid’in ism-i şerīfidir. Zammıyla yalnız ayüb dirler.

Bİ’L-ĀḤİR-Bİ’L-ĀḤARE بالاءره

Şaḥīḥi āḥare lafzını [semere] vezninde isti’māl etmektir. Hemzeniñ meddiyle bi’l-āḥare dedikleri ğalaṭtır. Ḥüsrevzāde bu vecihle taḥkik etmiştir.

MUGAYLĀN مءىلان

Şaḥīḥi ümmü ğaylāndır, muḡaylān ğalaṭtır.

Ma’māfih lisān-ı ‘Oṣmānī’de muḡaylān isti’māl ol kadar şāyi’dir ki şaḥīḥi faṣīḥ-i nādir ḥükmünü almıştır. Binā‘enaleyh muḡaylānı isti’mālde tereddüd etmeyiz.

Ümmü ğaylān Ḥicāz bādiyelerinde keşret üzre bulunan bir ağacın ismidir.

İNĀS-ÜNĀS اناا

İnās kitāb vezninde ünāsın cem’idir. Ḳāmūs böyle diyor.Lākin ba’zısı hemzesini zammediyor.Bu ise vehm-i şarīhtir.

اوان EVĀN

Veznen ve ma'nen zamān gibidir. Ba'zıları bunun hemzesini med eder, onların haṭāsını beyān için İbn-i Kemāl merhūm kıta-yı ātiyeyi nazm etmiştir.

كِيْطْأ

اتبكر لحن ابنا الزمان * ووهم الناس فلغظ الاوان

ولو حاولت للوهم عدا * اذن ضاقت على البعض الاوان

TERCÜMESİ³⁸

*İşitdi ki sen ibnā-yı zamānı*Naşıl memdūd okur lafz-ı evānı*

*Eger evhāmına halkıñ uyarıñ*Şıkarsıñ boş yere rûh-ı revānı*

ايوان İYVĀN- EYVĀN

[İyvān] ve [İvān] evvelleriniñ kesriyle büyük şofaya (şalona) denir. Faḫaṭ ‘ale’l-‘umūm halk hemzesini meftūḥ okur ki bu da ğalaṭdır.

İyvān divān gibi ‘Arabīdir. Şu kadar ki divānda fetḥ cā‘iz olduğunu Yūnus Kāmūs’ta beyān etmiştir.

Şu vech ile ‘itizār mümkün olabilir ki bilādımız halkı bu kelimeyi ehl-i Īrān’dan telakkī etmişler. Onların lisānında ise hemzenin fetḥiyle müsta‘meldir.

اراضى ARĀŽĪ - ERĀŽĪ

Arz’ın cem’i arazūndur. Arażī ğalaṭtır.

Ḥarīri Dürretü’l-Gavvāş’ta der ki: “Araz lafzı sülāsidir. Sülāşi ise ‘efā’ıl vezni üzre cem‘ilenmez. Bināen‘aleyh şavāb olan arzın cem‘inde arazūn demektir.”

Ma’māfih bunun da lisān-ı ‘Oşmanī’de isti‘mālî o kadar kadīm ve şāyi‘dir ki taşhīhi ğayr-i kâbildir.

³⁸Zamanın iyi çocuklarını inkâr ediyorum*Ve onlar ki zaman ifadesinde insanlar
Eğer yarın hayallerle uğraşmaya çalışırsam* Bazılarına bu süre çok daralır

اعراب A'RĀB-A'RĀBĪ

Şihāh'ta mezkûrdur ki A'rāb bādiye-nişīn olan 'Arab'a ıtlāk olunur. Bādiye-nişīne nisbetde A'rābī denir. Yoksa A'rāb, 'Arab'ın cem'i degildir.

İbn-i Hācib der ki' "A'rāb lafzının şigatü'l-cem' olduğu taḥakkuk etmemiştir. Zīrā bi'l-farz Arab'ın şigatü'l-cemi olsa cemiyette medlülü ḥālet-i ifrāddaki medlülü gibi olmak lāzım gelirdi.

Ḥalbūki emir bi'l-'akdir. Zīrā [Arab] muṭlakā 'Acem'in gayrıya 'alem olmuştur. İster bādiyede isterse şehir ve kaşabada sākin olsun.[A'rāb] ise kavm-i 'Arab'tan ḥāşşeten bādiye-nişīn olanın ismidir. İmdi cem'i müfreden nasıl aḥaş olabilir?

بريه BERİYYE

Rā'nın teşdīdiyle [berriyye] şahrā demektir ki cem'i berārā gelir. Şahrā ma'nāsına olan işbu berriyye lafzının rā'sını taḥfīf ma'nāsına nazaran ḥaṭadır. Çünkü o ḥalde ma'nā deḡişir. Muḥaffefü'r-rā olan [berriyye] lafzı "berāa'llāhü'l-ḥalka" terkinde vāki' [ber']den me'ḥūz [fa'ile] veznindedir ki halk ma'nāsınadır. Cem'i [berāyā] ve [berāyāt] gelir.

بشارت BEŞĀRET-BİŞĀRET-BÜŞĀRET

Feth bābıyla beşāret cemāl ma'nāsınadır.

Büşrādan isim olan [bişāret] ise bābın kesri ve zammıyledir. İşbu büşrādan isim olan bişāretiñ bā'sını meftūḥ okumak ḡalaṭtır.

بعد يت BU'DİYYET

Uzaklık ma'nāsına olan [bu'd] zāten maşdar olup bināen'aleyh āḡirine tekrār edāt-ı maşdar ilḡākı ihtiyāctan müstaḡnīdir.

Onuñ içün bu'diyyet demek ḡalaṭtır. İstiklāl yerine [istiklāliyyet], za'f yerine [za'fiyyet], ḡilm yerine [ḡilmiyyet] ḡalaṭ olduğu gibi.

Ma'māfiḡ bunların lisān-ı 'Osmānī'de şuyū'-isti'māli hemen şöhret derecesini bulmuştur.

BĀKĪRE باكره

Lafz-ı muhtere‘āt ‘avāmdandır.Şaḥīḥi bīkr’dir.

BELLŪR-BİLLŪR بللور

Şaḥīḥi tenvūr ve senūr vezinlerinde bellūrdur ki mārūf bir cevheriñ ismidir. Lām’iñ taḥfīf ve fethiye daḥī [belūr] lügattır. Faḳaṭ bā’nıñ kesri ve lām’iñ zammıyle telaffuzu ve bā-ḥuşuş iki lām ile taḥrīri ğalaṭ ve ḥaṭādır.

MÜBTENĪ-MÜBTENĀ مبتنى

Şaḥīḥ olan mef’ul üzerine mebnī olmasıdır. Mübtenā [mebni] mā’nāsınadır. Zīrā binā ile ibtināniñ mā’naları budur. Bināen‘aleyh mübteniniñ sīga-i fā’il üzre isti‘māli ḥaṭādır.

Ma’māfih bunuñ daḥī lisān-ı ‘Osmānī’de sīga-yı fā’il üzere isti‘māli şayi’dir.

BİNYĀMİN-BÜNYĀMİN بنيامين

Emīn İsrāfīl gibidir ki Ḥazret-i Yūsuf’uñ birāderlerinden biridir.

(İbn Yāmin okudukları ḥaṭādır.)

BUḤTŪ’N-NAŞR بخت النصر

(Şaḥīḥi Buht-i)Naşr’dır ki bā’nıñ zammı ve ḥā-yı mecmu‘anıñ sūkūni ve nūn ve şād muhameleyi meşdudenıñ fethiyle puḥt-ı naşşar’dan mu‘arrebdir.[Pūḥt] İbn ma’nāsınadır ve [Naşşar] bu kim vezinde bir şanem ismidir.

Bir gün sādın şānemḥāneye girip gördü ki şanem-i mersūm yānında bir tıfl-ı şīr-ḥāre yatıyor. Alıp terbiye ve [İbn-i Naşr] ma’nāsına [Pūḥt-ı Naşr] tesmiye eyledi. Ba’dehū şāh-ı Īrān Lührāsb-ı Keyāni tarafından merzūbān olup taġāt benī İsrā’il üzere ta’yīn olunmaġla ol daḥī benī İsrā’il’i katl-i ‘ām ile Ḳudūs Şerīfī ḥarāb eyledi. (Ḳāmūs)

Elif ve lām ‘ilāvesiyle ve şād ve rā’nın sükūniyle buhtū’n-naşr demek ğalaṭtır.

BAḤŪR- BUḤŪR بخور

Şabūr vezninde şaḥīḥ ve ‘ubūr vezninde ğalaṭtır.

BĪDĀYET بداية و بدايت

Şaḥīḥi hemze ile [bida’et]tir, qar’dan kırā’et gibi. Şāḥibü’l-Muğrib daḥī böyle taşrīḥ etmiştir. Bunuñla berāber lisān-ı ‘Osmānī’de yā ile isti’mālınıñ şöhet-i şāyi‘ası vardır.

BARBUT-BURBUT بربط

Şaḥīḥi bā’ların fethi ve rā’nın sükūniyledir.

Ḳāmūsta der ki “Ber’baṭ Ca’fer vezninde ‘ūd denilen mūsikī āletine denir.” Bi-şāniyenin zammı ğalaṭāt-ı ‘avāmdandır.

BERR-BİRR بر

Bā’nın fethiyle muḥsin ve kesreyle iḥsān ma’nāsınadır. Emr-i nasfınıñ metni ‘akāyıda ve “yecüzü’l şalavat ḥalf kel bir vefācir”³⁹ ’kelāmında vāqı’ olan [berr] bā’nın fethiyledir.

BŪRKE بركه

Şaḥīḥi bānıñ kesri ve rānıñ sükūniyledir ki (bikredir ki) ḥavza denir. Zammı bā ile isti’mālī ğalaṭtır.

³⁹ Çapkın ve iyi insanların arkasında namaz kılmak mümkündür.

TERCEME-TERCÜME ترجمه

Şaḥīḥi cim'in fethiyle daḥrace veznindedir. Zamm ile ğalaṭtır. Hele fā'il şīğasında cim'in teşdīdiyle [mütereccim] ğalaṭ-ı fāḥiştir.

TERCEMÂN-TERCÜMÂN ترجمان

Şaḥīḥi feth-i cim ile za'ferân veznindedir. Cim'in zammıyla isti'mâli ğalaṭtır.

Tercemân şol âdeme denir ki bir lüğatı âḥar lüğat ile beyân ve tefsîr eyleye.

METRÛK متروك

Metrûk lafzını târik maḳâmında isti'mâl edip meşelâ derler ki (efendî metrûk olmasa 'ilm-i kelâmda onuñla kimse baḥş edemezdi.) Bunuñla efendîniñ 'ilm-i kelâmı terk etmiş olduğunu murâd ederler ki bu hâlde efendî târik ve 'ilm-i kelâm metrûk olmaḳ lâzım gelir. Binâen'aleyh "efendî metrûktür" demek şaḥīḥ olmaz.

Bu 'ibârede metrûk mef'ûl ba'nî fâ'ildir. Nitekim "ona ken ve 'adenmateyen" ve "ḥicâben mesturâ" kûl grilerinde vâkı' olmuştur derler.

Bu kıyâs şaḥīḥ olmaz. Çünkü bir şīğâ-i mef'ûlü fâ'il ma'nâsında isti'mâl edebilmek semâ'a mevḳûfdur.

Dahâ ma'ḳûlce tevcîh edenler dediler ki: "Terk-i 'ilm eden âdama metrûk demeleri, teeddüben terkî o şaḥṣa değıl de 'ilme nisbet içündür. Lakin bu tevcîhe daḥî ba'iddir.

'Abd-i râḳımü'l-ḥurûf der ki: Hele 'aşrımızda beyne'l-küttâb sâkin yerine meşkûn, vârid maḳâmında mevrûd isti'mâli pek şayi'dir.

TEFAḤḤUR تفخر

Şaḥīḥi tefāḥḥurdur.[Tefāḥḥur] bir ğalaṭ-ı fāḥiştir.

TEḲĀZÎ-TEḲĀẒĀ تقاضا

Şaḥīḥi kesr-i ḍâd ile [teḳāzî]dir ki tefā'ûl bâbindan maşdardır. Feth-i ḍâd ile meşhûr ise de ğalaṭtır.

تَقْصِيرَات TAKŞİRĀT

Takşir'in cem'i demek olacağına da takşir tef'îl bâbından maşdardır ki cem'i [teķāşir] gelir. Elif ve tā ile cem'i cāiz değildir. Çünkü "tef'îl'in cem'i tefā'îl" gelir.

ثَقْل SIKAL-SIKL

İneb vezninde hıffetiñ zıddıdır. Kāf'ın sükūnuyle isti'māli ğalaştır.

Şihāh'ta mazbūtdur ki sükūn kāf ile [sikl], eşkāl cem'iniñ müfredidir. Aḥmāl'ın müfredi ḥiml olduğu gibi.

ثِيْبَة SEYYİB-SEYYİBE

Şahîhi tā-i te'nīs olmayarak [seyyib]dir. Bu da 'acūz gibi kadınlara maḥşūş bir şıfat olduğundan müenneşi olmaz.

جَمَادَى لَوَّلَى وَ الْآخِرَى CEMĀZİYE'L-EVVEL-CEMĀZİYE'L-ĀḤİR

Şahîhi dāl-i mūhmele ile ḥabāri veznindedir. (cümāde'l-āhiredir.)

حَبَاب HUBĀB-ḤABĀB

Şahîhi feth ḥā ile saḥāb veznindedir ki şu üstünde peydā olan ma'hūd ḳabārcıklara denir. Ḥā'nın zammıyla isti'māli ḥaṭādır.

Ḥā'nın zammıyla [hubāb] muḥabbet ma'nāsınadır. [muḥabbet] daḥī mim'in fethiyledir.

كَعْبُ الْاَخْبَار KA'BUL-AḤBĀR

Şahîhi ḥā-i mu'amele ile [ka'bul-aḥbār]dır ki rāvī-meşhūruñ ismidir. [aḥbār] 'alim ma'nāsına olan [haber]iñ cem'idir. Rāvī-i mūme-ileyhiñ iḥbār selifi rivāyet itmesi⁴⁰ bu ḥaṭāya sebep olmuştur.

⁴⁰Ravi (anlatan) Eski Alemin yapısını (oluşunu) rivayet eylemesi

MÜSTAḤKEM-MÜSTAḤKİM مستحکم

Şaḥîḥi şîga-i fâ'il üzere kefiñ kesriyledir. Fethiyle ğalaṭtır. Zîrâ fi'l-i lâzımdır.

ḤANİŞ-ḤANİŞ حانث

Kesr-i ḥā ile ḥingten ism-i fā'ildir ki "yeminde ḥulf" ma'nāsınadır. Beyne'n-nās müstā'mel olan [ḥanīş]maḥẓ-ı laḥndır.

ḤAYVĀN حيوان

Şaḥîḥi yā'nın fethiyle ḥalecān veznindedir. Sükûniyle ğalaṭtır.

ḤAZ حظ

Naşîb-i muḳadder ma'nāsınadır ki Türkçe [pāy] denir. Zevk ve sürûr ma'nāsına isti'mālî ğalaṭtır. Faḳaṭ lisān-i 'Osmānî'de bu ma'nāya isti'mālî o ḳadar şayi'dir ki ba'dezīn terkî müşküldür.

ḤASBĪ-ḤİSBĪ حسبى

Şaḥîḥi ḥā-i mu'meleniñ kesri ve sin'iñ sükûniyledir ki ḥisbete mensûbdur. Feth-i ḥā ile isti'mālî ğalaṭ-ı meşhûrdur.

ḤASBETEN Lİ'LLĀH حسبة لله

Bunuñ da şaḥîḥi ḥā'nın kesriyledir.[ḥisbeten]Feth-i ḥā ile isti'mālî ğalaṭtır.Ḥisbet ḥā'nın kesriyle 'ecir ve şevāb ma'nāsınadır ki ihtisābdan isimdir.

ḤASB-ḤASEB حسب

Şaḥîḥi ḥā'nın ve sīn'iñ fethiyledir. Sin'iñ sükûniyle şaymak ve fethiyle şayılmış ma'nalarına gelir. Lisānımızda keşrū'l-isti'māl olan [ḥasbe'l- ĩcāb] ve [ḥasbe'l-ḳader] ve emşālî terkiplerdeki [ḥaseb]iñ sükûn-ı sīn ile isti'mālî ğalaṭtır.

ḤĀİZE-ḤĀMİLE حاضه و حامله

Şaḥîhi [ḥāiz]ve [ḥāmil]dir. Bunlar nisāya maḥşûş sıfatlar olduğundan me‘hazları olan lisān-ı ‘Arap’da müenneşleri yokdur.

ḤĪCĀMET-ḤĀCĀMET حجامت

Ḥā’nıñ kesriyle faşîḥ ve fethiyle ğayr-ı şaḥîḥdir.

ḤACİL-ḤACİL-ḤACĀLET خجيل

Şaḥîhi ketif vezninde [ḥacil]dir ki ḥayādan nāşī muẓtarib olan kimseye denir.[Ḥacālet] dahī ḥacİL gibi ğalaṭ olup şaḥîhi ḥaclettir.

ḤAŞİN-ḤAŞİN خشين

Şaḥîhi ḥacil gibi ketif vezninde ḥaşindir.

ḤĀLIYÜ’Z-ZİHN خالى الذهن

Ḥālī kâḍi gibi yā ile yazılır. Faḳaṭ yā’sı okunmaz.[ḥāli’z-zihn]Yalnız ḥālet-i naşbda okunur ki o da ibāre-i ‘Arabiyye’ye maḥşûştur. Yā’nıñ zammıyle veyāḥūt kesriyle [ḥāliyi’z-zihn] kırāati ğalaṭtır.

ḤAṬME - ḤAṬMÎ خطمه

Faḥîhi ḥā-i mü‘ceme veya meşeddeniñ kesriyle ḥaṭmîdir ki ma‘rûf çiçektir.

HEZĀREN YĀḤŪD ḤAZĀRĀN هزاران ياخود خزاران

Şaḥîhi ḥā-i mü‘cemeniñ fethi ve ya’nıñ sükûni ve zey-i mü‘cemeniñ kesriyle [ḥayzirān]dır ki Hindistān’da ḥuşûle gelir bir nevi‘ kāmışdır.

دب DE'B

Hemzeniñ sükūniyle ‘ādet ve uşul ma‘nāsınadır ki bāzan hemzesi tahrik de olunur.[deeb]Bunuñ edep ma‘nāsında isti‘mālī gālaṭtır.

دعاوى DE‘ĀVĀ-DE‘ĀVĪ

Fetvānıñ cem‘i [fetāvā] olduğu gibi [da‘vā]nıñ cem‘i daḥī vavıñ fethi ve ya’nıñ meddi ile dir.(de‘āvādır.)Kesriyle de isti‘mālını tecvīz eden vardır ve lisānımızda da ol vechile müstā‘meldir.

ادعيه-ادويه EDVĪYYE-ED‘ĪYYE

İkisi de ef ile vezninde şeddesizdir.

اذعان İD‘ĀNE-ED‘ĀNE

‘Arabbiyede ikrām vezninde itā‘at ve ikrār etmek ma‘nalarına gelir. Türkçede idrāk ma‘nāsına isti‘mālī cāyi- te‘cibdir.

مرتبط MÜRTABIṬ

Amme-i lügat müttefikdirler ki [irtebaṭa] lafzı [rabaṭa] gibi mü‘teaddīdir, lāzım değildir. Bināen‘aleyh mürtabıṭıñ daḥī şaḥīḥi fā‘il üzerine degil sīğa-i mef‘ul üzerine [mürtabat] mebnī olmasıdır.

مرثيه MERSİYE-MERSİYYE

Şaḥīḥi yā’nıñ taḥfifiyle [maḥmide] vezninde maşdardır ki meyyitiñ meḥāsini beyān ve ta’dād yolunda inşād olunan ḫaşīdelere mersīye ıtlāḫı da ḥaṭadır. Onlara [mürsī biḥā] demelidir.

REFĀHĪYET-REFĀHĪYYET-REFĀHET-REFĀH رفاهیت

Refāhiyyet [Refāhet] gibi yā-yı muḥaffefe iledir ki maşdardır. Refāh ise ‘Arabī lügat kitāblarında hīç yokdur. Terḥīm tarīķıyle muḥtere‘āt-ı ebnā-yı ‘aşırdan demek olur.

RIKĪYYET رقیّت

Şaḥīḥi kesr rā ile [rık]tır ki ‘ubūdiyyet ma‘nāsına maşdardır.

REZAKĪ-REZĀKĪ-RIZĀKĪ رزقی

Şaḥīḥi elif ile [rezākī] dir ki mā’rūf üzümdür.

ZE‘ĀMET-Zİ‘ĀMET زعامت

Şaḥīḥi feth-i ze ile [kerāmet]vezninde kefālet ve şeref ve şān ve riyāset ma‘nālarıdır ze’niñ kesriyle ğalaṭtır.

SEBK-SEBKAT سبقت

Şaḥīḥi sin’iñ fethi ve yā’niñ sükūniyle [sebk]tır ki ḍarb bābından gelen sebaķa fī‘iliniñ maşdardır. Binā-i merre olarak ḍarbeten gibi (sebkaten) denilebilirse de zamānımızda müstā‘mel olduğu vechile maşdar olarak “sebkāt” demek ğalaṭtır.

SELİS-SELİS سلیس

Şaḥīḥi (selis) dir ki üç türlü okunur ve birķaç ma‘nāya gelir. Sin’iñ fethi ve lam’iñ sükūniyle şol ipe denir ki oña küçük kızlar beyaz boncuķ dizib kılāde ederler. ‘Alā-ķavl küpeye denir. Ketif vezninde olur ise sehl ve mülāyim ve münķād olan şeye denir, insān ve ḥayvān vesāir nesne olsun.

Fethetin ile [seles] ve siniñ fethiyle [selāset] isimleridir. İnķıyād ve mülāyemete denir ki geñezlik ve yavāşlık tā‘bīr olunur.

Bir de fethetin ile ḥurmā ağacınıñ omuz bāşı gibi kıalan budāk dipleri gidip düpdüz olmak ma‘nāsına gelir.(Ķāmūs)

Bevlini zabt ve imsāk edemeyen ādama ketif vezninde “selisü’l-bevl” dir denir. Bunda feth-i lām ile ğalaştır. Selīs dahī hacīl ve haşīn gibi ğalaş olup tab‘a aşlā mülāyim değildir.

TESELLİ-TESELLĀ تسلا

Şaḥīḥi tesellī dir ki kesr-i lām ile tefa‘‘ül bābından maşdardır.

MÜSEYLİME-MÜSEYLEME مسيلمه

Şaḥīḥi lāmıñ kesriyledir ki [müslimeniñ] muşagğarıdır. Feth-i lām ile ğalaştır.

ŞEBĀHET شباهت

Şaḥīḥi fethiyeten ile [şebah]dir.

ŞİMĀL-ŞEMĀL شمال

Kesr-i şın ile şol cānibe denir. Feth-i şın ile kūtḥ-ı şimāl tarafından vezān olan rüzgāra derler. Rüzgār ma‘nāsına kesr-i şın ile isti‘māli ğalaştır.

MAŞRİF-MAŞRAF مصرف

Şaḥīḥi rā’nıñ kesriyledir; fethiyle ğalaştır. Zīrā şarf đarabe babındadır [maşşad] dahī şādıñ kesriyle şaḥīḥ ve fethiyle ğalaştır. Lakin lisānımızda feth ile isti‘māli şāyi‘dir.

ŞALĀḤİYYET صلاحيت

Bu da [riḳḳıyyet] gibi bizim ihtirā’mızdır. Şaḥīḥi [şalāḥ]dır.

MAZLİME-MAZLEME مظلمة

Şaḥīḥi maḥmidet vezninde lāmıñ kesriyledir. Feth-i lām ile ğalaştır.

ZALĀM-ZULĀM ظلام

Şaḥīḥi seḥāb vezninde feth-i zā iledir. Zā ile ḡalaṭtır.

MU‘CEB-MU‘CİB معجب

Şaḥīḥi cimiñ fethiyledir, kesriyle ḡalaṭtır.

MA‘DİN-MA‘DEN معدن

Şaḥīḥi dalıñ kesriyledir. Fethiyle ḡalaṭ-ı şayi‘dir.

MU‘ḌIL-MU‘ḌAL-MUADḌAL معضل

Veznen ve ma‘nen müşkil gibidir. Ḍād’ıñ fethiyle isti‘māli ḡalaṭtır.

A‘ṬĀF - İ‘ṬĀF اعطاف

Bir şeyiñ cānibi ma‘nāsına olan ‘ıṭfıñ cemi‘dir ki ‘ayn’ıñ kesriyledir. Halk ise ‘ayn’ıñ fethiyle işfāk ma‘nāsına olan ‘aṭfıñ cem‘idir zannederler.

MU‘ĀF معاف

Müşāb vezninde muḥtere‘ātımızdan olup beynimizde māfūv ma‘nāsına müstā‘meldir ki bilkülliye ḡalaṭtır.

‘ALĀNİYEN علانیا

Şaḥīḥi (‘alāniyeten)dir.

AMY-IMY عمی

Nā-bīnāyī ma‘nāsına olup şaḥīḥi mim’ıñ fethi ve meddiyledir. Sükūniyle ḡalaṭtır.

‘AYĀL عيال

Şaḥīḥi ‘ayn’ıñ kesriyle olup fethiyle [iyāl] ğalaṭtır.

‘AYĀR عيار

Bunuñda şaḥīḥi ‘ayn’ıñ kesriyledir. Fethiyle ğalaṭtır.

‘AYĀN - ‘IYĀN عيان

Bu da ‘ıyār ve ‘ıyāl gibidir.

ĠIZĀ-ĠIDĀ غدا

Şaḥīḥi zāl-i mu‘ceme ile [gızā] olup dāl-i mūhmele ile ğalaṭtır.

ĠIYBET – ĠAYBET غيب

Kesr-i ğayn ile iġtiyāb’dan isimdir ki bir insānı arķasından faşl ve mezemmet etmek ma‘nāsındır. Feth-i ğayn ile ğalaṭtır. Feth-i ğayn ile de ğaybūbet ma‘nāsına maşdardır.

FERĀĠAT فراغت

Bu lafzı diyārımız ‘uleması bilā-nekir isti‘māl etmişlerse de lahn ve ğalaṭtır. Şaḥīḥi [ferāġ]dır. Ferāġat lafzını ‘Arab aşla isti‘māl etmemişdir.

FELĀKET فلاكت

Bu da muḥtere‘āt-ı üdebā-yı Türk’dendir.

FİHRİST فهرست

Şaḥîḥi [fihris] olub mecma‘ul-eşyâ demektir ki lüğat-ı Rûmiyyedir. Tâ ile fihrist ğalaṭtır. İmâm Muṭrazî bunu muğaribde taşrîḥ etmiştir.

ḲŪĀBİL قوابل

Ḳābileniñ cem‘idir. Ba‘zılarıñ zannı gibi ḳābiliñ cem‘i degildir. Çünkü fūa‘il şîğası şıfat vāḳi‘ olursa fā‘leniñ cem‘i olur. Yalnız Farisi lafzı şıfat ḥalinde daḥî müsteşni olarak Fārisiñ cem‘i olur.

ḲURĀ - ḲARYE قرية

Şaḥîḥi yā’nıñ taḥfîfiyle olub teşdîdiyle ğalaṭtır.

ḲĀZĪ - ḲUZĀT قضاة

Nücāt vezninde ḳāzı’nıñ cem‘idir ki ḍād’ıñ taḥfîfiyle şaḥîḥ ve teşdîdiyle ğalaṭtır.[ğazât] ve emşâli daḥî böyledir.

ḲANDİL قندیل

Şaḥîḥi kesr-i ḳāf ile olub feth ile ğalaṭtır.[mendîl] daḥî bunuñ gibi imiş, lakin ikisiniñ de fethle isti‘mâlleri şāyi‘dir.

KERÂHIYET كراهيت

Yā’nıñ taḥfîfiyle şaḥîḥ ve teşdîdiyle ğalaṭtır.

MİNBER-MENBER منبر

Şaḥîḥi mîm’iñ kesriyledir ki eyyām-ı maḥşûşa da ḥuṭabāniñ çıkıp ḥuṭbe okudukları mevzi‘-i maḥşûştur. Fethiyle ğalaṭtır.

METHŪM متهم

Şaḥîhi hâ'nın kesriyledir. Fethiyle ğalaṭtır.

MEDD-İ BAŞAR مد بصر

Şaḥîhi [medā-yı başar] dır ki mimiñ ve dalıñ fethiyle ve elif-i memdüde ve ba'de-yi yā ile [münthe'l-başar]ma'nāsınadır.[Medd-i başar] tā'biri ḥaṭâdır.

MERVAḤA مروحه

Şaḥîhi mimiñ kesriyledir ki [mirvaha] yelpāzeyeye denir. Fethiyle ğalaṭtır.

MÜRÜVVET مروت

Şaḥîhi mimiñ ve rāniñ zammeleriyle ve sükūn-u vāv ve hemze-i meftūhe ile [mürū'et] olup bilāhemze ve teşdīd-i vāv ile ğalaṭtır.

MA'ĀİŞ معاش

Şaḥîhi yā ile [ma'āyiş]dir. Ma'āyiş ma'īşetiñ cem'idir ki maṭā'im ve melābisden [māyu'āşebih]dir. Bunuñ yā'sı yā-yı aşliyye olduğundan yā-yı şarīḥa ile [ma'āyiş] denir diye Kemāl Pāşāzāde sūre-i 'Arāf'ın tefsīrinde bi'l-münāsebe beyān etmiştir.[Şemāil ve feẓāil] böyle degildir.

Zīrā bunlarıñ yā'ları yā-yı zāide olup bināen'aleyh şavāb olan bunlarda hemzeyi taşrīḥ etmektir.Ḥalbuki ba'zılar ma'āyişi hemze ile feẓāil ve şemāili yā ile isti'māl eder bu ise doğru degildir.

KERİMİYYET كرميت

Ḥarāret ma'nāsına olan [kerem] lafzı-ı Fārisi'niñ āḥirine 'Arabi adeta maşdarı 'alāvemesiyle şıcâklık ma'nāsına müsta'meledir ki şaḥīḥ degildir. Zīrā maşdarriyet-i 'alāmeti olarak yā ve tā isti'māli elfāz 'Arabiyye'ye maḥşūşdur.

KETHUDĀ كَتَّخَا

Şaḥīḥi [kethudā]dır. Lākin lisānımızda tā ile müsta‘meldir.

NÜZÜL – NÜZL – NÜZÜL نَزُول

Müsāfir için ḥāzırlanan şey ma’nāsına olan [nūzl] böyle vāvsızdır. Vāvlısı ğalaṭtır. Vāvsız olan nezl zammeyn yāḥūt nūnuñ zammı ve zāniñ sükūnuyle müstā‘meldir.

MENSÜBĀT منسوبات

Mensūbe yāḥūd mensūbuñ cem‘idir ki bu cem‘i zevī’l-‘ukūlūñ ğayriye maḥşuş iken beyne’n-nās mensübīn maḳāmında müstā‘meldir.

NİKRİS - NİKRİS نَقْرِيس

Şaḥīḥi yā’sız nīkris’tir ki ayāklara ‘āriż olan bir ḥastalıktır.

‘IRAḲU’N-NESĀ - IRḲU’N-NİSĀ عِرْق النِّسَا

Nūnuñ fethi ve siniñ kesriyle şaḥīḥ ve nūnuñ kesri ve sīniñ meddiyle ğalaṭtır.

NİKĀT - NÜKĀT نِكَاة

Şaḥīḥi nūnuñ kesriyledir ki nükteniñ cem‘idir. Nūnuñ zammı ve elifiñ ḥazfıyle nuket daḥī denili

ḲISM-I SĀLİŞEYE ZEYL

İḤYĀ - AḤYĀ - İ‘CĀZ – A‘CĀZ اَعْيَا , اَحْيَا

Bunlar if‘āl bābından maşdardırlar ki ikisiniñde hemzeleri meksürdür.Ḥālbūki ba‘zılar ma‘nā-yı maşdarīyi murād ederek ikisini de hemzeleriniñ fethiyle okurlar ki maḥż-ı laḥndır.

İHTİYARE اجتیاره

Bu lafzın aṣl ü iṣtikākından kaṭ’-ı nazar el-yevm lisānımızda gerek erkek ve gerek kadın muṭlak yāşlı ādama ıtlāk olunur. Bināen‘aleyh kadın ma‘nāsına isti‘mālinde ‘Arabī kâ‘idesi üzere āḥirine hā vaḥ’ı cāiz olamaz.

İDDİ‘Ā-YI VĀQİ‘A ادعای واقعه

Ğalaṭtır.[Dā‘vā-yı vāqı‘a] denilebilirse de [iddi‘ā-yı vāqı‘a] denilemez, iddi‘ā-yı vāqı‘ demelidir.

ARĀZĪ-İ EMĪRİYYE اراضی امیریه

Bu terkipte iki ḥaṭā vardır: Birincisi, metn-i risālede beyān olunduğu vechile ‘arzın cem‘i arāzī değil arazūndur. İkincisi, mīr lafzı Fārisi olduğundan āḥirine ‘Arabī edāt-ı nisbeti getirilerek [mīriyye] denmez. Nisbetinde mīrī veyāḥūd mīr lafzının ‘Arabī’de mūrādıfı olan [emīr] lafzını isti‘māl ile [emīriyye] demek lāzım gelir.[Emvāl-i mīriyye, zimmet-i mīriyye] terkiplerinde daḥī bu kâ‘ideye ri‘āyet olunup [emvāl-i mīrī, zimmet-i mīrī] veyāḥūd [emvāl-i emīriyye, zimmet-i emīriyye] demelidir.

Ma‘māfih arzın cem‘inde arazūn isti‘mālī bizim sami‘āmıza ḥoşca gelmeyeceğinden beynimizde müştehir ve şāyi‘ olan arāzī lafzının isti‘mālī zarūrīdir.

İSKELE-İ MEZKŪRE اسکلهء مذکورہ

Bu terkipte iki ḥaṭā var: Birincisi, iskele lafz-ı Türkī’siniñ mezkūr lafz-ı Arabī’sine kâ‘ide-i Fārisiyye üzere izāfeti, ikincisi iskele lafzının āḥirindeki hā-i resmiye-i ğayr-ı melfūzāyı hā-i te‘nīs ḡannıyle mezkūr şıfatının oña tevfiķi.

Elfāz-ı Türkiyye’niñ te‘nīs ve tezķirleri müsāvī olduğundan[iskele-i mezkūre] tā‘biri cāiz değildir.

Lāṭife maķāmında ḡurafā-yı ‘asrdan birisi der ki: “İskeleniñ müenneşi olamaz, meger ki Üsküdar’da vāqı‘ [Ḥarem İskelesi] ola.

Ḳā'ide-i Fārisiyye üzere tavşîf ve izāfetiñ 'adem-i cevāzı huşûşunda [Āsyā-yı vustā, Afriķa-yı ġarbī, Ālmānyā-yı şimālī, Āvrûpā-yı 'Osmānī, Britānyā-yı kebīr, düvel-i Āvrûpā, volķān-ı baħrī, aħvāl-i coġrāfiyye, mesāil-i politikiyye, kuvve-i elastikiye, muħāberāt-ı telġirāfiyye ve emşāli] terkibler iskele-i mezkûre gibidir.

Bā-huşûs [Āsyā -yı vustā] gibi terkîbde iki türlü haţā vardır: Evvelā Āsyā bir lafz-ı ecnebī olduğundan kâide-i Fārisiyye üzere tavşîf olunamaz. Sāniyen Āsyā lafzı müennes ĩ'tibār olunamayacağından şıfatıñ te'nīsīyle Āsyā-yı vustā denilemez. Ve kıs 'aleyhi'l-bevākī

AŞĤĀB-I GÖNÜLDEN اصحاب كوكلدن

Doġru degildir, çünkü Türkçe olan [gönül] lafzı kâ'ide-i Fārisiyye üzere muzāf ve muzāfün-ileyh olamaz.

A'ZĀLAR اعضاء

A'zā lafzı zāten şīġatü'l-cem' olduğundan āħirine bir de Türkçeye maħşûş[lar] edāt-ı cem'iniñ 'ilāvesine lüzûm yoktur. Eşyālar, ahālīler, talebeler, ĥudûdlar gibi cem'ul-cem'ler hep bu kabīledendir.

ELĀSTĪĶIYYET الاستيقيت

Elāstīķ [elastique] bir lafz-ı ecnebī olup esnemek şānından olan şeye denir. Esneyicilik ĥālinde edāt-ı maşdar-ı 'Arabī ile [elāstīķiyyet] demek isterler. Bu edāt ise ancak elfāz-ı 'Arabiyye'ye maħşûşdur. Onuñ için elāstīķiyyet tā'bīri ġalaţtır. Frānsızca elāstīsīte [elasticité] lafzı maţlûb olan ma'nā-yı maşdarīyi ifāde eder.

EMĀNETİ A'ŞĀR VĀRĪDĀTİ امانتى اعشار وارداتى

Bu terkîb de doġru degildir. Doġrusu şudur: "Emāneten idāre olunan 'āşār vāridātı."

EVKĀF-I KURĀ ‘ĀŞĀRI اوقاف قرآشارى

Bu terkip yāñlıştır. Doğrusu şudur: “Kurā-yı mevķūfe ‘āşarı.” Karye’niñ cem‘i dahī ħarfū’l-kāf’ta beyān olunacağı vechile elifle değil yā ile yazılır. Şöyle [kurī]

ON BİÑ - DÖRT BİÑ درتبيك اونبيك

Ve emsāli resm-i ħaṭ maṭbū‘ ve maḳbūl degildir. Muṭlaķā on, dört kelimelerini bīñden faşlederek şöyle [on bīñ, dört bīñ] yazılmalıdır.[beş yüz, üç yüz] gibi vaşlında beis olmayan dahī vardır.

İMĀMETLİK امامتلك

İmāmet lafzı zāten maşdar olduğundan tekrār buña Türkçe edāt-ı maşdar ilĥākına lüzūm yoktur.[Şehādetlik] dahī böyledir. Yukārıda zikirleri geçen [istiklāliyyet, bu‘diyyet, sebķat ile za‘fiyyet] lafızları dahī ħaṭāda [imāmetlik, şehādetlik] lafızlarının nazīridirler.

EMİR-NĀME-İ ‘ALİYYE امرنامه عليه

[Emir-nāme], biri ‘Arabī ve digeri Fārīsī olan emr ile nāmeden mürekkep bir terkīb-i Fārīsī’dir. Fārīsī’de ise mā‘lūmdur ki te’nīs ve tezķir müsāvīdir. Bā-ħuşuş nāme lafzının āħirindeki hā-i resmiye-i ğayr-i melfūza hā-i te’nīs degildir. Bināen‘aleyh [emir-nāme-i ‘aliyye ve emir-nāme-i mezkūre] diye şıfatın te’nīsī cāiz olamaz. [Emir-nāme-i ‘ālī, emir-nāme-i mezkūr] demelidir.

EMEK-DĀR امكدار

Emek Türkçe ve dār Fārīsī’dir. İkisiniñ ictimā‘iyle terkīb-i Fārīsī ħāşıl olamaz. Bināen‘aleyh emekdār terkibi ğalaṭtır. Faķaṭ o ķadar şāyi‘dir ki terk-i isti‘māli müşķüldür.

Ma‘māfih bā‘zılarının [emekdāriyyet] dedikleri, isti‘māline aşlā mesāğ gösterilemeyecek bir ğalaṭ-ı fāħiştir.

AHĀLĪ-İ ĤAMĪYYET-MEND - AHĀLĪ-İ ĤAMĪYYET-MENDĀN - AHĀLĪ-İ ZÜRRĀ‘ اهالى حميتندان

Şahîhi ĥamiyyet-mendān ahālîdir. [ahālî-i zürra‘, ahālî-i sâde-dilân, ahālî-i fuķarâ dahî ahālî-i ĥamiyyet-mendān] terkîbi gibi ġalať olup taķdîm ve te‘ĥîr ile isti‘mâlleri lâzımdır.

EYYĀM-I HAVĀ ايام هوا

Havānıñ sükûnet ve müsâ‘adesine ıtlâķ olunur bir terkîb-i bî-ma‘nâdır.

ĪTĀM - EYTĀM ايتام

Hemzeniñ kesriyle [Īhām] vezninde if‘āl bābından maşdardır ki çocuġuñ ānāsını, bābāsını öldürüp kendisini yetîm kılmak ma‘nāsınadır. Cem‘-i yetîm ise [erĥām] vezninde [eytām] gelir. Bināen‘aleyh Īhām vezninde Ītām deyip de cem‘-i yetîmi murād etmek ĥaťadır.

BANĤA-İ ‘OṢMĀNĪ بانقه عثمانى

Banķa lafzı ecnebî olduğundan bunuñ da ķāide-i Fārisiyye üzere izāfetini tecvîz etmiyorlar. Bināen‘aleyh [‘Oṣmānlı Bānķası] demelidir.

BĪ’Z-ĤARŪR بالضرور

Ġalaťtır. Şahîhi [bi’z-ĥarûre]dir.[Ĥasbe’z-ĥarûr] da bunuñ gibidir.

BĪ’L-FŪRŪĤ بالفروخت

Fŭrŭĥt Fārisî’dir. Lafz-ı Fārisî’ye ise ‘Arabî’de ile ma‘nāsına olan [be] ĥarfîyle lâm-ı ta‘rîfiñ idĥâli aṣlâ cāiz degildir.

[Lācel’il fŭrŭĥt] Tŭrkî’de onuñ gibi olup ikisi de ġalať-ı fāĥiştir.

PEŞİN پشین

Türkçe’de müstā‘mel olan peşîniñ şahîhî pîşîndir ki Fārisî’dir.

PEŞİNEN پشیناً

Bu daḥî iki ğalaṭ-ı cāmi‘dir. Birincisi [pîşîn] yerine peşîn denilmesi, ikincisi lafz-ı ‘Arabî gibi tenvîn ile isti‘māl edilmesidir.

PEŞİNĀT پشینات

Bu da peşînen lafzı gibi iki şüretle ğalaṭtır. Birincisi pîşîne peşîn demek, ikincisi [peşînāt] diye ‘Arabî edāt-ı cem‘ ile cem‘ilendirmektir.

BENDEĞİYYET بنده کیت

Bende [kūl] ma‘nāsındır ki Fārisî’dir. ‘Arabî edāt-ı maşdarı olan [iyyet] onuñ üzerine dāḥil olamaz. Bunda murād olan [bendelik] ma‘nāsını ifāde için kâide-i Fārisiyye üzere [bendegî] demeli ve hem de bu resimde hā’sız yazılmalıdır. Çünkü bende ve emşālî elfāz-ı Fārisiyye āḥirlerindeki hā’lar ḥālet-i cem‘de ve āḥirlerine yā-yı maşdariyyeniñ lühūkunda kāf-i Fārisî’ye kalb olunarak [bendegān, teşnegān, bendegî ve teşnegî] resminde yazılır.

BEHRE-İ EDEBİYYE - BEHRE-İ İLMİYYE بهرہء ادبیہ سی

Ġalaṭtır. Şahîhî [behre-i edebî] dir. Zîrā behre lafz-ı Fārisî’dir, āḥirindeki [hā] hā-i te‘nîs-i ‘Arabî değildir.

POLİÇETEN پولیچة

Polîçe lafzı lisān-ı ‘Osmānî’de isti‘mālî şayi‘ olan elfāz-ı ecnebiyyedendir. Āḥirindeki [hā] daḥî hā-yı resmiye-i ğayr-i melfūzadır. Buña beñzer elfāz-ı ‘Arabiyye’niñ āḥirlerinde hā resminde yazılan tā degildir ki kâ‘ide-i ‘Arabiyye üzere münevven olarak naşbedilsin. İşte bu da ğalaṭ-ı fāḥiştiir.

BÎ-KESE ZENNE بیکسه

Güyā bîkesiñ mü'enneşi olacak. Fārisī'de te'nīs ve tezkīr müsāvī olduğundan kimsesiz olan қадına bîkese demek cā'iz olamaz.

BÎNBĀŞI-I MŪMA-İLEYH بکباشی مومی الیه

Bu terkeb-i tavşīfī şaḥīḥ degildir. Çünkü Türkçe olan [bînbāşı] lafzı Fārisī kâ'idesi üzere tavşīf olunamaz. Terkeb-i Türkī olarak [mūma-ileyh bînbāşı] demelidir.[yüzbāşı-ı mūma-ileyh, onbāşı-ı merķūm, қumāndānlıқ-ı mezkūr, қаймақамлық-ı mezkūr, mutaşarrıflıқ-ı mezkūr ve emşāli]daḥī bunuñ gibidir.

EMTİA-İ TİCĀRİYYE (TŪCCĀRİYYE) امتعهء تجاریه

Bu terkebdeki [ticāriyye] lafzını ba'zılar zamm ve teşdīd ile [tüccāriyye] vezninde isti'māl ediyorlarsa da şaḥīḥi tā'nıñ kesri ve cīm'in taḥfīfiyledir. Çünkü [emtia-i ticāriyye, umūr-ı ticāriyye], ticārete mensūb ve mūte'allıқ umūr ve emti'a demektir.

TECRİBE – TECRŪBE تجربه

Rā'nıñ kesriyle şaḥīḥ, zammıyle ḡalaṭtır.

TEKĀ'ÜDLŪK - TEKĀ'ÜDİYET تقاعدلك

Ḡalaṭtır, çünkü tekā'üd zāten maşdar-ı 'Arabī'dir. Bināen'aleyh bir de Türkçe edāt-ı maşdar 'ilāvesine ḥācet yokdur.

TERBİYE – TEHNİYE – TEZKİYE – TARZİYE تربیه، تهنيه، تزکیه، ترضیه

Ve emşāli maşdarlar muḥaffefü'l-yā'dır.Teşdīd ile [terbiye, tehniyye..] isti'mālleri ḡalaṭtır.

HARC-I RĀH – ŞER‘İ ŞERİF - DEVLET-İ ALİYYE - ŞADĀRET-İ UZMĀ

صدار تعظما، دولتعلیه، شرعشیف خرجه

Bu mişillü ikişer kelimeden mürekkep olan terkib-i izāfî ve vaşfilerde kelimelerin mutlakā faşlı lāzımdır. Şöyle : [Harc-ı rāh] , [şer‘-i şerîf], [devlet-i ‘aliye], [şadāret-i ‘uzmā]

CİBİLLİYET جبلیت

Şahîhi [cibillettir ki] yâ’sızdır. Yâ ile [cibilliyet] ğalaştır.

CİHĀT-I SİTTE جهات سته

Hasbe’l-kā’ide doğru degildir. Zîrā cihâtıñ vāhidi cihettir ki müenneştir. Bināen‘aleyh kā’ide-i cem‘inde [cihāt-ı sitt]denilir.

[Havās-ı hams] dahî bunuñ gibidir. Şahîhi [havās-ı hams]tir.

Teķāsīt-i selās dahî yāñlıştır.Çünkü teķāsītıñ vāhidi taķsītir ki müzekkerdir.Onuñ için bunuñ cem‘inde [teķāsīt-ı selāse] denilmelidir.

Cem‘-i esmā-i a‘dad’da hāl bu minvāl üzeredir.

ÇAMAŞIR – ÇAMAŞUR چماشیر

Şahîhi [cāmeşūy] ise de lisānımızda isti‘mālınıñ qadim şuyūu cihetiyle [çamāşır] lafzı ğalaştır meşhūr olarak qabūl olunmuştur.

ÇİFTLİKĀT چفلکات

Çiftlikiñ cem‘i demek olacaķsa da çiftlik, ‘Arabî cem‘ilerine maḥşuş olan edāt ile cem‘lenmez.

HAREKĀT-I NĀ-MEŞRŪ‘A حرکات نامشروعہ

Ġalaştır, şahîhi [nā-meşrū‘]dur. Zîrā hareket ile meşru‘anıñ ara yerine edāt-ı nefy-i Fārisî tedāhūl etmiştir.

ḤAVĀDİSĀT – LEVĀZIMĀT حوادث،لوزمات

Ve emşāli gibi yapma cem‘ul-cem‘ler ğalaṭtır. Vākıā ‘Arabī’de bā‘zı cem‘ul-cem‘ler varsa da onlar muṭlaqā ‘Arab’tan işitilmege mevķūfdur.

ḤĀŞİYET خاصیت

Müşeddedü’l-yā’dır. [ḥāsiyyet] . Tahfīf ile isti‘mālī ğalaṭtır.

DEBBOY-I ASKERĪ دبوی عسکری

Debboy bir lafz-ı ecnebīdir ki şaḥīḥi [depo]dur. Ecnebiyyeniñ kā‘ide-i Fārisīyye üzere tavşīfi şaḥīḥ olmadığı anifen beyān olunmuştur.

DÜVEL-İ ĀVRŪPĀ دول آوروپا

Bu da debboy-ı ‘askeri gibi ğayr-ı şaḥīḥtir.

DAHĀ EKMEL - DAHĀ EFḌALĪ دها اکمل،دها افضلی

Ekmel ve efḍal ikisi de ef‘al-i tafḍīldir. Daha lafzı ise bu gibi yerlerde edāt-ı tafḍīl maķāmında müsta‘mel olduğundan ism-i tafḍīl üzerine lāḥik olunca ma‘nā-yı tafḍīli ifāde ḥuşuşunda mükerrerlik ḥāşıl olur. Bināen‘aleyh cāiz olmaz.

DİYYET دیت

[Refāhiyet] gibi muḥaffefü’l-yā’dır [diyet] , yānıñ teşdīd ile ğalaṭtır.

DĪZĀR دیزار

Bā‘zı cūhelā [dīdār] ma‘nāsına isti‘māl eder ki ğalaṭ-ı fāḥiştir.

RIŻĀ OLMUYOR - RIŻĀ ETTİM رضا الميور- رضا ایتدم

[Rāzī olmuyor], [ırzā ettim] demek olacağı ki ikisi de ğalaştır.

ZENGĪNE زنگینه

Ğalaşıklıkda [bīkese] ve [iḥtiyāre]niñ ‘aynıdır. Şu kadar ki bīkes Fārisī ve iḥtiyār ve zengīn Türkçedir. Zengīne güyā zengīniñ müenneşi olacağı. Ğalbūki Türkçede şıĝa-i te’nīs yoktur.

SEBZEVĀT سبزوآت

Bu da zikri mūrūr eden [çiflikāt]a beñzer. Sebze Fārisī’dir. Bināen‘aleyh ‘Arabī edāt-ı cem‘ ile cem‘lenemez.

SERĪ‘ÜL-ĦĀME سريح انحامه

Bu da [bi’l-fürūḥt]uñ kardeşidir. Bu maḳāmda [serī‘ül-ḳalem] terkībiniñ isti‘mālī pek münāsib olur.

SALḤĀNE سلخانه

Şaḥīḥi selḥ-ḥānedir.

[Selḥ] deri yüzme ma’nāsına olup [selḥ-ḥāne] deri yüzecek maḥal demektir.

SENED-İ MAḤŞŪŞA سند مخصوصه

Muḥaşşeşāt-ı ‘askeriye ḥavālātına maḥsūben emvāl-i emīriyye şandıklarından verilen mebālīga muḳābil alınan senetlere ekseriyā ğalaş olarak böyle derler. Şaḥīḥi bilā-te’nīs [sened-i maḥşūş]tur.

SŪVĀRĪ-İ MAḤŞŪŞA سوارئ مخصوصه

Bundaki [maḥşūşa] daḥī [sened-i maḥşūşa]daki gibi ḥaṭādır. Sūvārī Fārisīde atlıya denir.

SENED-SEPET سند سپت

Bundaki [sepet], sebetden muharref olup [sebet] veznen ve ma'nen sened gibidir. Ya'nî [sened-sebet] elfâz-ı müterâdifieden olup [sebet] sened ve hüccet demektir. Halk ise taḥrîf edip sened sepet derler.

ŞÜHÜR شهر

İnsânların külliyyet üzere mütemekkin olduğu maḥal ma'nāsına olan [şehir] lafz-ı Fārisî olduğundan 'Arabî kā'idesi üzere cem'î cāiz degildir.

[Şühür] 'Arabîde āy ma'nāsına olan [şehir]iñ cem'idir.

ŞANDIK صندوق

Bu bir lafz-ı 'Arabî'dir ki lisân-ı 'Osmânî'de keşîrû'l-isti'mâl olup şaḥîḥi [şandūk]tur.

ŻĀBİTÂN-I 'ASKERİYYE ضابطان عسكریه

[Żābiṭān] 'Arabî ise de Fārisî edâtı ile cem' edildiginden şıfatı olan 'askerî lafzının te'nîşi cāiz olmaz. Şaḥîḥi [żābiṭān-ı 'askerî]dir.

ṬOPḤĀNE-İ 'ĀMİRE طوپخانهء عامره

Bunda ve emşâli terākîbde vāḳi' olan ['āmire] lafzının te'nîşi [żābiṭān-ı 'askeriye]deki gibi ğalaṭtır.

'ACŪZE عجزه

'Acŭz lafzı ḳocaḳarı ma'nāsına olduğundan tā 'ilâvesiyle te'nîşe ḥâcet yoktur. Şaḥîḥi ['acŭz]dur.

ĠAZETE-İ MU‘TEBERE غزتهء معتبره

[Ġazete] lafz-ı ecnebîdir. Onuñ için kâ‘ide-i Fârisiyye üzere tavşîfi ve bir de şıfatıñ te‘nîsi câiz degildir. Mu‘teber ġazete demek münâsib olur.

FUḤŪLİN فحولین

[Fuḥŭl], [faḥl]iñ cem‘i olduğundan tekrâr cem‘i câiz degildir.[Kümmelîn] daḥî onuñ gibidir.

ḲARĀ قرا

Ḳariyyeniñ cem‘idir ki böyle elifle yazılması yâñlıştır. Şaḥîḥi [ḳarî]dir.

ḲANĀL-I MEZKŪR - ḲŪMUYUSŪN MEZKŪR قنال مذکور- قومیسون کور

Bālāda zikri marûr iden naẓârı gibidir.[mezḳŭr-ı ḳanāl] mezḳŭr-ı ḳŭmusiyyŭn] demelidir.

ḲONĀḲ ‘ĀLİYYELERİ- ḲONĀĠ DEVLETLERİ قوناغ عالیرى - قوناغ دولتلى

Bu terkîbler hîç şaḥîḥ degildir.

KESĀN-I MERAḲŪME كسان مرقومه

[Zābaṭān-ı ‘askeriye]niñ meşdîddir.[Kesān-ı merḳŭm] demek lazım gelir.

GŪNBEGŪN-DİZBEDİZ کون بکون - دیز بدیز

İşbū bā-yı nŭsl elfāz-ı ‘Arabīyye ve Fârisiyye maḥşûş olup elfāz-ı Türkîde isti‘māl olunmaz. Bu maḳāmda [gündüz güne] [diz dize]demelidir.

MĀLEN VE CĀNEN مَالاً وَجَاناً

[Cānen] ta‘bīri ğalaţtır, [peşīnen] gibi. Zīrā cān ve peşīn Fārisī olup bunların kâ‘ide-i ‘Arabiyye üzere tenvini cāiz degildir.

ME‘MŪREYN - ME‘MŪRĪN مَأْمُورِينَ - مَأْمُورِينَ

Me‘mūruñ cem‘i olup şaḥīḥi rā’nıñ kesriyledir. Rā’nıñ fethi ve yā’nıñ sükūnuyle ve yīne cem‘i kaşdıyle isti‘māli ğalaţtır. Çünkü rā’nıñ fethi ve yā’nıñ sükūniyle [me‘mūreyn], me‘mūruñ [teşniye]sidir.

MĀHİYYE مَاهِيَّة

Āylık ma‘nāsına kullanılsa da māh lafz-ı Fārisī olmak ḥasebiyle nisbette kâ‘ide-i ‘Arabiyye üzere edāt-ı te’nīs ‘ilāvesi cā‘iz olmaz. Şaḥīḥi [şehriye] yāḥūt [āylık] demektir.

MŪTEBEYYEN مَتَّبِعِينَ

Şaḥīḥi yā’nıñ kesriyledir.[mütebeyyin]Fethiyle ğalaţtır.

MŪTEḤAKKAK مَتَحَقِّقِينَ

Şaḥīḥi kâf-ı evveliñ kesriyledir.[müteḥakkık] Fethiyle ğalaţtır.

MŪTEVĀTER-MŪTEVĀTİR مَتَوَاتِر - مَتَوَاتِير

Tā-i sāniyenıñ kesriyle [mütevātir]şaḥīḥ, fethiyle ğalaţtır.

METHŪM مَتَّهَم

Ğalaţtır.Şaḥīḥi müttehemdir.

MAḤABBET-İ DERŪNİYYE محبت درونیه

[Derūn] lafzı Fārīsi olduğundan edāt-ı te'nīs-i 'Arabī'ye muḳāreneti cā'iz değildir.[Maḥabbet-i derūnī] demek lāzım gelir.

MÜDDET-İ NİZĀMİYYESİ MÜNKAZİYYE OLDU مدت نظامیهسی، منقضیه اولدی

Terkībindeki [münkaziyye] müddetiñ şıfatı ise de araya edāt-ı mef'ūl-i Türkī tedāhül ederek beyinlerini faşl ettiginden lāzıme-i mütābaḳat müntefi olup bināen'aleyh doğrusu [münkāzi oldu] demektir.

[Da'vāsı mesmū'a değildir] ta'biri daḥī bu ḳabīldendir. Emsāli şukūk-i şer'ıyyede keşīrū'l-isti'māldir.

MURĀD OLUNUR مراد اولنور

Yāñlıştır. Doğrusu [murād olur] dur.[Mücāzāt olunur, mükāfāt olunur] ve emsāli ism-i mef'üllerde de ḥāl bu minvāl üzeredir.

Ḥatta, "Muḥāṭ-ı 'ilm-i 'ālīleri buyūruldukda ve – Ma'lūm-ı devletleri buyūrulur - ve Manzūr-ı sāmīleri buyūrulmak üzere" gibi dā'imā kullandığımız terākibde vāḳi' [buyūruldukta, buyūrulur, buyūrulmak] ta'birleri de yāñlıştır. Toğrusu [oldukda, olur, olmak] demektir. Lakin ta'zīm ve tevḳīr ḳaşdıyle bu ḥaṭā 'ālī'l-ekşer bilerek ihtiyār olunur.

MÜTAḤİḲ-MÜSTAḤAK مستحق

Ḥā'nıñ fethiyle şaḥīḥ, kesriyle ḡalaṭtır.

MESİRE-GĀH مسره گاه

[Mesīre] zāten maḥall-i seyr ma'nāsına ism-i mekāndır. Bināen'aleyh āḥīrine bir de edāt-ı mekān 'ilāvesine ḥācet yoktur, [melāzgāh] daḥī bu ḳabīldendir.

MES'ELE-İ MEBHŪSETŪN ‘ANHĀ مسألهء مبحوثة عنها

Yāñlıştır. Toğrusu [mes'ele-i mebhūsetün 'anhādır]. Bir zamān bu mesele beyne'l-üdebā münāzarāt-ı keşire-yi mücib olmuştu. Tafşilâtı Taşvîr-i Efkâr gazetesinde münderricdir.

MAŞĀRİF-İ RĀHİYYE مصارف راهیه

[Maḥabbet-i derüniyye] gibi bu da ğalaṭtır.[Maşārif-i rāh] veyāḥūt [ḥarc-ı rāh] demelidir.

MA'ĀŞ-I ḤĀLİYESİ معاش حالیهس سی

Bunda şıfat ile mevşūf beyninde muṭābaḳat-ı lāzıme yoktur.[Ma'āş-ı ḥālîsi] demelidir.

MUKAYYŪD مقیود

Ğalaṭtır.Şaḥîḥi [mukayyed]dir.

MEKTEB-İ RÜŞDİYYE مکتب رشديه

Mektep müzekker olduğundan şıfatıñ müennes olması ğayr-ı cā'iz ise de emşālî lisānımızda keşîrû'l-isti'māldir.

MEHTĀBİYYE مهتابیه

Bu da ğalaṭtır. [Mehtāplık] demelidir. Faḳaṭ lisānımızda ḳadîmen şayi'dir.

MAHMŪZ مهموز

Şaḥîḥi [mehmîz]dir.

MÎR-İ MÎRĀNDAN میر مراندن

Şaḥîḥi [mîr-i mîrān]dır.

NĀZİK – NĀZÜK نازك

Fā‘il vezninde lafz-ı Fārisī’dir. Zamm-ı zā ile isti‘mālî ğalaftır.

NĀZİKE نازكه

[Nāzik] lafzı Fārisi olduğundan tezkīr ve te‘nīsi müsāvīdir. Bināen‘aleyh ‘Arabī’ye maḥşuş müenneş sīgasiyle [nāzike] demek ğalaftır.

NĀMĀN KİMESNELER - NĀMŪN KİMESNELER نامان كمسنه لر - نامون كمسنه لر

İkisi de ğalaft olup müfredinde [nām kimesne], teşniye ve cem‘inde de [nām kimesneler] demelidir.

NEZĀKET نزاکت

Bu da ğalaftır. Çünkü ānifen beyān olunduğu vechile [nāzik] Fārisī’dir. ‘Arabī ism-i fā‘il değil ki maşdarı nezāket olsun. Ma‘māfih meşāhīr-i üdebā-yı Rūm ve ‘Acem’den çokları āşār-ı edebiyelerinde işbū nezāket lafzını isti‘māl etmişlerdir.

NİŞĀNE-İ ‘ALENİYYE - NİŞĀNE-İ MEVCŪDE نشانءء علنیه

[Emirnāme-i ‘aliye] ve [çāre-i serī‘a] gibi bu da ğalaftır. [Nişāne-i ‘alenī] demek lāzım gelir.

NEŞ‘E-NEŞVE نشء

Bu lafzı ‘ale’l-umūm üdebāmız sarhoşluk ve dahā zarifçesi keyif ma‘nāsına isti‘māl ederler. Halbūki bu kelime-i ‘Arabiyye erbābı ‘indinde bi’l-külliyeye başka ma‘nāya gelir. Faķať ‘Arabīde sarhoşluğa [neşve] denildiginden kırb-ı telaffuz münāsebetiyle neş‘eyi [neşve] maķāmında isti‘māl etmişlerdir zannederim.

VĀRİYYET واریت

Vārlik demek olacak ki [serbestiyyet] ve emşāli yapma maşdarlar gibi bu da ğalaṭtır.

VUḲŪF-I TĀMME وقوف تامه

Ğalaṭtır.Şaḥīḥi [vuḳūf-ı tām]dır.

HEKĪM حکیم

Ṭabīb ma‘nāsınadır ki şaḥīḥi [ḥakīm]dir.

LĀḤİKA

Şū eṣer-i ‘ācizānemi naẓar-ı tedkīk ve tenkīd-i ‘ālīlerinden geçirmiş olan Fāzıl-ı bī-naẓīr ḥarīr ḥarīrī tahrīr-i devletlü Münīf Pāşā Ḥazretleriniñ pek muḥik ve efkār-ı teraḳḳi perverān-ı zamāna muvāfiḳ gördüğüm cevāb-ı müsteṭāb-ı devletlerini zeyl-i kitāba ‘aynen derc ile işbāt-ı inşāf ve bu fikr ü nazardaki kuşūrumu i‘tirāf eylerim.

CEVĀB

“Eṣer-i kalem-i mekārim-i tev’emleri olan ğalaṭāt risālesine dā’ir tahrīrāt-ı seniyyeleriyle mezḳūr risāle müṭālaga güzār-ı ‘acizī oldu.

“Doğrusu ḥavāşıñ taḥsīnini cālib ve ‘āmmeniñ istifādesini mūcib bir te’līf-i pūr menāfi‘dir.

“Bu mişillü müellifātta ne ḳadar diḳḳat olunsa yine āzdır.

“Şa’irleriniñ ğalaṭatını taşḥīḥ etmek isteyenler cümleden ziyāde “nen ellefe feḳad istehdefe⁴¹” ma‘rāḍında bulunurlar.

Mebḥūs-un ‘anh ğalaṭāt ile kesb-i ūns ü ūlfet edenleriñ her biri yār-ı ḳadīminden tefrīḳ edilmek isteniliyor gibi müellifine ḥaşm olur ve teşeffī-i ğayz için onuñ ḥaṭāsını bulmaya çalıřır.

⁴¹ Kitap yazan tenkide maruz kalır.

.....

“Siyāk-ı tahrīr-i sāmīlerine göre kelimāt dāimā aşlı üzere kālîp her türlü tağayyürden maşûn olmalıdır. Faķat re’y-i kâşırāneme göre eger böyle olacak olsa hiçbir kelime şaḥîḥ olmamak lâzım gelir. Çünkü bu fen erbābı ‘indinde ma‘lûm ve müsellemler olduğu vechile lûgāt hiçbir zamān ve mekānda bir karar üzere durmayıp lâfzen ve ma‘nen tebdîl-i şekl eder.

Bināen‘aleyh bir kelimenin mücerred şekl-i sâbıkı, başka türlü olmak münāsebetiyle şekl-i hâzırına ğalaṭ demek cāiz olmaz. Faķat bu şekl-i hâzırın mu‘teber olması onun bir dereceye kadar kâdim ve şayī‘ olmasına mütevaḳkıfıdır.

İşte bir kelimenin ğalaṭ olup olmadığına hükmetmek onun kıdem ve şuyū‘u hakkında bir had ta’yîn eylemeye menūṭ demek olur. Ve müşkül olan dahî burasıdır. Şaḥîḥ ve ğalaṭ hakkında olan ihtilāflar hep bundan neş’et eder.

“Ġalaṭ-ı meşhûr lûgāt-ı şaḥîḥden evlâdır.” kavî-i meşhûru pek toğrudur. Meşelâ ğalaṭ-ı meşhûr hükmünü alan “ḥaz ve çamāşır ve muğaylān” kelimelerinin aşlına ircā‘ları nasıl makûl ve mümkün olur? Risāle-i seniyyelerinde pek çok olān bu mişillü kelimâtı re’y-i ‘ācizāneme göre sālîfū’z zikr hudûdu tecāvüz edenlerden ‘add ile hālî üzere bırakmak ıktıza eder.⁴²

“Vākı‘ā bir ehemmiyetli bāġcıvān, bāġçesinde yabānî yāḥūd fennine muğāyir bitmiş olan nebātâtı her vakit çıkararak bāġçenin intizām ve revnākını muḥāfaẓa eylediği gibi udebā dahî lisānlarının uşûl ve şivesine münāfî elfāz ve ta‘bīrātın red ve taḥḥîḥine ‘itinā etmelidir. Faķat her nasılsa yetişip kökleşmiş ve diğer muntazam olanlar gibi ondan dahî istifāde edilmeğe başlanmış olan nebātāt ve eşcārı mücerred yolsuz girmiş diye kaṭ‘ ve izāle etmek muvafık-ı maşlahat olmadığı mişillü aşlı her ne olur ise olsun ‘umûm beyinde şayī‘ olmuş ve kıdem peydā etmiş olān elfāzı dahî ibkâ etmekden başka çāre yoktur.

.....

Her hâlde lûṭf ü irāde şaḥib-i te’lîf ve ifāde efendim ḥazretleriniñdir.

Fî 4. ramazān sene 99.

Mehmet Tāḥir Münîf

⁴² İşbu ihtār-ı muşîb üzerine o makûle elfāzın kâffesi işārāt-ı maḥşûşa ile temyîz edilmiştir. Sırrı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.İNCELENEN ESERLERDE GEÇEN ORTAK KELİMELERİN ANLAMSAL BAKIMDAN İNCELENMESİ

“Terceme-i Galatâtü’l-Avâm” adlı eserde yer alan kelimeler ile “Galatât” adlı eserde yer alan ortak kelimelerden hareketle bir anlambilim perspektifi ortaya çıkarmaya çalışılmıştır. İki eserde de geçen ortak kelimelerin listesi aşağıdaki tabloda verilmiştir:

	“GALATÂT”DA GEÇEN KELİME	KELİMENİN OKUNUŞU	“GALATÂTÜ’L- AVÂM”DA GEÇEN KELİME	KELİMENİN OKUNUŞU
1.	اباقت	İbākat	اباق	İbāk
2.	با لاخره	Bi’l-Āḥir	بالاخر	Bi’l-Āḥir
3.	اناث	Īnāṣ	اناث	Īnāṣ
4.	اوان	Evān	اوان	Evān
5.	ايوان	İyvān-Eyvān	ايوان	İvān
6.	بريه	Beriyye	بريه	Beriyye
7.	بشارت	Beṣāret	بشاره	Beṣāre
8.	باكره	Bākire	باكره	Bākire
9.	بللور	Bellūr	بللور	Bellūr
10.	بنيامين	Bünyāmīn	بنيامين	Bünyāmīn
11.	ترجمه	Terceme	ترجمة	Terceme
12.	ترجمان	Tercemān	ترجمان	Tercemān
13.	متروك	Metrūk	متروك	Metrūk

14.	ثقل	Şıkal	ثقل	Şıkal
15.	ثيبه	Şeyyib	ثيبه	Şeyyib
16.	حاب	Ḥubāb	الحاب	El-Ḥubāb
17.	كعب الاخبار	Ka‘bul-aḥbār	كعب الاخبار	Ka‘bul-aḥbār
18.	حاث	Ḥānīs-Ḥanīs	حاث	Ḥānīs
19.	حيوان	Ḥayvān	حيوان	Ḥayavān
20.	خجل	Ḥacil-Ḥacīl	الخل	El-Ḥacil
21.	خشين	Ḥaşin-Ḥaşīn	جشن	Ḥaşin
22.	دعوى	De‘āvā-De‘āvī	دعوى	De‘āvā
23.	ادعيه-ادويه	Ed‘iyye- Edviyye	ادويه	Edviye - Ed‘iye
24.	مرتبط	Mürtabıṭ	مرتبط	Murtabıṭ
25.	مرثيه	Mersıye	مرثيه	Mersıye
26.	رفاهيت	Refāhiyyet	رفاهيت	Refāhiyyet
27.	رقيت	Rıkkıyyet	رق	Rıkk
28.	زعامت	Ze‘āmet	زعامت	Ze‘āmet
29.	سبقت	Sebķ-Sebķat	سبق	Sabķ
30.	سليس	Selīs	سلس	Selis
31.	تسلا	Teselli-Tesellā	تسلي	Tesellī
32.	مسيلمه	Müseylime	مسيلمه	Müseylimet
33.	شباھت	Şebāhet	شباھه	Şebāhet
34.	مصرف	Maşrif	مصرف	Maşrif

35.	صلاحيت	Şalāhiyyet	صلاحية	Şalāhiyyet
36.	مظلمة	Mazlime	مظلمة	Mazlimet
37.	ظلام	Zelām	ظلام	Zılām
38.	معجب	Mu‘ceb-Mu‘cīb	معجب	Mu‘ceb
39.	معدن	Ma‘din-Ma‘den	معدن	Ma‘din
40.	معضل	Mu‘ḍıl-Mu‘ḍal	معضل	Mu‘ḍıl
41.	علانياً	‘Alāniya	علانياً	‘Alāniyā
42.	عمى	‘Amy - ‘Imy	عامي	‘Āmī
43.	عيان	‘Ayān	عيان	‘Īyān
44.	غدا	Ġizā-Ġidā	غذا	Ġizā
45.	غيبت	Ġıybet	غيبة	Ġıybet
46.	فراغت	Ferāġat	فراغت	Ferāġat
47.	قوابل	Ḳūābil	قوابل	Ḳavābil
48.	قرية	Ḳura-Ḳarye	قرية	Ḳarye
49.	قضاة	Ḳazī-Ḳuzāt	قضاة	Ḳuḍāt
50.	قنديل	Ḳandīl	قنديل	Ḳındīl
51.	كراهيت	Kerāhiyet	كراهية	Kerāhiyet
52.	نزول	Nüzül-Nüzl	نزل	Nüzul
53.	نقرس	Nıkris-Nıkrīs	نقرس	Nıkris
54.	عرق النساء	‘İraqū’n Nesā	عرق النساء	‘Arḳū’n-nisā
55.	نكاة	Nikāt-Nükāt	نكات	Nikāt

3.1.ANLAM DEĞİŞİMİNE UĞRAMIŞ KELİMELER

3.1.1.ANLAM DARALMASI

3.1.1.1.BERİYYE

Söz konusu eserlerde kelime galat kabul edilmiştir. Ancak kelimenin iki eserde farklı şekilleri vardır. Galatat'ta kelimedeki “r” nin şeddelenmesiyle kelimenin anlamı sahra olacaktır, denmiş; Galatat'ül-Avam'da ise “y” nin şeddeli okunmasıyla galat olduğu ancak kelimenin yine sahra manasına geldiği açıklanmıştır. Kelimenin aynı anlamda farklı şekilleri galat kabul edilmiştir.

Kamus-ı Türkî'de kelimenin iki yazımı ancak üç anlamı mevcuttur. *Beriyye* kelimesi “çöl, sahra, beyâbân (Farsça isim):beriyyet-üş- Şâm: Şâm Çölü ve yine *beriyye* “beraya, halk, nas, insanlar” olarak tanımlanmış, *berriyye* “Kara askeri, kuvayi berriyye, bahariyye mukabili, İngiltere'nin berriyyesi, bahariyesinden çoktandır.” şeklinde tanımlanmıştır.

Kelimeler Kamus-ı Türkî'de galat olarak geçmemektedir. Kelimedeki “r” harfinin şeddesiz okunuşu ile anlam farkı ortaya çıkmaktadır.

Kelime, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te *berriyye* şekliyle yer almakta ve “çöl, ova” şeklinde tanımlanmaktadır. Zamanla kelimenin iki yazımı terk edilmiş, “r” nin şeddeli hali ile kullanılmıştır. Berriyye göstergesi önceden anlattığı nesne ya da devinimin ancak bir bölümünü anlatır duruma gelmiştir, kelime bir bakıma anlam daralmasına uğramıştır.

Kelime, Türkçe Sözlük'te “sahra, çöl” karşılığı olarak geçmektedir ve anlam eşleşmesi sözkonusudur.

3.1.1.2.ĤUBĀB-ĤABĀB

Hubâb ve habâb şekilleri olan kelime; Arapça, Farsça kelimelerde görülen ünlü değişikliği yaşayan galat sözcüklerdendir. (rik'a-rük'a gibi.)

Kelime hâ'nın zammıyla “*hubâb*- muhabbet”, hâ'nın fethiyle de “*habâb*- suyun üzerindeki kabarcık” manasına gelir.

Kamus-ı Türkî'de “*habâb*- suyun üzerine yağmur damladıkça hasıl olan kabarcık ki hava ile dolu olup suyun üzerinde yüzer.” şeklinde tanımlanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te; “*hubûb-* taneler, tohumlar”, “*habâb-*su üzerinde olan hava kabarcıkları” şeklinde açıklanmıştır.

Türkçe Sözlük'te kelimenin kullanımı bulunmamaktadır. Kamus-ı Türkî'de ve Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te kelimeler farklıdır ve kelimeler ele alınan sözlüklerde ortak şekilde var olmamıştır.

3.1.1.3. HAŞİN-HAŞİN

Kelimenin vezni “ketif” , doğru kullanımı da “haşin” şeklidir. Hâşîn ise “galîzü't-tab” manasında bir sıfattır.

Kamus-ı Türkî'de Arapça bir sıfat olarak “huşûnet vezninden- sert, katı, na-mülayim” şeklinde tanımlanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te kelimenin hem haşin hem de haşîn hali yer almakta, aynı kelimelermiş gibi tek tanım yapılmaktadır: “katı, sert, kırıcı, gönül kırıcı, kaba”. Bu tanımda Kamus-ı Türkî ile anlam eşlemeleri bulunsa da anlambirincikler eklenerek tanım Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te genişlemiştir. Ayrıca na-mülayim ifadesi tekrarlanmayarak anlam daralması da sözkonusudur.

Türkçe Sözlük'te haşin kelimesinin iki anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam sıfat sözcük türünde “sert, kırıcı, gönül kırıcı” şeklinde açıklanmıştır. İkinci anlam zarf türünde “sert, kırıcı, gönül kırıcı bir biçimde” şeklinde açıklanmıştır.

3.1.1.4. DEÂVÂ-DEÂVÎ

Kelime “dava” nın çoğuludur. Vav'ın kesriyle “deâvî” kullanılması hatadır. Vezni “fetâvâ” olduğu için kelimenin doğru şekli “deâvâ”dır ama kesr ile kullanımı da vardır.

Kamus-ı Türkî'de “müdâfaa-i hukuk için mahkemeye mürâacat, bir mahkeme huzurunda olmak, insanın haiz olmadığı saffet ve fazileti haiz olduğunu derman etmesi” şeklinde tanımlanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te *deâvî* yani galat şekli mevcuttur. “Mahkemeye başvurular, müdâfaa edilen fikirler, meseleler, dâvâlar” şeklinde açıklanmıştır.

İki sözlükte de anlam eşleşmeleri bulunsa da Kamus-ı Türkî'de daha fazla anlambirincikleriyle tanımlama yapılmıştır. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te anlam daralması sözkonusudur.

Büyük Türkçe Sözlük'te dava kelimesi beş anlamda açıklanmıştır: Birinci anlam “*huk.* Korunmanın bir hüküm ile sağlanması için yargı organlarına başvurma.” hukuk kavramı olarak sözcüğün temel anlamı yer almaktadır. İkinci anlam “*sav*” , üçüncü anlam “*mec.* sorun”, dördüncü anlam “*mec.* ülkü” ve beşinci anlam “*argo.* sevgili” anlamlarıdır.

3.1.1.5.RIKKIYYET

Sahihi rıkkıttır ve kulluk, kölelik manasına masdardır. Rıkkıyyet şeklinde okunuşu hatadır.

Galatat'ül-Avam'da doğrusu *rıkk* olarak geçmektedir.

Kamus-ı Türkî'de rıkk şekliyle geçen kelime “kulluk, memlûkiyyet, kul, memlûk, ‘abd.’” anlamlarına gelmektedir.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te rıkk ve rıkkıyyet şekilleri vardır. Rıkk “kulluk, esirlik, kölelik” anlamlarında, rıkkıyyet de “kulluk, kölelik, memlûkiyyet” anlamlarında açıklanmıştır.

Kelimenin Kamus-ı Türkî'de verilen anlamı Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te rıkkıyyet kelimesinin karşılığında verilmiştir.

Türkçe Sözlük'te kelime rıkk-rıkkıyyet olarak bulunmamakta ancak köle, esir anlamında eş anlamlı kelime sayabileceğimiz *memlûk* kelimesi yer almaktadır.

3.1.1.6.SELİS-SELİS

Kelimeyi *selîs* okumak, hacîl ve haşin gibi galat olup doğrusu yâ'sız selis'tir.

Kamus-ı Türkî'de selîs mevcuttur. “selisetli, rekaketsiz, sehl” manalarını taşır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te hem selis hem de selîs hali bulunmaktadır. Selis iki anlam olarak verilmiştir: Birinci anlam Arapça bir sıfat olarak “kolay, yumuşak”, ikinci anlam “bağlı, boyun eğmiş” şeklindedir.

Selis ise üç anlam olarak verilmiştir: Birinci anlam “düzgün, akıcı[ibare, anlatış]”, ikinci anlam “*müz.* Türk (Anadolu) halk şiiri ve müziğinin XIX. yüzyıl başlarında meydana çıktığı anlaşılan bir şeklidir. Aruzun “feilâtün feilâtün feilâtün feilün” vezni ile yazılır; “forme” olarak gazel, bazan murabba, muhammes ve müseddes kullanılır. Şehirli aşıklar tarafından seyrek olarak yazılmıştır.”, üçüncü anlam “*ed.* Halk edebiyatında XIX. yüzyıldan sonra kullanılmaya başlanılan bir nazım şekli.” olarak açıklanmıştır.

Türkçe Sözlük'te selis kelimesinin iki anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “sf. ed. akıcı.”, ikinci anlam “saz ozanlarınca aruzun "feilâtün feilâtün feilâtün feilün" ölçüsünde yazılan gazel biçiminde koşuklar.” şekillerinde açıklanmaktadır.

Kelimenin Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te geçen ikinci ve üçüncü anlamları ile Büyük Türkçe Sözlük'te verilen ikinci anlamı birleşerek sözlükbirimde sayısal olarak anlam daralması ortaya çıkmıştır.

3.1.1.7.TESELLİ-TESELLĀ

Kelime tefa”ül vezninde olan “tesella” dan masdardır. Doğru okunuşu tesellîdir.

Kamus-ı Türkî'de “sülvden masdar, tefe”ül babındadır. Bir acıyı, kısmen unutturacak iyilik veya nasihat” şeklinde açıklanmış ve “nadiren tesella sureti kullanılır” diye ekleme yapılmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te teselli “avutma, avundurma” şeklinde tanımlanmıştır.

Kamus-ı Türkî'de yer alan anlam ile Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te yer alan anlam eşleşmemekte artık *nasihat* ifadesinin olmayışı sözlükbirimlerin tanımlarında anlambirimciklerinin adeta eksildiğini göstermektedir.

3.1.1.8.ŞEBĀHET

Sahihi şın'ın ve ba'nın fethalarıyla kelimenin doğrusu şebehtir. Benzemek manasına gelen kelime Arapçadır.

Kamus-ı Türkî'de kelime şibeh olarak geçmekte ve iki anlam verilmektedir: Birinci anlam “benzeyiş, benzeme” , ikinci anlam “benzeyen şey, manend, nazır.”

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te ise kelimenin galat olarak görüldüğü şebahet Arapça bir isim olarak bulunmakta ve “benzeme, benzeyiş” manalarına gelmektedir.

Kelimenin ilk anlamı sözlükbirimlerin tanımlarıyla eşleşmekte ancak Kamus-ı Türkî'de yer alan ikinci anlam Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te yer almamakta kelimedeki anlam daralması yaşandığını göstermektedir.

3.1.1.9.ĞİYBET-ĞAYBET

Kamus-ı Türkî'de gaybet “ birinin gıyabında, aleyhinde söz söyleme, çekiştirme”, “birinin aleyhinde, gıyabında söylenen söz”, diğer ikinci anlam da “gayb olma, meydana bulunmama” anlamları verilmiştir.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te gaybet ve gıybet şekilleri mevcuttur. Gıybet kelimesinin iki anlamı bulunmaktadır: Birinci “kaybolma”, ikinci anlamı “aleyhinde bulunma, arkasından söyleme, çekiştirme, dedikodu yapma” şeklinde açıklanmıştır. Gaybet kelimesinin karşılığına da gıybet denilmiştir. Kelime galat hali ile eşdeğer kabul edilmiştir.

Büyük Türkçe Sözlük'te gıybet “dedikodu” şeklinde tanımlanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te yer alan “aleyhinde bulunma, arkasından söyleme, çekiştirme” anlambirimcikleri Büyük Türkçe Sözlük'te yer almamış, bu anlambirimciklerin eksilmesi üzerine bir anlam daralması meydana gelmiştir.

3.1.1.10.FERÂĞAT

Kelimenin sahihi “ferağ”tır. Çünkü kelime “fûrûş” ve “ferâş” masdarlarından gelmektedir. Feragât kelimesi Arapça'da kullanılmamıştır.

Kamus-ı Türkî'de hem ferağ kelimesi hem de feragat kelimesi bulunmaktadır.

Ferağ “vazgeçme, terk, çekilip bırakma” anlamındadır. Feragat kelimesinin ise üç anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “vazgeçme, el çekme”, ikinci anlam “adem-i meşguliyet, istirahat”, üçüncü anlam “bir davadan sonra davasından vazgeçme” şeklindedir.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te hem ferâğ hem de ferâgat kelimeleri bulunmaktadır. *Ferâğ* kelimesinin dört anlamı verilmiştir: Birinci “vazgeçme, bırakıp terk etme”, ikinci anlam “*huk.* bir mülkün tasarruf, sahip olma hakkını başkasına terk etme”, üçüncü anlam “istirahat etme, dinlenme”, dördüncü anlam “hiçbir işle meşgul olmama, rahat etme” şeklinde anlamları bulunmaktadır. *Ferâgat* kelimesinin üç anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “vazgeçme, el çekme”, ikinci anlam “istirahat, dinlenme”, üçüncü anlam “vazgeçecek kadar zengin olma” şeklinde anlamları bulunmaktadır.

Türkçe Sözlük'te hem ferağ hem de feragat sözcükleri yer almaktadır. Ferağ kelimesinin iki anlamı mevcuttur: Birinci anlam “Bir işten vazgeçme, çekilme, el çekme, terk etme”, ikinci anlam “*huk.* Bir mülkü başkasına bırakma, başkasının üstüne geçirme” manaları verilmiştir. Söz konusu sözlüklerde anlam eşleşmeleri görülse de Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te yer alan anlamların tamamı günümüze gelmemiş ve bu nedenle bir anlam daralması yaşanmıştır.

3.1.1.11.NÜZÜL-NÜZL-NÜZÜL

Müsafr için hazırlanan şey ma'nasına olan [nüzl] böyle vavsızdır. Vavlısı galattır.

Kamus-ı Türkî'de nüzul şeklindedir ve üç anlamı verilmiştir: Birinci anlam “aşağıya inme”, ikinci anlam “yolculuk esnasında bir konağa konma”, üçüncü anlam “inme, felç” manalarına gelmektedir.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te nüzl iki anlamdadır: Birinci anlam “konak yeri”, ikinci anlam “misafir için hazırlanan yemek” şeklindedir. Nüzûl okumak galattır ve bu okuyuş “aşağı inme, konağa inme, konaklama, nüzü l inme, felç olma” anlamlarına gelmektedir.

Türkçe Sözlük'te nüzul “inme”, “felç” manasında kullanılmaktadır. Bunlar da kelimenin galat kullanımının asıl anlamlarıdır. Ancak Kamus-ı Türkî'de ve Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te “yolculuk esnasında bir konağa konma, konaklama” anlambirimcikleri yer almamış, bu nedenle anlam daralması yaşanmıştır.

3.1.1.12.AMY-İMY

Kelimenin sahihi “amâ”dır. Amy, imy kelimeleri yanlıştır.

Kamus-ı Türkî'de “avama ait, hasa mahsus olmayıp avam, harici olan, bayağı” şeklinde açıklanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te âmî kelimesinin iki anlamı vardır. Birinci anlam “senevi, yılda, yıllık”, ikinci anlamı için de “âmiyy” kelimesi verilmiştir. Âmiyy kelimesi de Arapça bir sıfat olarak “avama mahsus, avamca” şeklinde açıklanmıştır. Kamus-ı Türkî'de yer alan “harici olan, bayağı” anlambirimcikleri Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te yer almamış, anlambirimciklerinin eksilmesi üzerine bir anlam daralması meydana gelmiştir.

Türkçe Sözlük'te kelime kullanılmamakta ama *avam* kelimesi yer almaktadır. Avam “alt tabaka, havas karşıtı” manalarına gelmektedir.

3.1.1.13.ĶURĀ-ĶARYE

Kamus-ı Türkî'de “kura, köy, -ahali-i karye- köylüler” tanımlanmış ve “ra'nın kesri ve ya-yı meşdude ile istimali galattır.” şeklinde açıklanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te kurâ, “karyenin çoğulu, köyler, kasabalar” şeklinde tanımlanmıştır. Karye “köy, kasaba” şeklinde açıklanmıştır. Kelimenin galat hali de açıklamalarda yer almaktadır.

Türkçe Sözlük'te karye “köy” manasındadır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te yer alan “kasaba” anlambirimciği Türkçe Sözlük'te yer almamış, bu anlambirimciğin eksilmesi üzerine bir anlam daralması meydana gelmiştir.

3.1.1.14.‘AYÂN-‘İYÂN

Kelimenin doğrusu “ıyân” dır. Bir şeyi açıktan görmek demek manasında bir masdardır.

Kamus-ı Türkî'de kelime *ıyân* şeklinde verilmiştir. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te ayân Arapça sıfat olarak “belli, açık, meydanda” şeklinde açıklanmış, kelimenin doğru şeklinin ıyân olduğu belirtilmiştir. Ayrıca âşikâr, bâhir, celî, hüveydâ ve hatta ıyân kelimeleri ile de eş anlamda kullanılmaktadır.

Türkçe Sözlük'te Arapça sıfat olarak “sf. Belli, açık.” manasında kullanılmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te yer alan “meydanda” anlambirimciği Türkçe Sözlük'te yer almamış, bu anlambirimciğin eksilmesi üzerine bir anlam daralması meydana gelmiştir.

3.1.1.15.ĶANDİL

Sahihi kesr-i kaf ile olup feth ile galattır.

Kamus-ı Türkî'de kandil şekli olup iki anlamı verilmiştir: Birinci anlam “zabitin bağı içine batırılmış bir fitilin yanmasıyla ziya veren muhtelif eşya”, ikinci anlam “sümbül gibi çiçeklerin çiçeği” anlamlarıdır. Kamus-ı Türkî'de verilen “sümbül gibi çiçeklerin çiçeği” anlamı incelenen sözlüklerde kaybolmasıyla anlam daralması oluşmuştur.

3.1.1.16.KERAHİYET

Kamus-ı Türkî'de kerahiyet kelimesi bulunmakta ve “istemeyerek ve mecburiyet tahtında bir şey yapma” manası verilmiştir.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te hem *kerahiyyet* hem de *kerahet* kelimeleri bulunmaktadır. Kerahiyyet kelimesi “kerâhet” olarak eş anlamlı kabul edilmiş, kerâhet kelimesinin de üç anlamı verilmiştir: Birinci anlam “iğrenme, tikslenme”, ikinci anlam

“istemeyerek baskı ile yapma”, üçüncü anlam “bir halin bir hareketin sarıh ve kat’i şekilde değil, delalet suretiyle men’ olunması.” şeklinde açıklanmıştır.

Türkçe Sözlük’te kerahet “iğrenme, tiksınme” manasındadır.

Kerâhet kelimesi Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te yer alan birinci anlam “iğrenme, tiksınme” ile Türkçe Sözlük’te yer alan “iğrenme, tiksınme” anlamı ile eşleşmekte ancak kelimenin Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te bulunan diğer anlamları Büyük Türkçe Sözlük’te bulunmamaktadır. Bu nedenle bir anlam daralması söz konusudur.

3.1.2. ANLAM GENİŞLEMESİ

3.1.2.1. EVÂN-AVÂN

Kelimenin yer aldığı eserler kelimeyi galat kabul etmiş ve Şemseddin Sami de kelime medd ile telaffuz edilirse kelime galattır, demiştir.

Arapça olan evân kelimesi Kamus-ı Türkî’de; *vakit, zaman, hen-gam* şeklinde tanımlanmıştır. *Avân*, okunuşu yanlıştır.

Kelimenin galat hali Osmanlı- Türkçe Ansiklopedik Lügat’te mevcuttur:

Ayrıca Farsça hengam sözcüğü de “zaman, çağ, sıra, vakit, mevsim” şeklinde açıklanmış, bu ortak manalarla kelimelerde anlam eşleşmeleri görülmüştür. Ayrıca kelimeye “mevsim, çağ” anlambirimciklerinin eklenmesiyle zamanın bir parçası olan mevsim sözcüğü söylenerek ad aktarması [parça-bütün] yoluyla yakın anlama geçmesiyle sözlükbirimde anlam genişlemesi olmuştur. Ayrıca evan kelimesi değil hengam kelimesi Türkçe Sözlük’te yer almakta ve “vakit, zaman” manalarını taşımaktadır.

3.1.2.2. İYVÂN- EYVÂN

Arapça *iyvân*, Farsça *eyvân* şeklinde olan kelime imla değişikliği yaşamış galat sözcüklerdendir. Halk hemzesini “e” ile okur. Kelime Arapça, Farsça kelimelerde görülen ünlü değişikliği yaşayan kelimelerden biridir.(rik’a-rük’a gibi.)Bu da galat bir kelime olmasına neden olur. İki eserde kelimenin farklı şekilleri mevcuttur.

Kamus-ı Türkî’de Farsça isim olarak geçmekte olan kelime “köşk, kasr, büyük salon, salon, divan” şeklinde tanımlanmaktadır ve “eyvân-ı kisra” tamlaması Medâyin şehrinde eski İran hükümdarlarının harabe şeklindeki eski bir sarayı için kullanıldığına dair örnek verilmiştir.

Eyvân kelimesi Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te de Farsça isim olarak geçmekte olup üç anlamı vardır: Birinci anlam “büyük sofa, divânhane, salon”, ikinci anlam “kemerli yüksek bina, oturacak yüksek yer, köşk”, üçüncü anlam ise “çardak” olarak tanımlanmıştır. Ayrıca kelimenin Osmanlı Türkçesinde eyvân-ı sîmâbî ve eyvân-ı zerkarî tamlamaları *gökyüzü* karşılığında kullanılmıştır. Kurulan tamlamalardan anlaşıldığı üzere kelime zamanla genel anlamda yer kavramına işaret edecek şekilde anlam genişlemesi yaşamıştır.

Eyvân kelimesinin Türkçe Sözlük'te dört anlamı bulunmaktadır. Birinci anlamda Farsça isim olarak kabul edilerek “teras, sundurma, ayvan, bir tarafı dışarıya açık olan oda”, ikinci anlamı “balkon”, üçüncü anlamı “evin oda kapılarının açıldığı salon, hayat”, dördüncü anlamı olarak da mimarlık alanında “Özellikle Güneydoğu Anadolu evlerinde avluya bakan, önü açık, üstü kapalı, yüksekçe döşemesi olan, ortasında bir de küçük havuzu bulunan oturma yeri.” Anlamları verilmektedir.

3.1.2.3.BEŞÂRET-BİŞÂRET-BÜŞÂRET

Kelime Arapça, Farsça kelimelerde görülen ünlü değişikliği yaşayan kelimelerden biridir.(rik'a-rük'a gibi.) Doğru şekli bâ'nin kesriyledir.

Kelime, Kamus-ı Türkî'de Arapça isim olarak geçmekte ve “Yeni çıkma, garip şey, ucube.” şeklinde tanımlanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'e baktığımızda kelimenin iki anlamı bulunmakta, galat kabul edilen halleri de sözlükte bulunmaktadır. Birinci anlam “müjde, muştı”, ikinci anlam “çirkin kıyafet, yeni çıkan garip şey” şeklinde tanımlanmıştır. İkinci anlam, Kamus-ı Türkî'de verilen anlamla aynı doğrultudadır. Ayrıca Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te bişâret ve bişâre kelimeleri de bulunmakta adeta beşâret kelimesi ile eş anlamlı kabul edilmektedir.

Türkçe Sözlük'te beşâret kelimesinin iki anlamı vardır: “muştı, müjde, iyi haber” şeklinde “iyi haber” anlambirimciğinin de eklenmesiyle anlam genişlemesi gerçekleşmiştir.

3.1.2.4. BELLŪR-BİLLŪR

Arapça *billūr*, Farsça *bilūr* şeklinde olan kelime Arapça, Farsça kelimelerde görülen ünlü değişikliği yaşıyan galat kelimelerden biridir.(rik’a-rük’a gibi.) Bâ’nın kesriyle meşhûr olan galattır.

Kamus-ı Türkî’de Arapça billūr şekli bulunur ve “cam” olarak tanımlanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’e baktığımızda kelime “gayet parlak ve şeffaf, saydam taş veya pek saf ve temiz beyaz cam, kristal” şeklinde anlambirimcikleri eklenmesiyle anlamlı olan bir birim, daha geniş bir kapsam içermeye başlamıştır ve anlam genişlemesi meydana gelmiştir.

Türkçe Sözlük’te *billur* kelimesinin beş ayrı anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam; *I* harfi ince okunarak “bazı cisimlerin aldıkları geometrik biçim” şeklinde temel anlamı oluşturan tanımıdır. İkinci anlam; “Kesme cam, kristal” anlamları, üçüncü anlam; “bu maddeden yapılmış nesne” dir ki artık sözcük üçüncü anlamında dilbilgisel bir anlama geçmiş ve sözcük türü sıfat olmuştur. Ancak dilbilgisel anlam yeni bir sözlüksel anlam değildir. Yani billur “bu maddeden yapılmış nesne (ad→ sıfat)” sözcük türü değiştirerek dilbilgisel anlama geçmesiyle sözlükbiriminde anlam genişlemesi olmuştur. (Örneğin; “Su sesi ve kanat şakırtısından / Billur bir avize Bursa'da zaman”-A. H. Tanpınar.)

Dördüncü anlam “koç yumurtası” anlamında bir kelime ortaya çıkmıştır, beşinci anlam ise üçüncü anlamda olduğu gibi bir başka dilbilgisel anlamın olduğu görülmektedir.

(ad→sıfat) “Duru, temiz ve akıcı” anlamlarında çokça kullandığımız billur kelimesini örnek olarak “Onu görmek, billur sesini dinlemek, elinden bir şey içmek.” Atilla İlhan’ın dizelerinden birinde de görmekteyiz.

3.1.2.5. TERCEME-TERCÜME

Bir lisânı diğer lisân ile izâh eylemek manasında olan kelime, üç şekilde de kullanılır: *terceme*, *tercime* ve *tercüme*. Ancak kelime vezninden dolayı -dahrace vezni- doğru kullanımı “terceme” şeklidir.

Kamus-ı Türkî’de “Bir lisandan diğer bir lisana çevirme, nakl, harfîyen terceme, hiçbir kelimesini bırakmaksızın.” şeklinde açıklanmıştır. Bir de terceme kelimesini “Terceme Kalemi makamı” nda kullanıldığı ikinci anlam olarak belirtilmiştir.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'e baktığımızda kelime "tercüme, dilden dile çevirme" manalarındadır. Kelimenin galat hali de sözlükte yer almakta adeta kelimenin eş anlamlısı gibi kullanılmaktadır.

Türkçe Sözlük'te de galat şekli "tercüme" bulunmakta ve "çeviri" olarak tanımlanmaktadır. Kelimenin bundan başka iki farklı alanda terimleşmiş anlamları da bulunmaktadır. İngilizce kökenli "*translation*" kelimesinin karşılığı olarak, biyoloji terimi ve veteriner hekimliği terimi olarak "translasyon" anlamı ile terimleşen kelime, sözlükbirimde anlam genişlemesi yaşamıştır.

3.1.2.6.TERCEMÂN-TERCÜMÂN

Bir lisânı diğer lisân ile izâh eyleyen kişi manasındadır. Galatat'ül-Avam'da *unfuvân* ve *za'ferân* vezinlerinde "türcümân" ve "tercemân" şekillerinde olduğu söylenmiştir. Galatat'ta ise Sırrı Paşa kelimenin "tercemân" şeklini kabul etmiştir. Bazı galatat defterlerinde ise kelimenin aslen tercemân olduğu ama tercümân şeklinde kullananların olduğunu, bunun da kabul edilebileceği yazmaktadır.

Kamus-ı Türkî'de terceman şekli yer almakta, "terceme eden, bir lisandan diğer bir lisana çevirip maksadı anlatan adam" şeklinde açıklanmaktadır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'e baktığımızda kelime "tercüman, çevirici, dilmaç" şeklinde tanımlanmış, karşılaştırılan iki sözlükte de tanımlarda anlam eşleşmesi yaşanmıştır. Ancak uymayan bir durum vardır ki galat kabul edilen "tercüman" kelimesi aynı terceme-tercüme gibi açıklama olarak verilmiştir.

Türkçe Sözlük'te kelime "tercüman" şeklinde yer almakta ve "çevirmen" manasına gelmektedir. Kelimenin bir diğer anlamı da "Bektaşilerin sofrası, çırağ vesair işlerden evvel okudukları dualar ve mukaffa sözler" şeklindedir ki kelimenin anlamında adeta başka anlama geçiş vardır ve sözcüğün çok bilinen anlamının yanında farklı yeni bir kavramı yansıtmaları söz konusudur. Genellikle bu durum dilden dile aktarmalarda ortaya çıkar ancak kelimedeki ikinci anlamda bu durumun yaşandığı düşünülebilir.

3.1.2.7.METRÛK

Metruk kelimesi bir kişinin ilmi veya başka bir şeyi terk ettiği anlamında ism-i fâil olarak târik şeklinde kullanılması gerekirken ismi mef'ûl olarak metruk kullanılmaktadır. Bu durumda manasız bir fâil ortaya çıkar. Kelime bu nedenden dolayı galattır.

Kamus-ı Türkî’de “bırakılmış, vazgeçilmiş, kullanılmaz, gayr-i müstamel” manalarındaır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te metruk, metruke kelimesi “terk edilmiş, bırakılmış, kullanılmaktan vazgeçilmiş; battal” şeklinde tanımlanmıştır.

Türkçe Sözlük’te, Arapça sıfat olarak yer almakta ve iki anlamı bulunmaktadır. Birinci anlamı “bırakılmış, terk edilmiş” , ikinci anlamı “kullanılmayan” dır. Karşılaştırılan sözlükbirimlerin tanımlarındaki anlamlar eşleşmektedir. Ancak Kamus-ı Türkî ve Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te “terk edilmiş, bırakılmış, kullanılmaktan vazgeçilmiş” anlamları, Büyük Türkçe Sözlük’te birinci anlamı “bırakılmış, terk edilmiş” , ikinci anlamı “kullanılmayan” ile ifade edilmesi ile anlam ayrışmış sözlükbirimde sayısal olarak anlam genişlemesi olmuştur.

3.1.2.8.ŞİKAL-ŞİKL

Kamus-ı Türkî’de *sikl* kökünden gelen “sıklet” ve “sakil” kelimeleri mevcuttur. Sıklet için “ağırlık, sıkıntı, ızdırap” manaları, sakil kelimesi için de “ağır, sıkıntılı, can sıkan, çirkin” manaları verilmiştir. Örtüşen anlamlara ek olarak sakil kelimesi için çirkin manasında *sakil çehreli* kullanımı var iken sıklet kelimesi bu ve buna benzer bir anlam taşımamaktadır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te sikal kelimesi, sakil kelimesinin çoğulu olarak verilmiş ve “ağır şeyler, ağırcaanlı kimseler” şeklinde açıklanmıştır.

Türkçe Sözlük’te kelimenin sakil hali bulunmakta ve dört anlamına yer verilmektedir:

Birinci anlam “ağır” , ikinci anlam “sıkıntı veren, sıkıntılı” anlamlarında bir sıfat türünde sözcük, üçüncü anlam “çirkin, kaba, uyumsuz” ve dördüncü anlamı da bir terim olarak “Türk müziğinde bir usul” şeklinde açıklanmaktadır.

Kelime, zamanla belirtilen anlamları koruyarak sözlükbirimlerin eşleşen tanımlarına yeni anlambirimcikleri eklenerek anlam olayları yaşamış; çirkin manasına kaba, uyumsuz gibi manalar eklenerek adeta maddelerde geçen anlamlar bir maddede birleşmiştir. Ayrıca müzik terimi olarak da özel bir ilgi alanına ait etkin bir bildirişim sağlanması için gerekli bir sözcük konumundadır.

3.1.2.9.ĤACİL-ĤACİL-ĤACĀLET

Kelimenin vezni “ketif”, doğru kullanımı da “hacil” şeklidir. Kelime ya’nın ziyadesiyle hacil değildir. Hacâlet kelimesi de hacil gibi galattır ve onun da doğrusu “haclet”tir.

Kamus-ı Türkî’de “haciletten- utanmış, mahcup” şeklinde tanımlanmış ve sözlükte hacil şekli bulunsa da *hacîl* şeklinde okumak gerektiği vurgulanmıştır. Sözcüğün galat hali doğru kabul edilmiştir.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te “utanmış, utancından yüzü kızarmış” şeklinde açıklanmıştır. İki sözlükte de verilen anlam eşleşmesine bir de “utancından yüzü kızarmış” anlambirimciği eklenerek anlam genişlemesi meydana gelmiştir.

Türkçe Sözlük’te ise kelimenin mana karşılığında verilen hali yani “mahcup” şekli yer almaktadır.

3.1.2.10. HAŞİN-HAŞİN

Kelimenin vezni “ketif” , doğru kullanımı da “haşin” şeklidir. Hâşîn ise “galîzü’t-tab” manasında bir sıfattır.

Kamus-ı Türkî’de Arapça bir sıfat olarak “huşûnet vezninden- sert, katı, na-mülayim” şeklinde tanımlanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te kelimenin hem haşin hem de haşîn hali yer almakta, aynı kelimelermiş gibi tek tanım yapılmaktadır: “katı, sert, kırıcı, gönül kırıcı, kaba”. Bu tanımda Kamus-ı Türkî ile anlam eşlemeleri bulunsa da anlambirimcikler eklenerek tanım Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te genişlemiştir. Ayrıca na-mülayim ifadesi tekrarlanmayarak anlam daralması da sözkonusudur.

Ayrıca kelimenin galat halini –hacil kelimesinde olduğu gibi- sözlükte görmekteyiz.

Türkçe Sözlük’te haşin kelimesinin iki anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam sıfat sözcük türünde “sert, kırıcı, gönül kırıcı” şeklinde açıklanmıştır, ikinci anlam zarf türünde “sert, kırıcı, gönül kırıcı bir biçimde” şeklinde açıklanmıştır. Kelime, anlam genişlemesini ayrıca dilbilgisel anlama geçiş noktasında da sağlamıştır. Haşin, Büyük Türkçe Sözlük’te ikinci anlamında “Sert, kırıcı, gönül kırıcı bir biçimde (sıfat→zarf)” sözcük türü değiştirerek dilbilgisel anlama geçmesiyle sözlükbirimde anlam genişlemesi olmuştur.

3.1.2.11. DEĀVĀ-DEĀVĪ

Kelime “dava” nın çoğuludur. Vav’ın kesriyle “deāvî” kullanılması hatadır. Vezni “fetâvâ” olduğu için kelimenin doğru şekli “deāvâ” dır ama kesr ile kullanımı da vardır.

Kamus-ı Türkî’de “müdâfaa-i hukuk için mahkemeye mürâacat, bir mahkeme huzurunda olmak, insanın haiz olmadığı saffet ve fazileti haiz olduğunu derman etmesi” şeklinde tanımlanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te *deâvî* yani galat şekli mevcuttur. “Mahkemeye başvurular, müdâfaa edilen fikirler, meseleler, dâvâlar” şeklinde açıklanmıştır.

İki sözlükte de anlam eşleşmeleri bulunsa da Kamus-ı Türkî’de daha fazla anlambirimcileriyle tanımlama yapılmıştır.

Türkçe Sözlük’te dava kelimesi beş anlamda açıklanmıştır: Birinci anlam “*huk.* Korunmanın bir hüküm ile sağlanması için yargı organlarına başvurma.” hukuk kavramı olarak sözcüğün temel anlamı yer almaktadır. İkinci anlam “sav” , üçüncü anlam “*mec.* sorun” ve dördüncü anlam “*mec.* ülkü” mecazlaşmalarıyla sözlükbirimde anlam genişlemesi olmuştur. Beşinci anlam “*argo.* sevgili” argolaşmasıyla sözlükbirimde anlam genişlemesi olmuştur.

3.1.2.12.EDVİYYE-ED’İYYE

İkiside ef’ile vezninde şeddesizdir. Nakıs bir kelime olduğu için kelimenin vezni fe’âl, fi’âl, fu’âl şeklindeki müfredler, hemze nedeniyle harf-i illet “ef’ile” olur.

Kamus-ı Türkî’de “Devanın çoğulu, teşdidi ile galattır.” açıklaması yapılmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te “ilaçlar” şeklinde, Türkçe Sözlükte deva “ilaç, çare” şeklinde açıklanmıştır. Öncelikle kelimenin galat hali kullanılmamıştır. Sözlüklerde kelimenin “ilaç” şeklinde açıklanması, temel anlamından ad aktarması [neden-sonuç] yoluyla yakın anlama geçmesiyle sözlükbirimde anlam genişlemesi meydana gelmiştir.

3.1.2.13.MÜRTABİT

İsm-i mef’ûl olan kelimeyi “Mürtabıt” olarak okumak hatadır. Kelimenin doğrusu fâil üzerine değil sîga-i mef’ûl üzerine “mürtabat” olması gerekir.

Kamus-ı Türkî’de kelime bulunmamaktadır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te kelimenin galat hali “murtabıt” ın üç anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “bağlı, bağlanmış”, ikinci anlam “*mec.* bir şeyle ilgili; ilgisi

olan, [müennesi murtabita] mecazlaşmasıyla sözlükbirimde anlam genişlemesi, üçüncü anlam “*ter*. Karınlarının bir kısmı gövdesine bitişik olan böcekler.” anlamında zooloji uzmanlık alanında kullanılan bir sözcük olarak terimleşmesiyle sözlükbirimde anlam genişlemesi olmuştur.

Kelime, Türkçe Sözlük’te bulunmaz.

3.1.2.14.MERŞİYE-MERŞİYYE

Kelime “mahmide” vezninde bir masdardır. Ölen kişilerin ardından yazılan bir nazım türü olan kasidelere mersiye ıtlâkı hatadır. Onlara [mürşâ bihâ] demelidir.

Kamus-ı Türkî’de “ölmüş bir adamın o saf cemilesini, ona olan vefasından dolayı tanzim olunan nazım veya bu babda nutk, sagu.” şeklinde açıklanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te “ağıt, birinin ölümü üzerine duyulan teessürü anlatmak için yazılan manzume.” şeklinde açıklanmıştır.

Büyük Türkçe Sözlük’te “*ed*. Ağıt” manasında kullanılmıştır.

"Ancak bir iki saat uyuyabildiğim o gecenin sabahında *mersiyemi* ilk defa çocuklarıma hıçkırık fasılaları arasında okudum." - İ. A. Gövsa

Kelimeyi bir örnek cümlede incelediğimizde kelime, kavram kapsamı bakımından genişlemiştir. Sadece bir edebiyat terimi olarak vefa duyulan birinin arkasından yazılan ağıt olarak değil, günlük hayatta her bireyin kendi dahil olmak üzere “derin üzüntü içeren yazabileceği şeyler” manası kazanmıştır.

3.1.2.15.REFÂHİYET-REFÂHİYYET-REFÂHET-REFÂH

Yâ’nın tahfifiyle “taayyüşte vüs’at olmak” anlamındadır. Refâh, refâhiyet masdarından bozmadır. Ayrıca refâh Arabî lügat kitaplarında hiç yoktur. Refâhiyet kelimesine galat diyenler vardır ama bu kelime Kamus’ta da geçmektedir.

Kamus-ı Türkî’de refah, refahet, refahiyet kelimeleri verilmiş ve sadece *refahiyetin* açıklaması yapılmıştır: “yaşayışta bolluk ve kolaylık”. Ayrıca Şemseddin Sami, refah kelimesinin Arapça sözlüklerde geçmediğini ve refahiyet kelimesini de galat olarak kabul edenler varsa da aslına isabet edemediklerini de açıklamasına eklemiştir.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te refâh, refâhet, refâhiyet kelimelerine ortak bir açıklama yapılmıştır: “bolluk, rahatlık, bollukta geçiniş.”

Türkçe Sözlük'te refah “gönenç” şeklinde açıklanmıştır. Bolluk, rahatlık ve varlık içinde iyi yaşama manalarını taşıyan gönenç kelimesi refah kelimesi için eş anlamlı bir kelime niteliğindedir.

3.1.2.16.ZE‘ÂMET-Zİ‘ÂMET

Kelime kerâmet veznindedir, zâ'nın kesriyle galattır. Kelimenin doğrusu “zeâmet”tir.

Kamus-ı Türkî'de zeâmet şeklinde olan kelime için “büyük tımar” karşılığı verilmiştir.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te zeâmet şeklinde olan kelime “tar. Osmanlılar devrinde Sipahilere verilen en büyük tımar olarak bilinmektedir.” şeklinde açıklanmıştır.

Türkçe Sözlük'te “tımar” olarak açıklanmıştır.

Zeamet kelimesi Osmanlılar döneminde toprak yönetiminde terimleşerek sözlükbirimde bir anlam genişlemesi yaşamıştır. Orta kademeli memur kişilere verilen toprakların adlandırılmasında kullanılmıştır.

3.1.2.17.SEBK-SEBKAT

Kelime “sebaka”nın masdarıdır. Sebkat demek galattır.

Kamus-ı Türkî'de “sebkat kelimesinin Arabî'de manası başka olduğundan sebk yerine kullanılmamalıdır. Geçme, takdim etme, ileride bulunma” şeklinde açıklaması yapılmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te iki anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “ileri geçme, ilerileme, evvelce geçme, vâki olma”, ikinci anlam “koşuda kazanan hayvan”.

İki sözlükte de anlam eşleşmelerinin yanında “evvelce geçme, vâki olma” anlambirimciklerinin eklenmesiyle anlam genişlemesi sözkonusudur. Ayrıca kelimenin “koşuda kazanan hayvan” manasını taşıması da bir anlam genişlemesidir. Bir kavramın nedeninin söylenerek (ilerleme, ileri geçme→koşuda kazanan hayvan) sonucunun ifade edilmesi olan ad aktarması (neden→sonuç) yoluyla yakın anlama geçmesiyle sözlükbirimde anlam genişlemesi meydana gelmiştir.

Kelime, Türkçe Sözlük'te bulunmamaktadır.

3.1.2.18. TESELLİ-TESELLÂ

Kelime tefa”ül vezninde olan “tesella” dan masdardır. Doğru okunuşu tesellîdir.

Kamus-ı Türkî’de “sülvden masdar, tefe’’ül babındadır. Bir acıyı, kısmen unutturacak iyilik veya nasihat” şeklinde açıklanmış ve “nadiren tesella sureti kullanılır” diye ekleme yapılmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te teselli “avutma, avundurma” şeklinde tanımlanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te “avutma, avundurma”, Türkçe Sözlük’te birinci anlam “avunma, avuntu, avunç” ve ikinci anlam “piyangoda büyük ikramiyeyi kaybeden en yakın numaralara yapılan ödeme.” şeklinde açıklanmıştır.

Ayrıca kelimenin “piyangoda büyük ikramiyeyi kaybeden en yakın numaralara yapılan ödeme” manasını taşıması da bir anlam genişlemesidir. Bir kavramın nedeninin söylenerek (avundurma → yapılan ödeme) sonucunun ifade edilmesi olan ad aktarması (neden→sonuç) yoluyla yakın anlama geçmesiyle sözlükbirimde anlam genişlemesi meydana gelmiştir.

3.1.2.19.MAŞRİF-MAŞRAF

Kelimenin sahihi ra’nın kesriyledir, fethiyle galattır.

Kamus-ı Türkî’de masraf “cepten çıkan akçe, ihtiyaçta karşı verilen meblağ, harç” şeklinde tanımlanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te hem masrif hem de masraf hali mevcuttur. Masraf kelimesinin iki anlamı verilmiş olup birinci anlam “harcanan para”, ikinci anlam “harç” şeklinde açıklanmıştır. Masrif “sarf, harcama, mahalli” şeklinde açıklanmıştır.

Türkçe Sözlük’te masraf kelimesinin iki anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “is.harcanan para, gider” , ikinci anlam “Bir şeyin yapımında kullanılan gereç, harç.” şeklindedir.

Sözlükbirimlerdeki anlamlar eşleşirken Kamus-ı Türkî’ye göre Türkçe Sözlük’te “bir şeyin yapımında kullanılan gereç, harç” şeklinde ifade edilmesi ile anlam ayrışarak sözlükbirimde sayısal olarak anlam genişlemesi oluşmuştur.

3.1.2.20.ŞALĀHĪYYET

Kelime, rikkıyyet gibidir. Sahihi salah ve saluhtur.

Kamus-ı Türkî’de hem salah hem de salahıyyet bulunmaktadır. Salahın üç anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “ iyilik, bir şeyin iyi ve matlub ve memduh surette bulunması”, ikinci anlam “perhiz”, üçüncü anlam “asayiş”.

Salahıyyet “Arabî olmayıp zaten masdar olan salaha edat-ı masdariyyet ilavesiyle lisanımızda geçmiştir. Bir işe karışmaya, bir faal ve harekette haklı olma, bir davaya bakma” açıklamaları yapılmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te hem salah hem de salahıyyet geçmektedir. Salah kelimesi dört anlamda açıklanmıştır. Birinci anlam “düzeltme, iyileşme, iyilik”, ikinci anlam “rahatlık, barış”, üçüncü anlam “dine olan bağlılık”, dördüncü anlam “erkek adı” şeklindedir.

Salahıyyet ise iki anlamda açıklanmıştır: Birinci anlam “yetki, bir işe karışmaya veya vazife icabı bir iş yapmaya, bir harekette bulunmaya haklı olma”, ikinci anlam “bir davaya bakabilme”.

Salah kelimesi üç sözlükte de yer alarak anlam eşleşmelerinin yanında Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te anlam ayrışması meydana gelmiş, sayısal olarak anlam genişlemesi oluşmuştur. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te salah sözcüğünün verilen üçüncü anlamında “dine olan bağlılık” ifadesiyle bir kavramın nedeninin söylenerek (dine olan bağlılık →rahatlık) sonucunun ifade edilmesi olan ad aktarması (neden→sonuç) yoluyla yakın anlama geçgeçmesiyle sözlükbirimde anlam genişlemesi meydana gelmiştir.

Salahıyyet, Türkçe Sözlük’te yer almamış ancak diğer iki sözlükte anlam eşlemesi görülmektedir.

Salah, Türkçe Sözlük’te “düzeltme, iyileşme, iyilik” şeklinde açıklanmıştır.

3.1.2.21.ZALĀM-ZULĀM

Sahihi sehab vezninde feth-i za iledir. Kelimenin doğru okunuşu “zalam”dır. Za’nın zammı galat olur.

Kamus-ı Türkî’de zalam için iki anlam verilmiştir: Birinci anlam “karanlık, zulmet”, ikinci anlam “haksızlık, zulm, sitem” şeklinde açıklanmıştır. İkinci anlam için kesri de caizdir. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te hem zalâm hem de galat

değerlendirmesinde geçmeyen zulem kelimeleri vardır. Zalâmın iki anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “karanlık”, ikinci anlam “haksızlık” şeklindedir. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te ikinci anlamın “haksızlık” mecazlaşmasıyla sözlükbirimde bir anlam genişlemesi olmuştur.

Türkçe Sözlük’te kelime bulunmamaktadır.

3.1.2.22.MU’CEB-MU’CİB

Sahihi cim’in fethiyledir, kesriyle galattır. Muceb veya mucib şekilleri sözlükte aynı manada açıklanmıştır.

Kamus-ı Türkî’de mucib şeklinde yer almaktadır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te hem muceb hem de mucib/mucibe kelimeleri geçmektedir. Muceb için üç anlam verilmiştir: Birinci anlam “icabetmiş, lazımgelmiş”, ikinci anlam “bir söz veya emrin icabettiği şey, netice”, üçüncü anlam “büyük bir memurun, kendisine sunulan evrakı tasdik için ettiği işaret, paraf.”

Mucib /mucibe kelimesinin iki anlamı verilmiştir: Birinci anlam “icab eden, lazım gelen, gereken, gerektiren” , ikinci anlam “sebepe, vesile” şeklinde açıklanmıştır.

Mucib ve muceb kelimeleri birinci anlamlarında aynı kelime oldukları kabul edilerek yapılan tanımları da aynı doğrultudadır. Ancak kelimenin ikinci anlamından itibaren bir anlam genişlemesi yaşanmış ve muceb kelimesine üçüncü anlam “paraf” anlambirimi de eklenerek anlam genişlemesi yaşanmıştır.

3.1.2.23.ALÂNİYEN

Sahihi “alâniyeten” ve Galatatü’l Avam’da da “alaniyye” şeklinde verilmiştir.

Kamus-ı Türkî’de alani kelimesi mevcuttur ve anlamı “alaniyye, açıkta olan, aşıkâr, meydanda olan” şeklindedir.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te alâni, alâniyeten, alenen kelimeleri mevcuttur:

Alânî kelimesi Arapça bir zarf olarak “açıkta, meydanda, herkesin gözü önünde” şeklinde açıklanmıştır. Sözcüğün (ad→zarf) tür değiştirerek dilbilgisel anlama geçmesiyle sözlükbirimde anlam genişlemesi olmuştur.

Alâniyeten kelimesi “açıkça, alenen, herkesin önünde” şeklinde açıklanmıştır.

Alenen kelimesi “açıkça, açıktan açığa, göz önünde” şeklinde açıklanmıştır.

Türkçe Sözlük'te alenen kelimesi mevcuttur ve “Açıktan açığa, herkesin gözü önünde, herkesin içinde, gizlemeden, açıkça” manalarına gelmektedir. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te bulunan “açıkça, açıktan açığa, göz önünde” şeklinde açıklanan *alenen* kelimesine Büyük Türkçe Sözlük'te “herkesin içinde, gizlemeden” anlambirimcikleri eklenerek anlam genişlemesi meydana gelmiştir.

3.1.2.24.MA'DİN-MA'DEN

Sahihi dalın kesriyledir. Fethiyle galat-ı şayi'dir. Kelimenin sahihi “ma'din”dir. Adn, bir yerde ikamet etmek manasına olup bu nedenle ma'din denmiştir.

Kamus-ı Türkî'de ma'den “toprağın içinden çıkan ve eritilip dökülmekle ya ısıtılıp dökülmekle muhtelif işgale girip alet edavat muhtelif emeline yarayan madde.” şeklinde açıklanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te kelime ma'den şekliyle yer almış ve anlamı “maden” ve “fasihi ma'dindir” şeklinde ifade edilmiştir.

Türkçe Sözlük'te *maden* şeklinde yer almakta ve kelimenin yedi anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “*jeo.* Yer kabuğunun bazı bölgelerinde çeşitli iç ve dış doğal etkenlerle oluşan, ekonomik yönden değer taşıyan mineral”, ikinci anlamın “*sf.* bu mineralden yapılmış.” (ad→sıfat) sözcük türü değiştirerek dilbilgisel anlama geçmesiyle sözlükbirimde anlam genişlemesi, üçüncü anlamın “maden ocağı veya maden işletmesi” ad aktarması yoluyla [parça→bütün] yoluyla yakın anlama geçmesiyle sözlükbirimde bir anlam genişlemesi, dördüncü anlamın “*mec.* Çok değerli şeyleri kapsayan kaynak” mecazlaşmasıyla sözlükbirimde bir anlam genişlemesi, beşinci anlam “uyuşturucu, esrar, eroin”, altıncı anlamın “*mec.* kolay ve iyi kazanç sağlayan iş veya parası elinden kolaylıkla alınan kimse” mecazlaşmasıyla sözlükbirimde bir anlam genişlemesi, yedinci anlamın “*kimya.* metal” terimleşmesiyle sözlükbirimde anlam genişlemesi olmuştur.

3.1.2.25.ĞIZĀ-ĞIDĀ

Kelimenin sahihi gızâdır.

Kamus-ı Türkî'de gıza olarak yer almaktadır. “Besleyen şey, beslenmek üzere yenilen ve içilen şey, kuvvet” ve “bir adamın yemesi ve içmesini adet ettiği şey -günde beş cigara benim gızamdır.” şeklinde kelimenin iki anlamı verilmiştir.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te hem gızâ' hem de gıdâ şekilleri mevcuttur. Gızâ' “insanı besleyen maddeler” şeklinde açıklanmıştır. Gıdâ için iki anlam bulunmaktadır:

Birinci anlam “ insanı besleyen şeyler, besi”, ikinci anlam “yiyip içilen şeyler”, üçüncü anlam “*mec.* zihni ve ahlâkı olgunlaştırmaya yardım eden” manalarıdır.

Gızâ, Kamus-ı Türkî’de “besleyen şey, beslenmek üzere yenen ve içilen şey”, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te birinci anlam “insanı besleyen şeyler”, ikinci anlam “yiyip içilen şeyler” ile ifade edilmesi ile anlam ayrılmış sözlükbirimde sayısal olarak anlam genişlemesi oluşmuştur.

Türkçe Sözlük’te beş anlamı mevcuttur: Birinci anlam “besin”, ikinci anlam “En büyük aşıktan (enekeden) sonraki aşıklar.” şeklinde halk ağzına geçmesiyle sözlükbirimde anlam genişlemesi, üçüncü anlam “keçi yavrusu, oğlak” , dördüncü anlam “aşık, oyunda kullanılan aşık” şeklinde tanımlanmıştır.

3.1.2.26. KANDİL

Sahihi kesr-i kaf ile olup feth ile galattır.

Kamus-ı Türkî’de kandil şekli olup iki anlamı verilmiştir: Birinci anlam “zabitin bağı içine batırılmış bir fitilin yanmasıyla ziya veren muhtelif eşya”, ikinci anlam “sümbül gibi çiçeklerin çiçeği” anlamlarıdır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te kandil ve kindil şekilleri verilmiş kelimenin aslının kindil olduğu vurgulanmıştır.

Türkçe Sözlük’te kandil kelimesinin üç anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “is.içinde sıvı bir yağ ve fitil bulunan kaptan oluşmuş aydınlatma aracı.”, ikinci anlam “Kandil gecesi”, üçüncü anlam “çok sarhoş” şeklinde bir argolaşma sözkonusudur.

Ele alınan sözlüklerin hepsinde kandil kelimesi Büyük Türkçe Sözlük’te bulunan birinci anlam ile eşleşmektedir. Ayrıca Büyük Türkçe Sözlük’te belirtilen ikinci anlamda “Müslümanlarca kutsal olan berat, kadir, miraç, regaip ve mevlit (Hazreti Muhammet’in doğumunun yıldönümü) gecelerinin her biri” olarak kullanılan bir kelime olduğu (bütün→parça) yoluyla yakın anlama geçmesiyle sözlükbirimde bir anlam genişlemesi sözkonusudur. Türkçe Sözlük’te belirtilen üçüncü anlamın “çok sarhoş” argolaşmasıyla sözlükbirimde anlam genişlemesi olmuştur.

3.1.2.27. ‘İRAKU’N-NESÂ-IRKU’N-NİSÂ

Sahihi arku’n-nese olup bir illet ismidir. Nesa uyluk başından ayağa/tırnağa muntehi olan damardır. Galatat’ül-Avam’da ‘arķu’n-nisâ olarak geçer.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te *nesâ* “kalça kemiğinden ayakların ucuna kadar uzanan sinir” olarak açıklanmış, *arak-un-nesâ* “siyatik” olarak açıklanmıştır.

Türkçe Sözlük'te Fransızca bir sözcük olan *siyatik* yer almakta “kalça siniri” ve “kalça sinirinde oluşan ağrılı hastalık” olarak iki anlamı bulunmaktadır.

Sözkonusu hastalık *siyatik* olarak açıklanmakta ancak *siyatik* terimi verilen anlamlarında (parça→bütün) yoluyla yakın anlama geçmesiyle bir anlam genişlemesi yaşayarak iki anlama karşılık gelmektedir.

3.1.2.28.BİL'-ĀĤİR-Bİ'L-ĀĤARE

Galatat'ta “bilahere” şeklinde geçen kelimeyi hemzenin meddiyle bi'l-ahare okumak galattır. Kelime Galatatü'l Avam'da “bi'l-âhir” olarak geçmektedir.

Kelime ele alınan sözlüklerde aşağıdaki anlamları taşımaktadır:

Kamus-ı Türkî'de : “sonra, nihayet, akıbet” şeklinde tanımlanmıştır. Arapça bir isim olan kelime, Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te “sonradan, daha sonra, sonraları” manalarında zarf türünde bir sözcük olarak kullanılmıştır. Sözcüklerin zamanla yüklendiği yeni görevler dolayısıyla farklı bir sözcük türüne geçmesi meydana gelmiştir. Yani(ad →zarf) sözcük türü değiştirerek dilbilgisel anlama geçmesiyle sözlükbirimde anlam genişlemesi ortaya çıkmıştır.

Türkçe Sözlük'te aynı anlamda kullanılan kelime “nihayet”tir. Kelimenin *bilahere* şekli bugün bulunmamaktadır.

3.2.ANLAM OLAYI YAŞAMIŞ KELİMELER

3.2.1.AD AKTARMASI

3.2.1.1. EVÂN-AVÂN

Arapça olan *evân* kelimesi Kamus-ı Türkî'de; *vakit*, *zaman*, *hen-gam* şeklinde tanımlanmıştır. *Avân*, okunuşu yanlışdır. Kelimenin galat hali Osmanlı- Türkçe Ansiklopedik Lügat'te mevcuttur:

Avân “vakit, zaman” şeklinde tanımlanmıştır, yine aynı sözlükte kelimenin doğru şekli de var olup *evân* “vakit, zaman, çağ” manalarında açıklanmıştır. Ayrıca Farsça *hengam* sözcüğü de “zaman, çağ, sıra, vakit, mevsim” şeklinde açıklanmış, bu ortak manalarla kelimelerde anlam eşleşmeleri görülmüştür. Ayrıca kelimeye “mevsim, çağ”

anlambirimciklerinin eklenmesiyle zamanın bir parçası olan mevsim sözcüğü söylenerek ad aktarması [parça-bütün] yoluyla yakın anlama geçmesiyle sözlükbirimde anlam genişlemesi olmuştur.

3.2.1.2. İYVÂN- EYVÂN

Kamus-ı Türkî’de Farsça isim olarak geçmekte olan kelime “köşk, kasr, büyük salon, salon, divan” şeklinde tanımlanmaktadır ve “eyvân-ı kisra” tamlaması Medâyin şehrinde eski İran hükümdarlarının harabe şeklindeki eski bir sarayı için kullanıldığına dair örnek verilmiştir.

Eyvân kelimesi Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te de Farsça isim olarak geçmekte olup üç anlamı vardır: Birinci anlam “büyük sofa, divânhane, salon”, ikinci anlam “kemerli yüksek bina, oturacak yüksek yer, köşk”, üçüncü anlam ise “çardak” olarak tanımlanmıştır. Ayrıca kelimenin Osmanlı Türkçesinde eyvân-ı sîmâbî ve eyvân-ı zerkarî tamlamaları *gökyüzü* karşılığında kullanılmıştır. Kurulan tamlamalardan anlaşıldığı üzere kelime zamanla genel anlamda yer kavramına işaret edecek şekilde anlam genişlemesi yaşamıştır. Kelimenin birinci, ikinci ve üçüncü anlamlarındaki ayrıntılarla yakın kavramlara karşılık kullanımı bir anlam gelişimi ve değişimi yaratmıştır. Yani bir göstergenin gösterilenine ait anlambirimcikleri zamanla artmıştır.

Eyvân kelimesinin Türkçe Sözlük’te dört anlamı bulunmaktadır. Birinci anlamda Farsça isim olarak kabul edilerek “teras, sundurma, ayvan, bir tarafı dışarıya açık olan oda” manalarında yakın anlamlara geçiş ile anlam genişlemesi yaşamıştır. İkinci anlamı “balkon”, üçüncü anlamı “evin oda kapılarının açıldığı salon, hayat” manalarıyla ad aktarması diyebileceğimiz [parça-bütün, teras-hayat] anlam olayı yaşanmıştır. Dördüncü anlamı olarak da mimarlık alanında “Özellikle Güneydoğu Anadolu evlerinde avluya bakan, önü açık, üstü kapalı, yüksekçe döşemesi olan, ortasında bir de küçük havuzu bulunan oturma yeri.” Manası verilmektedir.

3.2.1.3. ŞALÂHİYYET

Kamus-ı Türkî’de hem salah hem de salahiyet bulunmaktadır. Salahın üç anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “ iyilik, bir şeyin iyi ve matlub ve memduh surette bulunması”, ikinci anlam “perhiz”, üçüncü anlam “asayiş”.

Salahiyet “Arabî olmayıp zaten masdar olan salaha edat-ı masdariyyet ilavesiyle lisanımızda geçmiştir. Bir işe karışmaya, bir faal ve harekette haklı olma, bir davaya bakma” açıklamaları yapılmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te hem salah hem de salahiyet geçmektedir. Salah kelimesi dört anlamda açıklanmıştır. Birinci anlam “düzelmeye, iyileşme, iyilik”, ikinci anlam “rahatlık, barış”, üçüncü anlam “dine olan bağlılık”, dördüncü anlam “erkek adı” şeklindedir.

Salah kelimesi üç sözlükte de yer alarak anlam eşleşmelerinin yanında Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te anlam ayrışması meydana gelmiş, sayısal olarak anlam genişlemesi oluşmuştur. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te salah sözcüğünün verilen üçüncü anlamında “dine olan bağlılık” ifadesiyle bir kavramın nedeninin söylenerek (dine olan bağlılık → rahatlık) sonucunun ifade edilmesi olan ad aktarması (neden → sonuç) yoluyla yakın anlama geçmesiyle sözlükbirimde anlam genişlemesi meydana gelmiştir.

3.2.1.4.EDVİYYE-ED'İYYE

İkiside ef'ile vezninde şeddesizdir. Nakıs bir kelime olduğu için kelimenin vezni fe'âl, fi'âl, fu'âl şeklindeki müfredler, hemze nedeniyle harf-i illet “ef'ile” olur.

Kamus-ı Türkî'de “Devanın çoğulu, teşdidi ile galattır.” açıklaması yapılmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te “ilaçlar” şeklinde, Büyük Türkçe Sözlükte deva “ilaç, çare” şeklinde açıklanmıştır. Öncelikle kelimenin galat hali kullanılmamıştır. Sözlüklerde kelimenin “ilaç” şeklinde açıklanması, temel anlamından ad aktarması [neden-sonuç] yoluyla yakın anlama geçmesiyle sözlükbirimde anlam genişlemesi meydana gelmiştir.

3.2.1.5.SEBK-SEBKAT

Kelime “sebaka”nın masdarıdır. Sebkat demek galattır.

Kamus-ı Türkî'de “sebkat kelimesinin Arabî'de manası başka olduğundan sebk yerine kullanılmamalıdır. Geçme, takdim etme, ileride bulunma” şeklinde açıklaması yapılmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te iki anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “ileri geçme, ilerileme, evvelce geçme, vâki olma”, ikinci anlam “koşuda kazanan hayvan”. Kelimenin “koşuda kazanan hayvan” manasını taşıması da bir anlam genişlemesidir. Bir kavramın nedeninin söylenerek (ilerileme, ileri geçme → koşuda kazanan hayvan) sonucunun ifade edilmesi olan ad aktarması (neden → sonuç) yoluyla yakın anlama geçmesiyle sözlükbirimde anlam genişlemesi meydana gelmiştir.

3.2.1.6.TESELLİ-TESELLĀ

Kelime tefa”ül vezninde olan “tesella” dan masdardır. Doğru okunuşu tesellîdir.

Kamus-ı Türkî’de “sülvdən masdar, tefe”’ül babındadır. Bir acıyı, kısmen unutturacak iyilik veya nasihat” şeklinde açıklanmış ve “nadiren tesella sureti kullanılır” diye ekleme yapılmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te teselli “avutma, avundurma” şeklinde tanımlanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te “avutma, avundurma”, Büyük Türkçe Sözlük’te birinci anlam “avunma, avuntu, avunç” ve ikinci anlam “piyangoda büyük ikramiyeyi kaybeden en yakın numaralara yapılan ödeme.” şeklinde açıklanmıştır.

Ayrıca kelimenin “piyangoda büyük ikramiyeyi kaybeden en yakın numaralara yapılan ödeme” manasını taşıması da bir anlam gelişmesidir. Bir kavramın nedeninin söylenerek (avundurma →yapılan ödeme) sonucunun ifade edilmesi olan ad aktarması (neden→sonuç) yoluyla yakın anlama geçmesiyle sözlükbirimde anlam genişlemesi meydana gelmiştir.

3.2.1.7. KANDİL

Kamus-ı Türkî’de kandil şekli olup iki anlamı verilmiştir: Birinci anlam “zabitin bağı içine batırılmış bir fitilin yanmasıyla ziya veren muhtelif eşya”, ikinci anlam “sümbül gibi çiçeklerin çiçeği” anlamlarıdır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te kandil ve kindil şekilleri verilmiş kelimenin aslının kindil olduğu vurgulanmıştır.

Türkçe Sözlük’te kandil kelimesinin üç anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “is.içinde sıvı bir yağ ve fitil bulunan kaptan oluşmuş aydınlatma aracı.”, ikinci anlam “Kandil gecesi”, üçüncü anlam “çok sarhoş” şeklindedir.

Ele alınan sözlüklerin hepsinde kandil kelimesi Türkçe Sözlük’te bulunan birinci anlam ile eşleşmektedir. Ayrıca Büyük Türkçe Sözlük’te belirtilen ikinci anlamda “Müslümanlarca kutsal olan berat, kadir, miraç, regaip ve mevlit (Hazreti Muhammet’in doğumunun yıldönümü) gecelerinin her biri” olarak kullanılan bir kelime olduğu (bütün→parça) yoluyla yakın anlama geçmesiyle sözlükbirimde bir anlam genişlemesi söz konusudur.

3.2.2.GENELLEŞME

3.2.2.1. İNĀS-ÜNĀS

Kelimedeki elifi esre ile okumak gerekmektedir. Ancak bu kelime, elif ötre olarak okunmuştur ve ortaya ünas kelimesi çıkar ki kelime galat-ı sarîh kabul edilir. Söz konusu iki eserde de geçen kelime için yazarlar aynı görüştedir.

Kamus-ı Türkî’de kelimenin *dişi, kadın, kız* manasına gelen “ünsa” kelimesinin çoğulu olduğu yazmaktadır. Yine Kamus-ı Türkî’de ancak bazı okunuşta kelimeye hemze eklendiğini de belirtmektedir.

Kelimenin galat hali “ünas” Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te mevcuttur.

“Halk, insanlar” manası taşıyan ünas kelimesi ile yine “halk, insanlar” manasına gelen “nas” kelimesi ile eş anlamlı oldukları görülmektedir.

“Nas” sözcüğünün Türkçe Sözlük’te yer alan anlamı “insanlar, halk, herkes” şeklindedir. Bu anlamlar eşleşmiş ve kelimenin halk göstergesinin bütünü, bütün türlerini anlatır duruma gelmesi ile bir anlam olayı gerçekleşmiştir. Anlamlı bir birimin içeriğinin daha geniş bir kapsamı ele alması yoluyla bir anlam genelleşmesi olmuştur.

3.2.3.MECAZLAŞMA

3.2.3.1. ZALĀM-ZULĀM

Sahihi sehab vezninde feth-i za iledir. Kelimenin doğru okunuşu “zalam”dır. Za’nın zammı galat olur.

Kamus-ı Türkî’de zalam için iki anlam verilmiştir: Birinci anlam “karanlık, zulmet”, ikinci anlam “haksızlık, zulm, sitem” şeklinde açıklanmıştır. İkinci anlam için kesri de caizdir. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te hem zalâm hem de galat değerlendirmesinde geçmeyen zulem kelimeleri vardır. Zalâmın iki anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “karanlık”, ikinci anlam “haksızlık” şeklindedir. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te ikinci anlamın “haksızlık” mecazlaşmasıyla sözlükbirimde bir anlam genişlemesi olmuştur.

Kelime, Türkçe Sözlük’te bulunmamaktadır.

3.2.3.2. MA'DİN-MA'DEN

Kamus-ı Türkî'de ma'den “toprağın içinden çıkan ve eritilip dökülmekle ya ısıtılıp dökülmekle muhtelif işgale girip alet edavat muhtelif emeline yarayan madde.” şeklinde açıklanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te kelime ma'den şekliyle yer almış ve anlamı “maden” ve “fasihi ma'dindir” şeklinde ifade edilmiştir.

Türkçe Sözlük'te *maden* şeklinde yer almakta ve kelimenin yedi anlamı bulunmaktadır: dördüncü anlam olan “*mec.* Çok değerli şeyleri kapsayan kaynak” mecazlaşmasıyla sözlükbirimde bir anlam genişlemesi söz konusudur.

3.2.3.3. DEĀVĀ-DEĀVĪ

Kamus-ı Türkî'de “müdâfaa-i hukuk için mahkemeye mürâacat, bir mahkeme huzurunda olmak, insanın haiz olmadığı saffet ve fazileti haiz olduğunu derman etmesi” şeklinde tanımlanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te *deāvī* yani galat şekli mevcuttur. “Mahkemeye başvurular, müdâfaa edilen fikirler, meseleler, dâvâlar” şeklinde açıklanmıştır.

Türkçe Sözlük'te dava kelimesi beş anlamda açıklanmıştır: dördüncü anlam “*mec.* ülkü” mecazlaşmalarıyla sözlükbirimde anlam genişlemesi olmuştur.

3.2.3.4. MÜRTABİT

İsm-i mef'ûl olan kelimeyi “Mürtabıt” olarak okumak hatadır. Kelimenin doğrusu fâil üzerine değil sîga-i mef'ûl üzerine “mürtabat” olması gerekir.

Kamus-ı Türkî'de kelime bulunmamaktadır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te kelimenin galat hali “murtabıt” ın üç anlamı bulunmaktadır: ikinci anlam “*mec.* bir şeyle ilgili; ilgisi olan, [müennesi murtabita] mecazlaşmasıyla sözlükbirimde anlam genişlemesi olmuştur.

3.2.3.5. MA'DİN-MA'DEN

Kamus-ı Türkî'de ma'den “toprağın içinden çıkan ve eritilip dökülmekle ya ısıtılıp dökülmekle muhtelif işgale girip alet edavat muhtelif emeline yarayan madde.” şeklinde açıklanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te kelime ma'den şekliyle yer almış ve anlamı “maden” ve “fasihi ma'dindir” şeklinde ifade edilmiştir.

Büyük Türkçe Sözlük'te *maden* şeklinde yer almakta ve kelimenin yedi anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “*jeo.* Yer kabuğunun bazı bölgelerinde çeşitli iç ve dış doğal etkenlerle oluşan, ekonomik yönden değer taşıyan mineral”, ikinci anlamın “*sf.* bu mineralden yapılmış.” üçüncü anlam “*maden ocağı* veya *maden işletmesi*” ad aktarması yoluyla [parça→bütün] yoluyla yakın anlama geçmesiyle sözlükbirimde bir anlam genişlemesi, dördüncü anlamın “*mec.* Çok değerli şeyleri kapsayan kaynak” mecazlaşmasıyla sözlükbirimde bir anlam genişlemesi, beşinci anlam “*uyuşturucu, esrar, eroin*”, altıncı anlamın “*mec.* kolay ve iyi kazanç sağlayan iş veya parası elinden kolaylıkla alınan kimse” mecazlaşmasıyla sözlükbirimde bir anlam genişlemesi, yedinci anlamın “*kimya.* metal” şeklinde açıklanmıştır.

3.2.3.6. FERÂĞAT

Kelimenin sahihi “*ferağ*”tır. Çünkü kelime “*fürûş*” ve “*ferâş*” masdarlarından gelmektedir. *Feragât* kelimesi Arapça’da kullanılmamıştır.

Kamus-ı Türkî’de hem *ferağ* kelimesi hem de *feragat* kelimesi bulunmaktadır.

Ferağ “*vazgeçme, terk, çekilip bırakma*” anlamındadır. *Feragat* kelimesinin ise üç anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “*vazgeçme, el çekme*”, ikinci anlam “*adem-i meşguliyet, istirahat*”, üçüncü anlam “*bir davadan sonra davasından vazgeçme*” şeklindedir.

Ferağ kelimesi ile *feragat* kelimesinin ilk anlamı eşleşmektedir. Ancak *feragat* kelimesinin taşıdığı ikinci anlamda mecazlaşma yoluyla bir anlam genişlemesi söz konusudur.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te hem *ferâğ* hem de *ferâgat* kelimeleri bulunmaktadır. *Ferâgat* kelimesinin üç anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “*vazgeçme, el çekme*”, ikinci anlam “*istirahat, dinlenme*”, üçüncü anlam “*vazgeçecek kadar zengin olma*” şeklinde anlamları bulunmaktadır. Bu üçüncü anlam Kamus-ı Türkî’de bulunmamakta, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te ise “*vazgeçecek kadar zengin olma*” mecazlaşmasıyla sözlükbirimde anlam genişlemesi olmuştur.

3.2.4.ARGÖ

3.2.4.1.HAYVÂN

Sahihi ya'nın fethiyle “halecân” veznindedir. Galat duruma düşme nedeni olarak ünlü düşmesi hadisesi görülen kelimeler sınıflandırmasına girer. Günümüzde “hayvan” şeklinde kullanılmaktadır.

Kamus-ı Türkî'de “dirilik, hayat, zindelik, ab-ı hayvan, ab-ı hayat” manaları verilmiştir.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te dört anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “canlılık, dirilik”tir. Bu anlam Kamus-ı Türkîdeki anlamla adeta eşleşmektedir. İkinci anlam “canlı şey” ve üçüncü anlam “insanı da içine alan bütün canlılar” şeklindedir. Bu anlamlar hayatın bir parçası olan insan kavramını çağrıştırmakta ve parça-bütün ilişkisiyle ad aktarması anlam olayı yaşanmaktadır. Dördüncü anlam “ahmak adam” şeklinde bir anlambirimciği eklenerek kelimenin anlam genişlemesi yaşadığı açıktır.

Büyük Türkçe Sözlük'te kelimenin dört anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam “duygu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı yaratık” manasında temel anlamı verecek şekilde açıklanmış, ikinci anlam “akılsız, duygusuz, kaba, hoyrat (kimse)” anlamlarını vererek dilbilgisel anlama geçiş olmuştur. (ad→sıfat) sözcük türü değiştirerek canlı→akılsız değişimi ile sözlükbirimde anlam genişlemesi meydana gelmiştir. Üçüncü anlam hakaret niteliğinde diyebileceğimiz “kızılan bir kimseye söylenen bir söz” şeklinde bir argo kullanım ortaya çıkmıştır. Genellikle argo bir dilin yazı dilinin dışındaki kullanımları kapsasa da, bu kullanımlar sözlüklerin söz ve anlamca beslendiği kaynaklardan biri olması sebebiyle sözlükte bu anlamını görebilmekteyiz. Dördüncü anlam “at, eşek, katır gibi türlü hizmetlerde kullanılan yaratık” anlamında olduğu belirtilmiştir.

3.2.4.2. DEĀVĀ-DEĀVĪ

Kamus-ı Türkî'de “müdafaa-i hukuk için mahkemeye müracaat, bir mahkeme huzurunda olmak, insanın haiz olmadığı saffet ve fazileti haiz olduğunu derman etmesi” şeklinde tanımlanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te *deāvī* yani galat şekli mevcuttur. “Mahkemeye başvurular, müdâfaa edilen fikirler, meseleler, dâvâlar” şeklinde açıklanmıştır.

Türkçe Sözlük'te dava kelimesi beş anlamda açıklanmıştır: Kelimenin beşinci anlamı “argo. sevgili” ile sözlükbirimde anlam genişlemesi olmuştur.

3.2.5.TERİMLEŞME

3.2.5.1.BĀKİRE

Kelime, uydurma kelimeler arasında yer almaktadır. Arapçada olmadığı halde Türkçede kullanılmaktadır.

Kamus-ı Türkî’de “kız olan kız, lügat-ı mevlüde olup fasihi ba’nın kesriyle bîkr’dir.” şeklinde tanımlanmıştır. Bizim kelimedenden kastettiğimiz manayı Araplar bîkr kelimesi ile karşılarlar.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’e baktığımızda kelime “kızıoğlan kız” şeklinde tanımlanmış ve Farsça bir isim olan *dûşîze* kelimesi de eş anlamlısı olarak verilmiştir. Dûşîze kelimesinin karşılığında da “el değmemiş” manası bulunmaktadır ki bu da kelimenin açıklamasına bir anlambirimciği ekler ve anlam genişlemesi meydana gelir.

Türkçe Sözlük’te bakire kelimesinin iki anlamı vardır: Birinci anlamı “kızıoğlan kız”, ikinci anlamı Gökbilimleri Sözlüğünde yer alan “başak” anlamı ile terimleşerek sözlükbirimde anlam genişlemesi meydana gelmiştir.

3.2.5.2.ĶĀZĪ- ĶUZĀT

Kamus-ı Türkî’de kelimenin kâzî şekli bulunmakta, iki anlamı verilmektedir: Birinci anlam “her husus hakkında Cenab-ı Hakk’ın hükm icrası, mevki icraya gelmesi”, ikinci anlam “kadının hükmü, kadılık vazifesi” şeklinde açıklanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te kadî kelimesi iki anlam taşımaktadır: Birinci “yapan, yerine getiren”, ikinci anlam “şeriat hakimi”. Kuzât da “kazinin çoğulu “kadılar” manasındadır.

Büyük Türkçe Sözlük’te kadî şeklinde olan kelime “Tanzimata kadar her türlü davaya, Tanzimat ile Medeni Kanun arasındaki dönemde ise yalnız evlenme, boşanma, nafaka, miras davalarına bakan mahkemelerin başkanları” manasına gelmektedir.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te yer alan ikinci anlamı “şeriat hakimi” ile Büyük Türkçe Sözlükte yer alan anlam eşleşmektedir. Ancak Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te yer alan birinci anlam “yapan, yerine getiren” şeklinde genel anlam taşıyan kelime iken zamanla bir meslek adı haline gelmiştir.

3.2.5.3.ŞİKAL-ŞİKL

Kamus-ı Türkî’de *sikl* kökünden gelen “sıklet” ve “sakil” kelimeleri mevcuttur. Sıklet için “ağırlık, sıkıntı, ızdırap” manaları, sakil kelimesi için de “ağır, sıkıntılı, can sıkan, çirkin” manaları verilmiştir.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te sikal kelimesi, sakil kelimesinin çoğulu olarak verilmiş ve “ağır şeyler, ağırcaanlı kimseler” şeklinde açıklanmıştır.

Türkçe Sözlük’te kelimenin sakil hali bulunmakta ve dört anlamına yer verilmektedir:

Birinci anlam “ağır” , ikinci anlam “sıkıntı veren, sıkıntılı” anlamlarında bir sıfat türünde sözcük, üçüncü anlam “çirkin, kaba, uyumsuz” ve dördüncü anlamı da bir terim olarak “Türk müziğinde bir usul” şeklinde açıklanmaktadır.

Kelime, zamanla belirtilen anlamları koruyarak sözlükbirimlerin eşleşen tanımlarına yeni anlambirimcikleri eklenerek anlam olayları yaşamış; çirkin manasına kaba, uyumsuz gibi manalar eklenerek adeta maddelerde geçen anlamlar bir maddede birleşmiştir. Ayrıca müzik terimi olarak da özel bir ilgi alanına ait etkin bir bildirişim sağlanması için gerekli bir sözcük konumundadır.

3.2.6.ANLAM BİRLEŞMESİ

3.2.6.1.ANLAM EŞLEŞMELERİ

3.2.6.1.1.BİNYÂMİN-BÜNYÂMİN

“Binyâmin” Hazret-i Yusuf’un kardeşlerinden birinin adıdır. Ancak İbn-i Yamin okunuşlarının olduğu bilinmektedir. Bu ismin Bahreyn’de bir tacirin ismi olduğu bilinmektedir. Hz.Yusuf’un kardeşinin ismi yerine İbni Yamin adını kullanmak hatadır.

Türkçe Sözlük’te köken olarak İbranice bir sözcük olduğu ve Yakup Peygamber’in en küçük oğlunun adı şeklinde tanımlanmıştır.

3.2.6.1.2.ŞEYYİB-ŞEYYİBE

Kelime, Galatatü'l Avam ve Galatat adlı eserlerde “ister eşi vefat etmiş olan kadın olsun, ister eşinden ayrılan kadın olsun her iki durumda da “seyyib” şekli kullanılır. Kadınlara ait olduğu için müennesi yapılmaz. Seyyibe demeye gerek yoktur.” şeklinde açıklanmıştır.

Kamus-ı Türkî’de “bekar olmayan, kadın olduktan sonra dul kalmış kadın” olarak açıklanmış ve “Seyyibe demek hatadır.” şeklinde ifade edilmiştir.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te seyyib, seyyibe kelimelerinin ikisi de mevcuttur. “Dul kadın” manasına gelir, “seyyibe ifadesi yanlış olmakla birlikte kullanılır olmuştur.” şeklinde de bir açıklama yapılmıştır.

Türkçe Sözlük’te ise galat hali yer almakta; seyyibe dul kadın şeklinde yer almaktadır.

Zamanla yanlış kullanıma geçiş olmuştur

3.2.6.1.3.MÜSEYLİME-MÜSEYLEME

Kelime, mimin zammı, lamın kesriyle müslimenin tasgiridir. Lam’ın fethiyle galattır.

Kamus-ı Türkî’de müseylime, müseyleme kelimeleri bulunmamaktadır. Müslim-müslime ifadeleri de “İslam dininde olan” manasındadır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te kelime müslime olarak geçmekte ve “Müslüman kadın, kız, İslam dininde olan kadın, kız” manasındadır.

Türkçe Sözlük’te de kelime müslime olarak geçmekte “İslam dininde olan, müslüman” manasındadır. Karşılaştırılan sözlükbirimlerin tanımlarındaki anlamları eşleşmektedir.

3.2.6.1.4. MAZLİME-MAZLEME

Zaleme’nin masdarı olan kelime mahmide vezninde lâm’ın kesriyle okunur.

Kamus-ı Türkî’de kelime bulunmamaktadır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te hem mazlime hem de mazleme yer almaktadır. Mazleme “zulüm, can yakma, haksızlık” manasındadır. Mazlimenin açıklaması mazleme kelimesiyle yapılmıştır. İki sözcük eşdeğer tutulmuştur.

Türkçe Sözlük’te mazlime ya da mazleme şeklinde geçmemekte kök ortaklığı ile *mazlum* kelimesi ise üç anlamda açıklanmaktadır. Birinci anlam “sf. Zulüm görmüş, kendisine

zulmedilmiş”, ikinci anlam “haksızlığa uğramış”, üçüncü anlam “sessiz ve uysal, boynu bükük” şeklindedir.

3.2.6.1.5.MU’DİL-MU’DAL-MUADDAL

Kelimenin doğru şekli “mu’dil” dir. Çoğulu da mu’dilât şeklindedir. Kelime, “güç, zor, çetin” manalarına gelmektedir.

Kamus-ı Türkî’de kelime bulunmamaktadır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te mu’dil “güç, zor, çetin” anlamlarına gelmektedir.

Türkçe Sözlük’te kelime bulunmamakta; kelimenin Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te bulunan anlam karrşılıkları “çetin, güç, zor, müşkül” kelimeleri olarak yer almaktadır.

3.2.6.1.6.ĶABĀİL

Ķâbilenin çoğuludur ama bazıları kabil kelimesinin çoğulu olarak kullanır.

Kamus-ı Türkî’de kabile “bir soydan türemiş, bir reisin taht riyasetinde olarak birlikte yaşayan cemaat, birlikte konan göçebe halkı, aşiret” şeklinde açıklanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te kabail “kabileler, boylar” manasına gelmektedir.

Türkçe Sözlük’te kabile “toplum bilimi. boy” şeklinde açıklanmıştır. İncelenen sözlüklerde kelimenin anlamı eşleşmektedir.

3.2.6.1.7.NİĶRİS-NİĶRİS

Sahihi ya’sız niĶris’tir .

Kamus-ı Türkî’de “ayak parmaklarına ariz olan vech ve şiş” şeklinde açıklanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te kelime hem nikris hem de galat kabul edilen nîkrîs hali ile aynı anlamda verilmiştir: “ayak parmaklarında, topuklarda ve mafsallarda meydana gelen ağırlı hastalık” şeklinde açıklanmıştır.

Türkçe Sözlük’te nikris “tıp. Damla hastalığı” şeklinde açıklanmıştır.

Kelime, karşılaştırılan sözlükbirimlerin tanımlarında anlamlar eşleşmektedir.

3.2.6.1.8.NİKÂT-NÜKÂT

Sahihi nun'un kesriyledir ki nükte'nin cem'idir. Nun'un zammı ve elif'in hazfiyle Nüket dahi denilir.

Kamus-ı Türki'de "nükte" şeklinde tanımlanmıştır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te nikatin iki anlamı bulunmaktadır: Birinci anlam "herkesin anlayamadığı ince manalar [yazıda, sözde, resimde, harekette]", ikinci anlam "ince manalı, zarif ve şakalı sözler" şeklinde açıklanmıştır. Galat görülen nüket kelimesi de sözlükte mevcuttur ve "nükter, herkesin anlayamayacağı ince, zarif, manalı sözler" şeklinde açıklanmıştır.

Türkçe Sözlük'te nükte sözcüğü yer almakta "is. ince anlamlı, düşündürücü ve şakalı söz, espri" ve "Yazıda, resimde, sözde ve davranışta ince, derin anlam, espri" manalarını taşımaktadır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te nikât, galat kabul edilen nüket kelimelerinin karşılığındaki anlamlar ile Türkçe Sözlük'te nükte sözcüğüyle aynı anlamları taşımakta, kelimeler farklı olsa da anlam eşleşmesi görülmektedir.

3.2.6.1.9.EVÂN-AVÂN

Kelimenin yer aldığı eserler kelimeyi galat kabul etmiş ve Şemseddin Sami de kelime medd ile telaffuz edilirse kelime galattır, demiştir.

Arapça olan evân kelimesi Kamus-ı Türki'de; *vakit, zaman, hen-gam* şeklinde tanımlanmıştır. *Avân*, okunuşu yanlışır.

Kelimenin galat hali Osmanlı- Türkçe Ansiklopedik Lügat'te mevcuttur:

Avân "vakit, zaman" şeklinde tanımlanmıştır, yine aynı sözlükte kelimenin doğru şekli de var olup evân "vakit, zaman, çağ" manalarında açıklanmıştır. Karşılaştırılan sözlükbirimlerin tanımlarındaki anlamların eşleşmesi durumu sözkonusudur.

3.3.ELE ALINAN SÖZLÜKLERDE YER ALMAYAN KELİMELE

3.3.1.KABUL-AHBÂR

Kelimenin doğru kullanımı "kabul-aḥbâr"dır. Kelime hâ-i mühmele ile yazılmalıdır ve kabul-hibr kelimesindeki gibi hâ-i mu'ceme ile yani "hı" karşılığında yazılması kelimeyi galat

durumuna düşürür. Kelimenin aslı ‘alim manasında olan haber kelimesinin çoğulu olan *ahbardır*.

Kelime incelenen iki eserde de ele alınmış, galat kullanımı açıklanmış ancak incelenen sözlüklerde yer almamıştır.

3.3.2.ĤĀNİS-ĤANİS

Kelime hins kökünden ismi fâil şeklindedir ve “yeminde verdiği sözü tutmama” manasına gelir. “Hânîs” ettiği yemini yerine getirmeyen, hanîs ise yemini bozup altından çıkmayan adam manalarındadır.

Kamus-ı Türkî’de sözcük bulunmamaktadır.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te “*hanîs-* yemini bozup altından çıkmayan adam”, “*hânîs-*ettiği yemini yerine getirmeyen” manalarında ortak masterla kullanılan bir kelimedir.

Türkçe Sözlük’te kelime bulunmamaktadır.

3.3.3.İBĀĖAT ve İBĀĖ

Kelimenin ibāĖat ve ibāĖ halleri Galatat adlı eserde yer alırken sadece ibāĖ kelimesi Galatat’ül-Avam’da yer almaktadır.

Kelimenin anlamı “kul efendisinden kaçmak” manasındadır. Ancak bir kul, bir şey korkusundan kaçarsa âbık denir. İbāĖ kelimesinin sonuna ât ilave ederek kullanmak galattır.

Her iki eserde de kelimenin birer anlamı vardır.

Kamus-ı Türkî’de kelime yer almamaktadır.

Arapça bir isim olan ibāĖ kelimesi, Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lügat’te “bir esirin, bir kölenin sebepsiz olarak, efendisini bırakıp kaçması” şeklinde tanımlanmıştır.

Türkçe Sözlük’te kelimenin hiçbir hali bulunmamaktadır.

Terceme-i Galatatü'l-Avam ve Galatat adlı eserlerde geçen kelimelere toplu bir bakış için aşağıdaki tablo yapılmıştır:

GALATAT ADLI ESERDE GALAT OLARAK GEÇEN KELİMELEİN TABLOSU

<i>Galat olmakla birlikte kullanılması uygun görülen kelimeler</i>				
SAY I	OSMANLI TÜRKÇESİ İLE YAZILIŞI	KELİMENİN GALAT KULLANIMI	KELİMENİN DOĞRUSU	GALATATÜ'L AVAMDA YER ALIŞI
1.	ضفدع	Žafdi‘	Žıfdi‘	-
2.	جنازه	Cenāze	Cināze	-
3.	حلقة	Ḥalka-Ḥalaḳa	Ḥaliḳa- Ḥalaḳa	-
4.	تخمه	Tuḫme-Tuḫame	Tuḫame	-
<i>Söz ustaları tarafından uygun görülmediği halde yaygın olarak kullanılan kelimeler</i>				
SAY I	OSMANLI TÜRKÇESİ İLE YAZILIŞI	KELİMENİN GALAT KULLANIMI	KELİMENİN DOĞRUSU	GALATATÜ'L AVAMDA YER ALIŞI
1.	ايذا	İzā	İzā	-
2.	تكفير	Tekfîr	Tekfîr	-
<i>Kullanılması kesinlikle uygun olmayan kelimeler</i>				
SAY I	OSMANLI TÜRKÇESİ İLE YAZILIŞI	KELİMENİN GALAT KULLANIMI	KELİMENİN DOĞRUSU	GALATATÜ'L AVAMDA YER ALIŞI
1.	ايبا	İbā-İba	İbā	-
2.	اباقت	İbāḳat	İbāḳ	İbāḳ
3.	اجى ايوب	Ac‘āyip	Ab-ı Ayūb	-
4.	بالاخره	Bilāḫare	Bi'l-āḫare	Bi'l-āḫir
5.	مغيلان	Muḡaylān	Ümmüḡaylān	-
6.	اناث	İnāṣ-Ünaṣ	İnāṣ	İnāṣ
7.	اوان	Avān	Evān	Evān
8.	ايوان	İyvān-Eyvān	İyvān	İvān
9.	اراضى	Arāzī-Eraẓī	Ārāz, Araẓūn	-
10.	اعراب	‘Arāb	‘Arāb→Arab’ın cemi değildir. ‘Arābī→Kavm-i Arap’tan hasseten badiye-	-

			nişin olanın ismidir.	
11.	بريه	Berriye	Berriyye→Sahra Berriyye→Halk	Berriyye
12.	بشارت	Beşāret	Bişāret, Büşāret	Beşāre
13.	بعد يت	Bu‘dīyyet	Bu‘d	-
14.	باكره	Bākire	Bikr	Bākire
15.	بللور	Bellūr-Billūr	Belūr	Bellūr
16.	مبتى	Mübtēnī-Mübtēna	Mebni	-
17.	بنيامين	Binyāmīn-Būnyāmin	Binyāmīn	Būnyāmin
18.	بخت النصر	Buḥtū’n naşr	Puḥt-ı Naşşar Buḥt-ı Naşr	-
19.	بخور	Baḥūr-Buhūr	Baḥūr	-
20.	بدایة و بدايت	Bidāyet	Bidā’et	-
21.	بربط	Barbuṭ- Burbuṭ	Barbuṭ	-
22.	بر	Berr-Birr	Berr→Muhsin Birr→İhsan	-
23.	بركه	Bürke	Birke	-
24.	ترجمه	Terceme-Tercüme	Terceme	Terceme
25.	ترجمان	Tercemān-Tercümān	Tercemān	Tercemān
26.	متروك	Metrük	Metrük	Metrük
27.	تفخر	Tefahḥur	Tefāḥur	-
28.	تقاضا	Teḳāzi-Teḳāza	Teḳāzi	-
29.	تقصيرات	Taḳşīrāt	Teḳāşīr	-
30.	ثقل	Şikāl-Şikl	Şikl	Şikāl
31.	ثيبه	Şeyyib-Şeyyibe	Şeyyib	Şeyyib
32.	جمادى لاولى و الاخرى	Cumāziye’l Evvel Cumāziye’l Aḥir	Cümāde’l-ülā Cümāde’l āhire	Cumāde’l-ülā Cumādve’l uhrā
33.	حاباب	Ḥubāb-Ḥabāb	Ḥabāb	El-Ḥubāb
34.	كعب الاخبار	Ka‘bul aḥbār	Ka’bu’l-aḥbār	Ka’bu’l-aḥbār
35.	مستحكم	Müstahkem-Müstahkim	Müstahkim	-
36.	حانث	Hānis-Hānīs	Hānis	Hāniş
37.	حيوان	Ḥayvān	Ḥayevān	Ḥayavān
38.	حظ	Ḥaz	Ḥaz→hisse, pay manasında kullanılmalı.	-
39.	حسبى	Ḥasbi-Hisbi	Ḥisbi	-

40.	حسبة لله	Ḥasbeten Lillah	Ḥisbeten Li'llah	-
41.	حسب	Ḥasb-Ḥaseb	Ḥaseb	-
42.	حاضه و حامله	Ḥāize ve Ḥāmle	Ḥāiz ve Ḥāmil	-
43.	حجامة	Ḥicāmet	Ḥicāmet	-
44.	خجیل	Hacıl	Hacil	El-Ḥacil
45.	خشین	Ḥaşın	Haşin	Ḥaşin
46.	خالى الذهن	Ḥālīyü'z-zıhn	Hā-li'z-zıhn	-
47.	خطمه	Ḥatme	Hatmī	-
48.	هزاران یاخود خزاران	Hazerān yāḥūd Ḥazārān	Hayzirān	Hayzirān
49.	داب	De'b	Deeb → adet, usul manasında kullanılmalı.	-
50.	دعاوى	De'āvā-De'āvi	Deāvā	Deāvā
51.	ادعيه-ادويه	Edviyye-Ed'īyye	Edviye	Edviye ve Ed'īye
52.	اذعان	İd'āne-Edāne	İd'āne	-
53.	مرتبط	Mürtabıṭ	Mürtabat	Murtabıt
54.	مرثیه	Merşiyeye	Merşiyeye	Merşiyeye
55.	رفاهیت	Refāhiyet	Refāhiyet	Refāhiyet
56.	رقیت	Rıkkıyet	Rıkk	Rıkk
57.	رزقى	Rezākī -Rezākī- Rızākī	Rezākī	-
58.	زعامت	Ze'āmet-Zīamet	Zeāmet	Ze'āmet
59.	سبق	Sebk-Sebkāt	Sebk	Sabk
60.	سلیس	Selis-Selīs	Selis	Selis
61.	تسلا	Tesellā	Tesellī	Tesellī
62.	مسيلمه	Müseylīme- Müseyleme	Müseylime	Müseylimet
63.	شباہت	Şebāhet	Şebah	-
64.	شمال	Şimāl-Şemāl	Şemal	-
65.	مصرف	Maşrif-Maşraf	Maşrif	Maşrif
66.	صلاحیت	Şalāhiyyet	Şalāh	Şalāhiyyet
67.	مظلمة	Mazlime-Mazleme	Mazlime	Mazlimet
68.	ظلام	Zalām-Zulam	Zalām	Zılām
69.	معجب	Mu'ceb-Mu'cib	Mu'ceb	-
70.	معدن	Ma'din-Ma'den	Ma'din	Ma'din

71.	معضل	Mu‘ḍil-Mu‘ḍal-Muaḍḍal	Mu‘ḍil	Mu‘ḍil
72.	اعطاف	‘Aṭāf-‘İṭāf	‘İṭāf	-
73.	معاف	Mu‘āf	Māfūv	-
74.	علانیا	‘Alāniyen	‘Alāniyeten	Alāniyā
75.	عمی	‘Amy- ‘Imy	‘Amā	Āmī
76.	عیال	‘Ayāl	‘İyāl	-
77.	عیار	‘Ayār	‘İyār	-
78.	عیان	‘Ayān-‘İyān	‘İyan	‘İyan
79.	غدا	Ġızā-Ġıdā	Ġızā	Ġıza
80.	غیبت	Ġıybet-Ġaybet	Ġıybet	Ġıybet
81.	فراغت	Ferāḡat	Ferāḡ	Ferāḡat
82.	فلاکت	Felāket	Felek	Felāket
83.	فهرست	Fihrist	Fihris	-
84.	قوابل	Qūābil	Qūābil→Kabile nin çoğuludur.	Qavābil
85.	قریه	Qura-Qarye	Qurā	Qarye
86.	قضاة	Qaṣi-Quṣat	Qazāt	Qazaṣ
87.	قندیل	Qandīl	Qındīl	Kındīl
88.	کراهیت	Kerāhiyet	Kerāh	Kerāhiyet
89.	منبر	Minber-Menber	Minber	Minber
90.	متهم	Methum	Müttehem	-
91.	مد بصر	Medd-i Başar	Medā-yı başar	-
92.	مروحه	Mervaḥa	Mirvaḥa	-
93.	مروت	Mürüvvet	Mürū’et	-
94.	معاش	Ma‘āiş	Maāyiş	-
95.	کرمیت	Kerimiyet	Kerim	-
96.	کتخدا	Kethudā	Kethudā (Türkçede Kethuta)	-
97.	نزول	Nüzül-Nüzl	Nüzl	Nüzül
98.	منسوبات	Mensübāt	Mensübīn	-
99.	نقریس	Nikrīs	Nikris	Nikris
100.	عرق النساء	‘Irak’un Nesā	‘Arḡ’un-nese ‘Irḡu’n-nisā	Arḡ’un-nisā
101.	نکاة	Nikāt-Nukat	Nikāt	Nikāt

Sırrı Paşa'nın Eserinde “Kullanılması Kesinlikle Uygun Olmayan Kelimeler” Bölümüne Eklediği Galatatü'l Avam'da Yer Almayan Kelimeler

SAYI	OSMANLI TÜRKÇESİ İLE YAZILIŞI	KELİMENİN GALAT KULLANIMI	KELİMENİN DOĞRUSU
1.	اعحا , احيا	‘İhyā veya ‘İhya-i caz-A’cāz	İhyā
2.	اختياره	İhtiyāre	İhtiyār
3.	ادعاى واقعه	İddiā’yı Vākıa	İddiā-yı vākı‘
4.	اراضئ اميريه	Arāzī-i Emīriyye(Mīriyye)	Arazūn emīriyye
5.	اسكلهء مذکورہ	İskele-i Mezkūre	Mezkūr İskele
6.	اصحاب کوکلدن	Āşhāb-ı Göñülden	Ehl-i Dilden
7.	اعضالر	‘Azālar	Azā
8.	الاستيقيت	Elāstikiyyet	Elāstik
9.	امانتى اعشار وارداتى	Emānet-i ‘Aşār Vāridātı	Emāneten idare olunan aşar vāridātı
10.	اوقاف قرآعشارى	Evkāf-ı Qurā ‘Āşarı	Kurā-yı mevķūfe āşarı
11.	اونبين درتبنيك	Onbīn- Dörtbīñ	On Bin- Dört Bin
12.	امامتلك	İmāmetlik	İmamet
13.	امرنامهء عليه	Emir Nāme-i ‘Aliyye	Emir-nāme-i aliyye
14.	امكدار	Emek-dār	Emek
15.	اهالى حميتمندان	Ahāli-i Ĥamīyyet	Hamīyyet-mendan ahālī
16.	ايام هوا	Eyyām-ı Havā	Güzel havalar - Manasız bir terkiptir.
17.	ايتام	İtām-Eytām	Eytām
18.	بانقه عثمانى	Bānka-i ‘Osmāni	Osmanlı Bankası
19.	بالضرور	Bi’z-żarūr	Bi’z-żarüre
20.	بالفروخت	Bi’l-fürūht	Fürūht
21.	پشين	Peşin	Pişin
22.	پشينا	Peşinen	Peşin olarak, ber-vech-i peşin
23.	پشينات	Peşināt	-
24.	بنده كيت	Bendegiyyet	Bendegī
25.	بهرهء ادبيه سى	Behre-i Edebiyye Behre-i ‘İlmiyye	Behre-i edebī Behre-i ilmī

26.	پوليچہ	Poliçeten	Poliçe ile, poliçe olarak
27.	بيکسه	Bîkese-zenne	Bîkes-zenne
28.	بکباشی مومی الیه	Biñbâşı-ı Mümâileyh	Mümâileyh binbaşî
29.	آمتعهء تجاریه	Emti‘a-yı Ticâriyye(Tüccâriyye)	Emtia-yı ticariyye
30.	تجربه	Tecribe-Tecrübe	Tecribe
31.	تقاعدلك	Tekâ’üdlük	Tekâ’üd
32.	تربيه، تهنيه، تزكیه، ترضيه	Terbiye-Tehniye (Terbiyye, Tehniyye)	Terbiye-Tehniye
33.	خرج راه، شرع شيف، دولتعلیه، صدا رتعضما	Ḥarc-ı Râh-ı Şer’i	Ḥarc-ı rāh
34.	جبلیت	Cibilliyet	Cibillet
35.	جهات سته	Cihât-ı Sidde	Cihât-ı sitt
36.	چماشیر	Çamâşır-Çamâşur	Câmeşüy
37.	چفلکات	Çiflikât	Çiflik
38.	حرکات نامشروعہ	Ḥarekât-ı Nâ-meşrû‘a	Ḥarekât-ı nâ-meşrû
39.	حوادثات، لوزمات	Ḥavâdişât-Levazımât	Ḥavâdiş
40.	خاصیت	Ḥâşiyet	Hâşiyet
41.	دبوی عسکری	Debboy ‘Askeri	Depo askeri
42.	دول آوروپا	Düvel-i Âvrûpâ	Avrupa devletleri
43.	دها اکمل، دها افضلی	Dahâ Ekmel	“daha” kelimeyle kullanılmamalı.
44.	دیت	Diyyet	Diyet
45.	دیزار	Dîzâr	Dîdâr manasında kullanılmamalı.
46.	رضا المیور۔ رضا ایتدم	Rızâ olmuyor-Rızâ ettim	Irzâ ettim
47.	زنکینه	Zengîne	Zengin
48.	سبزوات	Sebzevât	Sebz, sebze
49.	سریح انحامه	Serih’ül Ḥāme	Serîü’l-kalem
50.	سلخانه	Salhâne	Selh-hâne
51.	سند مخصوصه	Sened-i Maḥşûşa	Sened-i Maḥşûş
52.	سوارئ مخصوصه	Süvâri-i Maḥşûşa	Süvâri-i Maḥşûş
53.	سند سپت	Sened-Sepet	Sebet→senet ve hüccet
54.	شهور	Şühûr	Arapçada “ay” anlamında olan şehir kelimesinin çoğulu olarak kullanılmalı.

55.	صندوق	Şandık	Sandūk
56.	ضابطان عسکریه	Žābiṭān-i ‘Askeriyye	Žābiṭān -i Askerī
57.	طوپخانهء عامره	Ṭopḥāne-i ‘Amirre	-
58.	عجوزه	‘Acūza	Acūz
59.	غزتهء معتبره	Ġazete-i Mu‘tebere	Müteber gazete
60.	فحولین	Fuḥūlīn	Fuhūl
61.	قرا	Qarā	Kar’ī
62.	قنال مذکور - قومیسون کور	Qanāl-i Mezkūr	Mezkūr-i kanāl
63.	قوناق عالیلری - قوناغ دولتلیری	Qonāq ‘Alīyyeleri	-
64.	کسان مرقومه	Kesān-i Meraqūme	Keşān-i merkūm
65.	کون بکون - دیز بدیز	Günbegün-Dizbediz	Gündüz güne- Diz dize
66.	مالاً و جاناً	Mālen ve Cānen	Māl ve cān
67.	مأمورین	Me’mūreyn-Memūrīn	Me’mūrīn
68.	ماهیه	Māhiyye	Māh
69.	متبین	Mütebeyyen	Mütebeyyin
70.	متحقق	Müteḥakkak	Müteḥakkık
71.	متواتر	Mütevāter	Mütevātir
72.	متهوم	Methūm	Müttehem
73.	محبث درونیه	Maḥabbet-i Derūniyye	Maḥabbet-i derūnī
74.	مدت نظامیهسی، منقضیه اولدی	Müddeti Nizāmiyyesi Münkaḏiyye Oldu	Müddeti Nizamiyyesi Münkaḏi Oldu
75.	مراداولنور	Murād Olunur	Murad Olur
76.	مستحق	Müstahik-Müstahak	Müstahak
77.	مسره کاه	Mesire-gāh	Mesire
78.	مسءلهء مبحوثة عنها	Mes’ele-i Mebhūsetün ‘Anhā	Mes’ele-i Mebhūsün Anhā
79.	مصارف راهیه	Maşārif-i Rahiyye	Maşārif-i Rāh
80.	معاش حالیهس سی	Ma’āş-ı Hāliyesi	Maāş-ı ḥālīsi
81.	مقیود	Muqayyūd	Muqayyed
82.	مکتب رشديه	Mekteb-i Rüşdiyye	-
83.	مهتابیه	Mehtābiyye	Mehtaplık
84.	مهموز	Mahmūz	Mehmūz
85.	میر مراندن	Mīr-i Mirāndan	Mīr-i mīrān

86.	نازك	Nāzik-Nāzūk	Nāzūk
87.	نازكه	Nāzike	Nāzik
88.	نامان كمسنه لر - نامون كمسنه لر	Nāmān Kimesneler	Nām kimesne
89.	نزاكت	Nezāket	Nāzik
90.	نشانهء علنيه	Niṣāne-i ‘Alaniyye Niṣāne-i Mevcude	Niṣāne-i aleni Niṣāne-i mevcūd
91.	نشه	Neş’e- Neşve	Neş’e
92.	واريت	Vāriyyet	Varlık
93.	وقوف تامه	Vuḳūf-ı Tāmme	Vukūf-ı Kāmile
94.	هکیم	Hekīm	Hakīm

SONUÇ

Sırrı Paşa'nın Galatat adlı eserinin üç bölüme ayrıldığını görmekteyiz. Eserin ikinci bölümünü oluşturan 101 adet kelimedenden 55 tanesi Terceme-i Galatatü'l-Avamda geçen kelimelerle ortaktır. Bu kelimeler semantik açıdan incelenmiştir. Çalışmamızda elde edilen verilerin değerlendirilmesinden sonra aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Buna göre **anlam eşleşmelerinin** durumu şöyledir:

Terceme-i Galatatü'l-Avam ve Galatat adlı eserlerde geçen ortak 55 kelimedede Kamus-ı Türkî'de bulunan anlamlarla 28 kelime %50.90 oranıyla Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat ve Büyük Türkçe Sözlükte verilen anlamlarla eşleşmiştir.

Anlam eşleşmelerindeki anlambirimcik eksilme sayısı eklenme sayısından fazladır. İncelenen iki eserde ortak olduğu tespit edilen 55 kelimenin 28 anlam eşleşmesinde %50.90 oranıyla 28 eklenme ve %49.09 oranıyla 27 eksilme olmuştur.

Anlam değişmelerinin durumu ise şöyledir:

Çalışmamızda toplam 5 anlam değişmesi ve 7 anlam olayı tespit edilmiştir.

Anlam değişmelerinden anlam daralması, anlam genişlemesi, anlam ayrışması, anlam kaybolması ve başka anlama geçiş; anlam olaylarından da ad aktarması, genelleşme, benzetme, terimleşme, argo, mecazlaşma, dil bilgisel anlama geçişe rastlanmıştır.

Anlam genişlemeleri arasında en çok (7 anlamda) ad aktarması yoluyla başka anlama geçiş, daha sonra (2 anlamda) kelimenin yakın anlam kazanarak başka anlama geçişi, (4 anlamda) eş anlamlı kelimelerin ortaya çıkışı, (12 anlamda) dil bilgisel anlama geçiş görülmüştür.

Anlam olayları arasında (6 anlamda) mecazlaşma, (3 anlamda) terimleşme, (2 anlamda) argo, (1 anlamda) genelleşme, (12 anlamda) sözcük türü değişmesine rastlanmıştır.

Anlam daralması (16 anlamda), anlam kaybolması (7 anlamda) ve anlam ayrışması (1 anlamda) gerçekleşmiştir.

Kamus-ı Türkî, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Türkçe Sözlükte ortak kelimeler incelendiğinde geçen sürede ele aldığımız ortak kelimelerde anlam değişmelerine bakıldığında ortak 26 sözcükte %47, 27 oranıyla anlam değişmesi; ortak 34 sözcükte %61.81 oranıyla anlam olayı görülmüştür.

Sırrı Paşa eseri Galatat'ın üçüncü bölümüne eklediği "*Kullanılması Kesinlikle Uygun Olmayan Kelimeler*" bölümü Terceme-i Galatatü'l-Avamda yer almamaktadır. Çalışmamızda, eserin bu bölümünü Türkiye Türkçesine aktarırken galat kavramı açısından incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Galat kavramının ortaya çıkma nedenlerinden biri olan Türkçe kelimenin Arapça ve Farsça kelimelerle birlikte tamlama kurmasıdır. Bu durum kullanılması kesinlikle uygun olmayan kelimeler meydana getirmektedir. Örneğin binbaşı-ı mûmā-ileyh gibi kullanımlar

yanlıştır fakat bu durumun pek çok örneği kullanılmıştır: onbaşı-ı merķum, ķumandanlık-ı mezkûr vb.

Diğer durumlar; Arapça ve Farsçadan Türkçeye geçerken kelimenin mana değişikliğine uğraması, bazı kelimelerin iki şekliyle kullanılması ve sözlükte yer alması, Farsça bir kelimenin Arapça kurallara göre çoğul yapıp kullanılması (şühûr gibi) gibi nedenlerle galat kelime ortaya çıkabilir. Özellikle üçüncü bölümde pek çok kelime masdar olduğu halde yeniden masdar yapılmıştır.(emn-iyyet, var-iyyet, serbes-iyyet vb.) Hatta Arapçada yer almayıp Türkçede uydurularak kullanılan kelimeler dahi mevcuttur ve biz günümüzde de bu kelimeleri kullanmaktayız.(salah-iyyet, bakire vb.)

Galat oluşum nedenlerinin örneklerine eserin sadece üçüncü bölümünde değil birinci ve ikinci bölümde de rastlamaktayız. İbn-i Kemal ve Sırrı Paşa'nın eserlerindeki tespitler dilimizin iç tarihi açısından baktığımızda sadece yazarların yaşadığı dönemler çerçevesinde değil Türkçenin bütünü içinde böyle durumlarla karşılaşmamızın mümkün olduğunu bize göstermektedir. Örneğin Şemseddin Sami Kamus-ı Türkî'de kelimelerin galat olup olmadığı düşüncesi için yaklaşık beş yüzünün galat olduğunu, bunlardan iki yüzü aşkın kelimenin kullanılmasının asla doğru olmadığını, üç yüz kelimenin de kullanılmamasının daha uygun olacağını söylemiştir. Ancak başlangıçta dilimize yabancı olan ama kullandıkça benimsenip kendisine yer edinen bu kelime ve tamlamalar çoğunlukla dilin yapısı içinde erimiş ve kullanımı da devam etmektedir.

Özellikle galat üzerine yazılmış bu eserlerin ortaya koyduğu sonuçlar Türkiye Türkçesi araştırmacıları için, dilimizdeki bu kelimelerin geçirdikleri fonolojik, morfolojik ve semantik gelişmelerin takibi açısından daima kaynak olarak kullanılacaktır.

DİZİN

A

Ab-ı Ayüb, 96
'Acâyib, 96
Acüz, 58, 102
Acüza, 102
Ahâli-i Hamîyyet, 100
Alâniyen, 99
Alâniyeten, 99
Amâ, 99
Amy, 67, 89, 99
'Arâb, 97
Ârâz, 97
Arazî, 33, 97
Arâzî-i Emîriyye(Mîriyye), 100
Arazûn, 97
Arazûn emîriyye, 100
Aşhâb-ı Göñûlden, 100
Aṭa'f, 99
'Avân, 97
Avrupa devletleri, 101
'Ayâl, 99
'Ayân, 99
'Ayâr, 99
Azâ, 100
'Azâlar, 100

B

Bahûr, 97
Bâkire, 66, 97
Banka-ı 'Oşmâni, 101
Barbut, 97
Barbut, 97
Behre-i Edebiyye, 101
Behre-i 'ilmî, 101
Behre-i 'İlmiyye, 101
Bellûr, 66, 97
Belûr, 97
Bendegî, 101
Bendegiyyet, 101
Berîyye, 65, 71, 97
Berr, 97
Berriye, 97
Berriyye, 71, 97
Beşâret, 65, 97
Bida'et, 97
Bidâyet, 97
Bîkese-zenne, 101
Bîkes-zenne, 101

Bikr, 97
Bi'l-âḥare, 97
Bi'l-fürûḥt, 101
Billûr, 97
Binbaşı-ı Mümâileyh, 101
Binyâmîn, 97
Birke, 97
Birr, 97
Bişâret, 97
Bi'z-zarûr, 101
Bi'z-zarûre, 101
Bu'd, 97
Bu'dîyyet, 97
Buḥt-ı Naşr, 97
Buḥtû'n naşr, 97
Buḥûr, 97
Burbuṭ, 97
Bürke, 97
Büşâret, 97

Ç

Çamâşı(u)r, 101
Çiftlik, 101
Çiflikât, 101

C

Câmeşûy, 101
Cân, 59, 102
Cânen, 59, 102
Cenâze, 96
Cibillet, 101
Cibilliyet, 101
Cihât-ı Sidde, 101
Cihât-ı sitt, 101
Cinâze, 96
Cumâziye'l âḥir, 97
Cumâziye'l Evvel, 97

D

Dahâ Ekmel, 101
De'b, 98
Deāvā, 66, 98
Deavi, 98
Debboy 'Askeri, 101
Deeb, 98
Depo 'askeri, 101
Diyet, 101
Diyyet, 101
Diz dize, 102

Dîzâr, 101
Dizbediz, 102
Dört Biñ, 100
Düvel-i Avrupa, 101

E

Edâne, 98
Ed'îyye, 98
Edviye, 19, 66, 98
Edviyye, 66, 98
Ehl-i Dilden, 100
Elastiğ, 100
Elastiğiyyet, 100
Emānet-i 'Aşâr-ı Vāridātı, 100
Emek, 51, 100
Emek-dār, 100
Emir Nāme-i 'Aliyye, 100
Emir-nāme-i aliyye, 100
Emtia-yı ticariyye, 101
Emtia-yı Ticāriyye(Tüccāriyye), 101
Erazî, 97
Evān, 65, 97
Evkaf-ı Kurā Aşāri, 100
Eytām, 101
Eyyān, 65, 97
Eyyām-ı Havā, 100

F

Felāket, 99
Felek, 99
Ferāğ, 99
Ferāgat, 99
Fihris, 99
Fihrist, 99
Fuhūl, 102
Fuḥūlīn, 102
Fūrūht, 52, 101

G

Ġaybet, 99
Ġazete-i Mu'tebere, 102
Ġıda, 99
Ġıybet, 67, 99
Ġıza, 99
Günbegün, 102
Gündüz güne, 102

H, H, H

Habāb, 98

Hacil, 98
Hacîl, 98
Hāiz, 98
Haize, 98
Hakîm, 103
Halaka, 29, 96
Halika, 96
Halğa, 29, 96
Hāmil, 98
Hamile, 98
Hanis, 98
Hānis, 66, 98
Hānis, 98
Harekāt-ı nā-meşrū', 101
Harekāt-ı Nā-meşrūa, 101
Hasb, 98
Hasbeten Lillāh, 98
Hasbi, 98
Haseb, 98
Havādisāt, 101
Hayevān, 98
Hayvān, 66, 98
Hāz, 98
Hekîm, 103
Hicāmet, 98
Hisbeten Li'llah, 98
Hisbi, 98
Hubab, 98

Hā-li'z-zihn, 98
Hamiyyet-mendan ahālī, 100
Haşin, 79, 98
Hāşıyyet, 101
Haţmî, 98
Havādis, 101
Hayzirān, 98
Hisbi, 98

Halîyü'z-zihn, 98
Harc-ı rāh, 54, 101
Harc-ı Rāh-ı Şer'i, 101
Haşîn, 66, 98
Hāşıyet, 101
Haţme, 98
Hazārān, 98

I, İ

İba, 96
İbā, 96
İbā, 96

İbāk, 31, 65, 68, 96
İbākat, 65, 96
İdane, 98
İddiā‘yı Vākıa, 100
İddiā‘-yı vākı‘, 100
İhtiyār, 100
İhtiyāre, 100
İhyā, 100
İmamet, 100
İmāmetlik, 100
İmy, 67, 99
İnās, 65, 97
İrak‘un Nesā, 100
İrku‘n-nisā, 100
İskele-i Mezkūre, 100
İta‘f, 99
İtām, 101
İyāl, 99
‘İyan, 99
‘İyān, 67, 99
İyār, 99
İyvān, 32, 65, 97
İyvān, 97
İzā, 96
İzā, 96

K, K

Ka‘bu‘l-aḥbār, 66, 98
Kabul aḥbar, 98
Kar‘ī, 102
Kerah, 99
Kerāhiyet, 68, 99
Kerīm, 100
Kerīmiyyet, 100
Kesān-ı Meraḳūme, 102
Keşān-ı merḳūm, 102
Kethudā, 100

Ḳanal-ı Mezkūr, 102
Ḳandil, 68, 99
Ḳar‘ā, 102
Ḳarye, 50, 67, 99
Ḳazāt, 99
Ḳazı, 99
Ḳındil, 99
Ḳonāk ‘Alīyyeleri, 102
Ḳuābil, 99
Ḳura, 99
Ḳurā, 50, 67, 99, 100
Ḳuzat, 99

L

Levazımāt, 101

M

Ma‘den, 67, 99
Ma‘din, 67, 99
Maāiş, 100
Ma‘āş-ı ḥālîsi, 61, 103
Ma‘āş-ı Ḥāliyesi, 103
Māfūv, 99
Māh, 102
Mahabbet-i derūnī, 102
Maḥabbet-i Derūniyye, 102
Māhiyye, 102
Mahmūz, 103
Māl, 102
Mālen, 102
Maşārif-i Rāh, 103
Maşārif-i Rahiyye, 103
Maşraf, 99
Maşrif, 67, 99
Maşleme, 99
Maşlime, 67, 99
Me‘müreyn, 102
Me‘mūrīn, 102
Mebni, 97
Medā-yı başar, 99
Medd-i Başar, 99
Mehmūz, 103
Mehtābiyye, 103
Mehtablık, 103
Mekteb-i Rüşdiyye, 103
Memūrīn, 102
Menber, 99
Mensubāt, 100
Mensübīn, 100
Mersiye, 66, 98
Merşıyye, 98
Mervāḥa, 99
Mes‘ele-i Mebhūsetün ‘Anhā, 103
Mes‘ele-i Mebhūsün Anhā, 103
Meşire, 61, 103
Mesire-gāh, 103
Methum, 99
Methūm, 102
Metrūk, 36, 66, 97
Mezkūr İskele, 100
Mezkūr-ı kanāl, 102
Minber, 99
Mīr-i mīrān, 103
Mīr-i Mirāndan, 103
Mirvaḥa, 99
Mu‘āf, 99

Mu‘ceb, 67, 99
Mu‘cib, 99
Mu‘dal, 99
Mu‘dil, 99
Muaḍḍal, 99
Mübtena, 97
Mübtenî, 97
Müddeti Nizamiyyesi, 102
Müddeti Nizâmiyyesi, 102
Muḡaylân, 97
Muḡayyed, 103
Muḡayyüd, 103
Mû‘mäileyh biñbaşı, 101
Münkazi Oldu, 102
Münkaziyye Oldu, 102
Murād Olunur, 102
Murad Olur, 102
Mürtabat, 98
Mürtabıt, 66, 98
Mürü‘et, 99
Mürüvvet, 99
Müseyleme, 98
Müseylime, 67, 98
Müseylîme, 98
Müstahak, 102
Müstahak, 102
Müstahik, 102
Müstahkem, 98
Müstahkim, 98
Mütebeyyen, 102
Mütebeyyin, 102
Müteḡaḡḡak, 102
Müteḡakkık, 102
Mütevâter, 102
Mütevâtir, 102
Müttehem, 99, 102

N

Nāmān Kimesneler, 103
Nāzik, 62, 103
Nāzike, 103
Nāzük, 103
Neş‘e, 103
Neşve, 103
Nezāket, 103
Nikāt, 68, 100
Nikris, 100
Nikrîs, 100
Nişāne-i ‘Alaniyye, 103
Nişāne-i mevcüd, 103
Nükat, 100
Nüzl, 68, 100
Nüzül, 100

O

On Biñ, 100
‘Oḡmānlı Banḡası, 51, 101

P

Peşîn, 101
Peşînât, 101
Peşînen, 101
Pîşîn, 101
Poliçeten, 101

R

Refāhiyet, 56, 98
Rezaḡi, 98
Rezākî, 98
Rıḡḡ, 98
Rıḡḡiyet, 98
Rızā ettim, 101
Rızā olmuyor, 101
Rızākî, 98

S

Salah, 99
Salḡhāne, 102
Sandūk, 102
Sebet, 102
Sebk, 67, 98
Sebkāt, 67, 98
Sebz, 102
Sebze, 102
Sebzevāt, 102
Selḡ-ḡhāne, 102
Selis, 67, 83, 98
Selîs, 42, 67, 98
Sened-i Maḡşûs, 102
Sened-i Maḡşûşa, 102
Senet-Sepet, 102
Serih‘ül ḡhāme, 102
Serîü‘l-kalem, 102
Şeyyib, 66, 97
Şeyyibe, 97
Sıḡāl, 97
Sıḡl, 97
Sıḡl, 97

Süväri-i Maḡşûs, 102

Süväri-i Maḡşûşa, 102

Ş

Şalāhiyyet, 67, 99
Şandık, 102

Ş

Şebāhet, 99
Şebēh, 99
Şemal, 99
Şemāl, 99
Şimāl, 99
Şühür, 57, 102

T

Takşīrat, 97
Tecribe, 101
Tecrūbe, 101
Tefahhūr, 37, 97
Tefāhur, 97
Tehniye, 101
Tekā'ūd, 101
Tekā'üdlük, 101
Tekāşīr, 97
Teķaža, 97
Teķaži, 97
Teķāži, 97
Tekfīr, 30, 96
Terbiye, 101
Tercemān, 36, 66, 97
Terceme, ii, iv, v, 3, 14, 15, 16, 65, 66, 73, 97, 104, 105
Tercümān, 97
Tercüme, 4, 14, 97, 113
Tesellā, 67, 98
Tesellī, 67, 98
Tuḥame, 29, 96
Tuḥme, 96

T

Tophāne-i 'Amirre, 102

Ü

Ümmügaylān, 97
Ünaş, 97

V

Vāriyyet, 103
Varlık, 103
Vuķūf-ı Kāmīle, 103
Vuķūf-ı Tāmme, 103

Ž, Ẑ, Z

Žābiṭān -ı Askerī, 102
Žābiṭān-ı Askeriyye, 102
Žafdi', 96
Žıfđi', 96
Ẑalām, 99
Ẑulam, 99
Zeāmet, 66, 98
Zengin, 102
Zengīne, 56, 102
Zīamet, 98

BİBLİYOGRAFYA

Aksan, Doğan: **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1979.

Banguoğlu, Tahsin: **Türkçenin Grameri**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2004.

Çelebi, İlyas: “İbn-i Kemal”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.25, s.245.

Develi, Hayati: “Kemalpaşazade ve Ebüssuûd’un Galatât Defterleri”, **İlmî Araştırmalar**, İstanbul, 1997, sayı 4, s.99-125.

Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, 23.bs., Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 2006.

Ergin, Muharrem: **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, 2007.

Erol Arslan, Hülya: **Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişmeleri**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2018.

Feridun Bey: **Mecmua-ı Münşeât**, 1274, I.cilt.

Kaçalin, Mustafa: “Galat” **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.13, s.301-302.

Kanar, Mehmet: **Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, İstanbul, Derin Yayınları, 2011.

Kanar, Mehmet: **Arapça-Türkçe Sözlük**, Say Yayınları, İstanbul, 2009.

Kurnaz, Cemal: “Sırrı Paşa” **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.37, s.127-129.

Kültürel, Zuhâl: **Galatât Sözlükleri**, Simurg Yayınları, İstanbul, 2008.

Korkmaz, Zeynep: **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 4.baskı, 2010.

Redhouse: **A Turkish and English Lexion**, İstanbul, Çağrı yayınları, 3.baskı, 2006.

Sağol, Gülden: “Galatların Değerlendirilmesi”, **Uluslararası Sözlük Bilim Sempozyumu Bildirileri**, Gazimagusa, 2001.

Sami, Şemseddin: **Kamus-ı Türkî**, İstanbul, Kapı Yayınları, 1.baskı, 2004.

Saraç, M.Yekta: **Şeyhülislam Kemal Paşazade, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Bazı Şiirleri**, Risale Yayınları, İstanbul, 1995.

Saraç, M.Yekta: “Kemalpaşazade”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.25, s.244.

Steingas,F.: **Persion-English Dictionary**, Çağrı Yayınları, 2005.

SIRRI: **Galatat**, İst.1305.

Taşköprüzade, Ahmet Efendi: **Eş-Şeka’iku’n-Nu’mâniyye**.

Tekin Halit, Filiz: **Yeni Galatât**, İstanbul,1315.

Tercüme-i Galatâtü'l-Avâm, İst. 1289.

Timurtaş, Faruk Kadri: **Türkçemiz ve Uydurmacılık**, İstanbul, 1977.

Timurtaş, Faruk Kadri: **Uydurma Olan ve Olmayan Yeni Kelimeler Sözlüğü**, İstanbul 1979.

Turan, Şerafettin: “İbn-i Kemal” **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.25, s.238, 240.

Toparlı, Recep: “Türkçe’de Galatlar”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı 34 1985, s.159-174.

Toparlı, Recep: “Türkçemizdeki Galat Sözler”, **Türk Dili**, 540, Ankara, 1996, s.607-618.

Türk Dil Kurumu: **Türkçe Sözlük**, 10.baskı, Ankara, TDK Yayınları, 2005.

Vardar, Berke: **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, 2002.

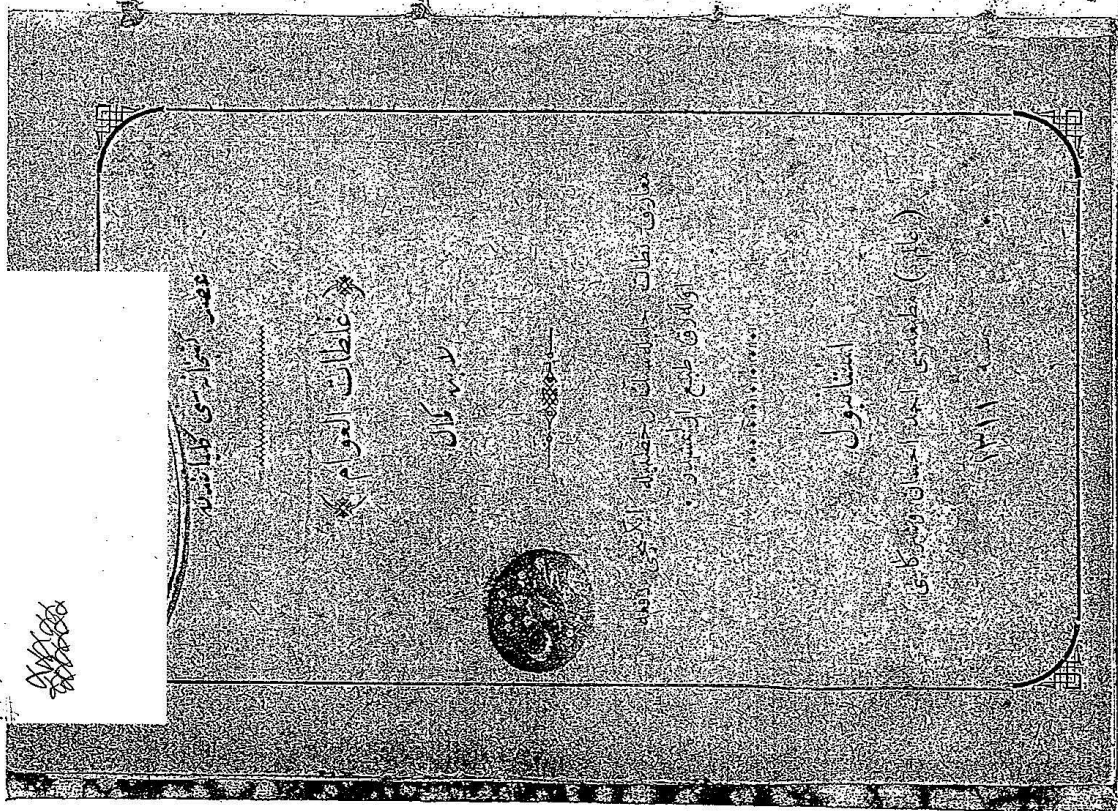
Yaşar, Abdioğlu Hüsameddin: **Amasya Tarihi**, İstanbul, 1927-1928, III.cilt, s.224.

Yavuz, Kemal: “Galat, Galatat ve Muînî’nin Dildeki Tasarrufları” , **Türk Dünyası Araştırmaları**, 60, Haziran 1989, s.127-148.

ESERLERİN TIPKIBASIMI

EK 1: TERCEME-İ GALATATÜ'L-AVAM

أوقو دقلى رى افاقه لفظى كى افعال باسندن اولوب
اغلاط تغيير اتمش ظيله افاقه اوقو دقلى صحیح
دكلدر . ربرا مذکور افاق لفظى هلاقی باسندن
وهمز سهى همزة اصل باسندن اولدینی صاحب صحاح
«باق العبد باقی بکسر الاء اى شرده عباره سیله
تصریح ایلدشدو . (ابى ابوب) لفظ مذکور خالد
نیزد الانصارى الحر رضى الله عنک کنیه سی
اولوب اکثر ناسک اسمی ظیله یالکتر ابوب
دع لری صحیح دکلدره . (بالاخر) فاعل وزندشد
امضایک خالک فتحه خصوصیه باخره موقعده
وتکره و حال اولدینی حاده لام علاوه لری ایکی
خط اولدینی جانی فلاں آخره باخره معرفه سندن
آکلاشیلوب صحیح معرفه اولدینی حاده لام ایله
وخالک کسر لیه بالاخر تکره اولدینی تصدیقده
باخر اوقو دق صحیحدر . (اناک) کتاب وزندشد
اتى تک جمعی اولدیمسندن همزه نک ضمیه غلط
صیحدر . (انیه) لفظ مذکور لغت واصطلاح

ترجمه غلاطات العوام

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعلنا من زمنه من علم ولم يجعلنا
من الذين يعرفون الكلام بحمده على ما شرف
السنتنا باللسن والفصاحة وعقمتها من الاثبات بما
يوجب الفصاحة . وفضل على سيدنا محمد الذي افخم
بانه الدبيع كل خطيب وعلى اله وصحبه مانح الحمام
وغزو العندليب . وبعد السنة فاندسده متداول
غلاطاتك جمع وتضييحه همت بيوران مشاهير
فضلا ومحققيند كال باشازاده مرحومك وغلاطات
العوام نامده كى رساله سى لسان بلاغت بيان عبرتي
اوزره اولوب اكثر ناس استفاده ايدمه دكلدرين
تسهيل تفهيم احبا ايجون لسان تركي به ترجمه
اولندي . (باق) اكثر ناس ناعلاوه ايدرك الباقه

عمره اولوب محض جهلا ايجادلر. (اولان)
 لفظا و معنى زبان و زبده اولوب همزه لك مدله
 اوقومسى غلطلر. (الوان) ديوان و زبده اولوب
 همزه لك فتحيله غلطلر. فصل الباء (برية) يانك
 تشديديله حجازا معناسته جمعى بارا كلور ناسك
 تخفيفى غلطلر زيرا تخفيف ياء الله لفظ بريمه
 افعالدين اولورق. مصدر دور خالق ايتك معناسته در
 «برالله الخلق» كي و جمعى بارا بزيانك كلور. (زبان)
 زانك تخفيفيله صحيح اولوب تشديديله غلطلر.
 (بشاره) يانك فتحيله جمال معناسته در. اكثر ناسك
 بشري دن اسم اولورق. زوده. معناسته اولان
 يانك كسريله بشاره في مفتوح اوقوملري غلطلر.
 (شتم) قافك تشديديله در تخفيفيله اوقودقاري
 غلطلر. (اكره) لفظ مذكور كلام عريده اولوب
 جهلانك ايجادلر. (يلور) يانك قضي و لامك
 تشديديله در يانك كسريله مشهور اولان غلطلر.
 (ابن) علمين نينده واقع اولان لفظ مذكوراك

همزه سى كيتاشدن خذف استكاري حيطي كي
 علم اولك اخري سكون اوزره وقف الوب
 مثالا احمد بن محمود اولدقاري خطلر. (بيلامان)
 اخراويل و زبده يوسف علمه السلامك زادري
 اسعدو ناسك لفظ مذكورى لغت عربى طيله
 (ابن يامين) اوقودقاري خطلر اما ابن يامين
 بجنينده برتاجريك اسمي اولوب معالى يامين الله
 مسعى يروحلك اوغلي ديمك اولوب زيرا يامين
 ويا تيسر اسماء مشهوره دندر يتعين مشاران اليك
 زادري اسمي دكلر. (فصل الثاء) (التوامان)
 لفظ مذكور فوعل و زبده اولان توام بك تشديه
 سدير قادن ايكي ولد طوغرديني وقت «انامت
 المرأة دينور مذكور فده توام مؤنثسده توامه در
 ناس لفظ مذكورى زعفران كي كلامه واحده طيله
 فلاق توامان ديمكلري غلطلر. (ترجمة) حيمك
 فتحيله فعلة و زبده ترجم يتوهم دن مصدر اولوب
 ترجمه فندره معناسته در حيمك طيله خطلر.

اوج تحريقاتي اولوب اوليكسي ذال مهملاه
 معجمه قاي آكيجيسي فتحي كسره بديل
 اوجنجيسي تاني ندكر ادوب حمادي الاول
 وحمادي الاخر واخير ديمكاري خطادري صحتي
 الحيرة وياخوداخرى در ربيع الاولى و ربيع الاخرى
 دحي بوقاس اوزر دره (فصل الحاء) (الحاء) ضم
 حاء ايله احباب معناسه در عوامك صو اوزر دره
 بيدال اولوب قيارحق معناسه اولان فتح حاء ايله
 حساب موقعه عكس اوزر تلفظاري غلطدره
 (محبت) ميئك قتيلاه مصدر اولوب حب معناسه
 ايكن بعضياري مسمي مضموم سويلديري خطادري
 (كعب الاجار) حاء مهنه ايله در صاحب صحاح
 كعب الجبر صاحب كتب اولديندن خبره منسوب
 ديسيله صاحب قاموس جلاء نقاك حاء مهمله
 ايله توصيفي روايت ايتشدري (حات) حاك
 كسريله علم باندن وحت دن مشق اوله رقي ينده
 خلف ايتك معناسه ناس ينده حيث اشتهاري

(ترجان) ناسك سويلديري كي تايك فتحي
 وحيئك ضديه احباب لغدن ايتشدلامش صحتي
 عفوان وزعفران وزنلر دره (متروك) ركسه
 علمي وياخود غيري شيشي ترك ايتديكي حاله
 اسم فاعل اوله رقي تارك ديك لازم كله حاك ايكن
 اسم مفعول اوله رقي ناسك متروك تلفظاري
 خطادر (فصل التاء) (نقل) غيب وزننده
 خفتك ضديدر ناسك قافك سكونيه تلفظاري
 خطادر زيرا لفظ مذكور قفك اسمي واقفك
 مفردى اولوب حمل احوالك مفردى اولديكي
 (تيب) لفظ مذكور مذكري ايچون اوابق طهي
 فاسديله تفريق ايچون علامت ثابت اولان تا
 علاوه ايدرك نيه ديمكاري خطادر زيرا لفظ
 مذكور ايچي كيري ازاله اولنمش نسابه علم ولوب
 وحاك بكر وتيب حالاندين وارسته اولديكي
 ايتكدري (فصل الجيم) حمادي الاولى والاخرى
 دال مهمله مفتوحه ايله حاري وزننده در عوامك

القياد و خضوع معنائه اولوب اذعان النفس
للشيء يعني نفسك اولك شئني قبولي و اكا القيادي
دعكرو اكن نفسك لفظ مذكوري افهام معنائه
الاستعلاء والري و اهي اولوب معناني اذراك ايدن
اذعان ايدرو (اذناب) بعض علم صرف مخبر لزمه
(ان اجز عن الاذنب) عبارة شنده اولان مذكور
اذنابي جمع ضمير لك ذنبك حمي ظن فاسد به
كناهلر دن منع ايدجي ديومني و زن مانده ذنب
انجشار در جوني كه نونك سكونيله كناه معنائه
اولان ذنبك حمي ذنوب و جمعي الجعي ذنوبك
كلور و قوروق معنائه اولان نونك فتحة ذنبك
جمي اذناب كلور عبارة مذكوره اولان اذناب
همزه لك كسريه افعال بابتندن مصدرك اولوب
كناه ايتكدرن مع ايدجي ديكدرن (مرتبط) اسم
فاعل اوله رقي فتلان مرتبط اكنه ديك غلطدر
نونا متعدي اولد بندن صحبي اسم مفعول اوله رقي
فلان مرتبط بكنادرو (مرتبه) تخفيف ايله محمده

خطادر (حيدر) حاء مهمله ايله ايماء البتددرن
اولوب حاء مهمله لاخونك لحن در (حيوان)
نامه مفتوحه ايله اصلي حيان در بانك اسكاني لحن در
(فضل الحاء) (الحجل) كنف و زنده حيا
سبيله متخير و مدحوش معنائه اولوب بعضا لك
با زاده سبيله حجيل و يا خود خجالة ديكاري
خجالت اقضا ايله حك شنددرن (خشن) كذا لك
كنف و زنده سهل بندن مصدر اولوب ناسك
ياه علاوه سي خشن و ناطعنددرن (خيزران)
فتح حاء و سكون ياه و كسر زاء ايله ديار هنده
مگون برشجر لك اسمي اولوب هزاران تصرف
ايماري عامي در (فضل الدال) (دعاوي) صحاري
وزنده دعوي لك جمعي در و اولك كسريه خطادر
(ديانت) لفظ مذكور معروف اولوب بعضا لك
نوني مقدمه ديانت او قوماري جهلدين كناتدر
(ادويه) (وادعيه) فعلة وزنده جمع قاتدن اولوب
عوامك ياتي تشديد ذي خطادره (فضل الدال) (اذعان)

ورونده مصدر در بیت الجون آغلا یوب و محاسنی
تعداد ابتدایی و حقیقه شعر و نظم اولدینی وقت
رحی باندن در بیت المیت و منیه دیندیکي صحاحده
مصرح اولوب عوامك تشدیدي جهاندند
لفظ مذکور بعضی کره فاصله مضائق اوله رفق
مهریه فلاں دخی دینور (رقایه) یانک تخفیفه
طواعله وزنده نمیشده وسعت الوقتی معناسنه در
ناسک تشدید ایله تلفظی لیسدر (رقی) رانک
کسریله مصدر اوله رفق عبودیت معناسنه در ناسک
رقیه دینکاری فاحش خطادر (فصل الزام) (زعم)
کفیل معناسنه و انا به زعم آیه کریمه ده اولدینی
کبی سید و رئیس معناسنه دخی کلور لکن ناسک
زعم و حساب معناسنه استعماللری زعم فاسد لرینه
مبنی در (زعامت) زانک فحیه کذلک کفالت
وسادات معناسنه اولوب کسریله تلفظاری تدبیر نند
(مزید) لفظ مذکور کلام ضربده اصلی اولوب
صحیحی زاد نیدن لازم ایله متعدی بینده مشترک

اوله رفق «زاد الشی» وزاده غیره تدویر انا ناسک
مربد الملق یعنی بتمنک ریاده معناسنی مراد لری
جهلک زیاده لکیدر (فصل الدین) (سبق) ضرب
باندن سبق نك مصدر بدر ناسک تاء علا و مستیله
مصدر اوله حتی زعم فاسد لرله سبق استعماللری
خطادر (الحق الساقه) و انشهار الکاذبه و العام
العالمی الفاظی کی علی غیر القاء عده جهلا نك
استعماللری خطادر در امو صوف جمع اولمقبرین
صقی مؤنث اینان مخالف قیاس و قاعد مدور
(سجور) سینک فحیه اسم الما تسحر و قسده
اجزا اوله حق شیک اسمدر ضیاح و قی ایجلان
شرابه صیوح و اقیام و قی ایجلان شرابه عبوق
دیندیکي کبی ساینک ضمیمه مشهور اولان خطادر
(سلس) کتف وزنده سهل معناسنه شی سلس و رجل
سلس یعنی قولای شی و یومشاق و مقاد آدم و قلاق
سلس البول یعنی بولنی طوبه میسان دیمکدر لکن
مشهور اولدینی اوزره یاه زیاده سهله سلس تلفظ

مضغتك ضم ايله او قورمه منى ظلمه جهالكدن (فصل
الغان) (محب) خيمك قبحيله در احب بنفسه و رايه
فاعلى تسميه اولمه ريق كلديكي محاحده مصبر خدر
نامن ياشنده كسرايله شوعه تعجب اولور (معدن)
كسر دال ايله حواهيك منبى در و عدن باشند بعدن
كسر دال ايله اقامت اشدي ذيك اولور حتى خفات
عدن بو قيلدن اولوب يعنى خفات اقامه ديمكدن
و ممكن الشئ بر شيتك من كورى و موضوعي ديك
اولديكي محاحده مذ كوردن (معدن) لفظا و معنى
مشكل و زنده اولوب ناسك قبحيله او قورمه لرى لرى
قورسى فتح ايتكدن (علائل) لفظ مذ كور هر يقدر
شروع بولش ايشده محاحده علايه در (عائى)
محاحده تمشيديله عامه مخصوص ديمكدن
(عائى) بيان العيان مسك سكونيله شروع بولش
ايشده محاحده مسك قبحيله معنى دندن (عائى) عيتك
كسرايله مصدردن «عائى الشئ عتائا» يعنى كور ايله
كور مك ديمكدن ناسكك فتح عين ايله او قورموب

ايتك ذكرى مسوق اولان خجل و خجلين كى
خطادر (تسلى) كسر لام ايله تغلى و زنده اولان
تسلى دن مصدردن (اشكاله) لامك كسرايله مشهور
كذلك اسمى اولوب لامك فتحيله ادعا ايدن آندن
زياده كاندن (فصل الشين) (شباها) لفظ مذ كور
استعمال اولمقده ايشده هيج اصلى يوقدر محاحده
شيتك و ناسك فتحيله شنه در (غيب الاشراف)
الغك خذ قله خطادر (شكل) بعصارك شاكل
او قورموب زياده ايتكدن الف اشرافدن مشهور
اولدى (فصل الصناد) (مصرف) رالك كسرايله
ضرب باشند اولوب رالك فتحى ليدن (ضلاحه)
ذكرى شيفت ايدن رقيه كى جهالانك اخرا فاندن
محاحده صلاح و صلوح در (فصل الظام) مظلمه محده
و زنده ظلمه نك مصدردن ظلمه و ظلمه كى كسر
لام ايله محاحده ميند كور اولوب ناسك لامك قبحيله
«ضرب اللثم مظلمه ديمكدن خطادر (ظلام) سخاب
و زنده كيمه نك اولى يا خور نورك كيمسى معانه

غنيك ففتحله جهال قنوسنی فتح اللمك اولوب
 زيرا فتح غين ايله غيبويه معاشنه مضددر.
 (فصل الفاء) (فرأه) تاء الله الله مال اولديني
 اوزره غلط محضد زيرا فراغ دن مضدري قزوغ
 و فراغ كاديكي قابوس و صحاح حده مصر خدر. (افهي)
 اعني ورنسده در لكن ناسك عني كسر او قوقمقاري
 عرب بدير. (فلاكة) لفظ مذكور كلام عرب
 و فارسده اوليوب الحق جهلاك اخراعاتندن
 اوله ري كويا لفظ مذكورى فلك دق مشيق ايدرك
 اعني فلك شدة اصابت ايدريش ميراد فاسدري
 و خال خنقه استعالمري مضجك انددر. (فصل
 القاف) (قوابل) قابلهك جمعدر زيرا صفتده
 فاعلهك جمعي فواعل در فارسك جمعي افارندن
 ماعدا ناسك قابلك جمعده استعالمري خطادر.
 (قابيل) كذا هابيل فاعيل ورنسده آدم عليه
 السلامك ولدري اولوب خالوكة ناسي ياك خذيله
 خطا ادرلر. (قرية) رانك سكوتى و ياك تخفيفه

معنای مذكوری مرادری خطادر زيرا عنيك
 فتحله عال دن مصدر و شليان معاشنه اولوب
 و طان الماء صوت آقدي مضددر. (العيش) عنيك فتحله
 حیاة معاشنه اولوب عنيك كسر له شيوخ بولديني
 اوزره خطادر زيرا مكسور اولديني خالده ياك
 اسان الذوب عيشة تلفظ انك لازم كلور. (فصل
 العين) (غذا) ذال معجمه الله كسام ورنسده
 نشو و قوامه باعث اولان شي معاشنه ما كولات
 و مشروبات كهي اما ناسك دال مهمله الله عشاك
 ضدی اولان غذا طن فاسده لنده ايكي اوج
 غلط وار در ري دال مهمله وريدني خذلف
 مدو ريدي غذا و عشاء صباح و اختام و قنرينه
 مخصوص طعام اولوب خالوكة غذا سالف الذكر
 مطابق طعام و شراب معاشنه در. (غيبة) كسر
 الله اعتيادن اسمدر ناسك آرقه سندن كلام
 صادق الله سوز سولمك معاشنه اكر كذب
 ايسه هتان دينور لكن شيوخ بولديني اوزره

یاک تخفیفله در تشدیق سمعک کره کوردیکی
 شیدر . (فصل اللام) (لکنه) لامک ضمیمه
 عجم یعنی لسان طوطوقانی معنایه اولوب بعض
 عوامک لامی راه تبدیل اجملی خطادر . (فصل
 المم) (معده) یا زیاده سیه معیده او قومقلزنده
 لحن ایدرلر (فصل الذون) (منبر) میمک کسر یله در
 رفع معنایه ونبر الشی شیک یوکسکری دیمک
 اولدینی قاموسده مصر حدر . (نزل) ضمتین
 یاخود سکون ابله تربیل یعنی مسافر ایچون
 حاضر لنان طعام معنایه اولوب حالبوکه عوامک
 و او زیاده سیه هبوط حلول معنایه اولان نزول
 دیمکری غلطدر . (نزاله) زکام کی معروفدر جمعی
 نزلان کلور نازاله و جمعی نوازل تعبیری خطاء
 اولوب نازاله زمانک شدایدنگدن ناسه نازل اولان
 شدید معنایه اولدینی کتیب لغتده مصر حدر .
 (نفرس) اکثر آلیق بارماق لریسه عارض اولور
 برعانددر اما عوامک حکیم خاذق معنایه اولان

اولوب جهلک زانی کسر و بانی تشدید اجملی
 غلطدر . (قرار) شداد وزینده بلع القر یعنی
 اویتم صاحبی معنایه در لکن عوام ماناننده
 غیل الله شیوع بولشدر . (مقصد) صادک کسر یله
 ضرب باندان قصد محلی دیمک اولور ناسک صادی
 دخی اوزره او قومقلزری خطادر اما مفصل هر
 نقدر ضرب باندان استاده فخی اوزره کلایکای
 اهل لغت حکایه ایدر . (قضاء) صادک فتحه
 فعا و زینده عضا و عراة مثلاً و جمع ناقصه مخصوص
 جمع اولوب بعض بافضلاک صادی تشدیددی
 خطادر (نقاضی) تفاعل باندان مصدر در اکثر
 عوام ذکر می ایدن تسلیک لایقی معنوی
 او قومقلزری کچی خطا ایدر . (قولنج) لامک
 کسر یله در ناسک آرقه آغزینسینه الدعما لری
 غلط اولوب لغتده کور زمانم مرض معوی در .
 (قادیج) قافک کسر یله فعلیل وزینده معروف
 اولوب فخی الله حلل در (فصل الکاف) (کرانه)

18. 2004-522-18001

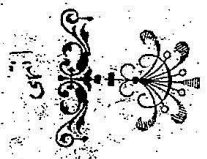
۴

۹ Aug ۱۹۷۱

۱۸

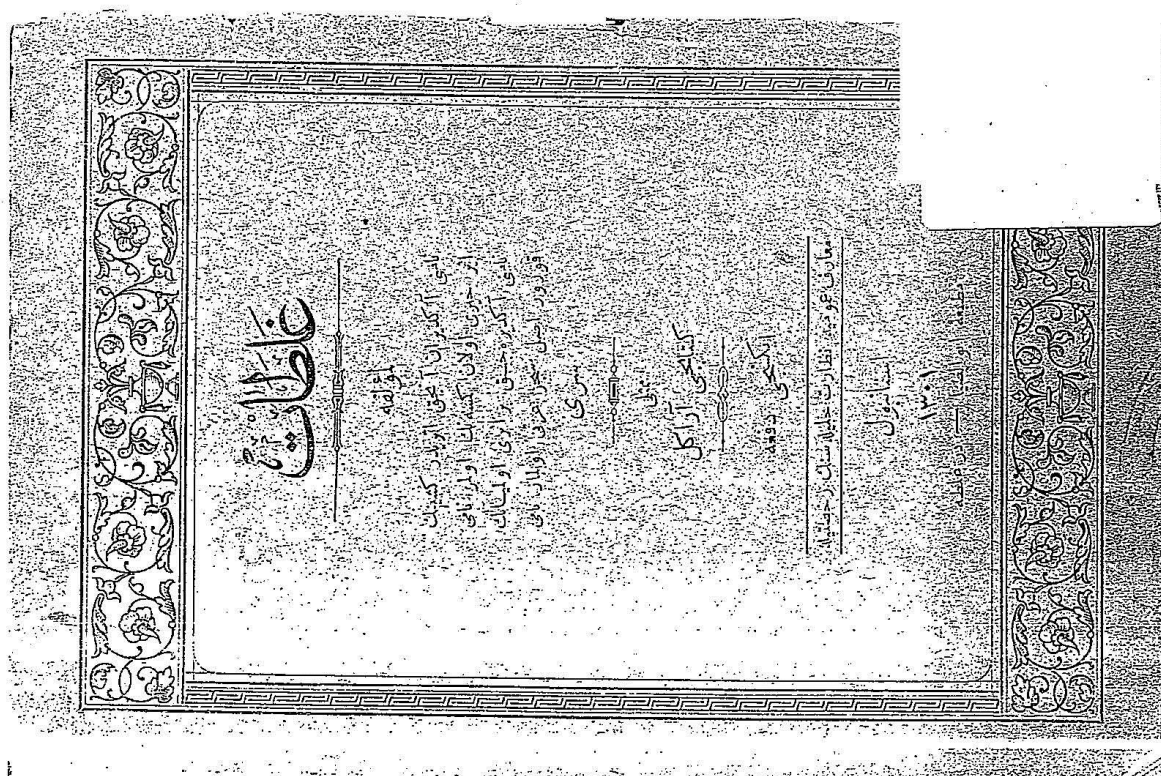
عاطات الموام

يا ايله نقر يس او قومقاري مد كور معناني مراداري
 عات جهلندرد . (عرق النساء) فتح و قصر يله
 عات آددر ناسك كسر ومد ايله سويلماري
 خطادر . (نكات) نونك كسر يله نكتة نك جميد
 نونك ضمه يله او قومقاري خطادر

ESERLERİN TİPKİBASIMI

EK 2: GALATAT

۱۳۱۹۷۶

غسلان

مؤلفه

نامی آکیران آتیق ازییدر کینک
الزخیری اولان کسک اولار نی
نامی آکیره جوق براری اولیاسک
قورور اصل شجر عزق اولار نامی

سری

مبلی

کتابچی آرا اکل

ایکینجی دفعه

معارف عومیه نظارتک وخصیه طبع ایسکندر

قسط طایفه

۱۳۰۱

مطبعة ابوالخیر — در غلطة

مقدمه

غلط اوله رق بانمش نیجه الفاظ و تراکیب و ارکه
کثرت استعمال سیئه سی چوق کره اهل دققی بیله
آل دایتر.

سبب بودر که بالکله خطای ادیبین سالم بر قاج
صحیفه دکل بر قاج سطر بیله یازی یازانز نادر بولنور.
بوندن آکلاشیلیر که قیلید عوام الله استعمال
غلط لسانی افساد ایدر. بناء علیه ادبای اسلاف
یالکز جاهل سفیهی دکل فاضل نیهی ده ایتقاظ
و تنبیه لزوم کورده داک بولنده مخصوص کتابلر
تدوین ایتشلر در.

از جمله بوندن اوچ قرن اول و جودی عالم

امجد المصنف

کمال پاشا زاده رساله‌سنده دیرکه: «ادبیه کوره
استعمالندن اجتناب اولتمسی واجب اولان الفاظ
اوچ قسمدر»

«برخی قسمی اهل بیانندن بعضیسی مطلق و
یاخود برجال الله مقید اوله رق تجویز ایلدی»
«ایکنجی قسمی هیچ برسی تجویز ایتلمیش فقط
نصلسه اهل تصنیف آره‌سنده بونلرک استعمالی شایع
اولشدر»

«اوچنجی قسمی دقایق کلامندن بی خبر اولان
جهله‌دن ماعداسی نه تجویز ایتدی نه‌ده قوللاندی»

انسانیتیه شرف و یرن محقق روم کمال پاشا زاده
من جومک «التنبیه علی غلط الجاهل والتنبیه» نام
عربی رساله‌سی وخسرو زاده کبی دقاقشناسان السنه
وعلمومک تصانیف سائرهمسی غایت مدققانه یازلمش
آثار ادبیه‌ده‌دندر.

ایندی مخفر دودمان آل عثمان ششوی کتولوغازی
{عبدالحمید} خان ثانی اقدمز حضر تلویریک سایه ترقی
پرورانه‌لرنده بلاغت عثمانیه نیک رواجیاب انتشار
اولدینجی بویله برزمان سعد اقتراوده عبد راقم الحروف
دخی تجرد انسانی وطنه بر کذار اولوق اوزره ترجمه
وتالیف صورتیه بعض الفاظ و تراکیب مستعمله‌لک
ضواب و خطاشی کویسترز بر رساله‌لک تحقیرینی
مختم دوشم جیت بیله‌رک اشته اوشا تته الله شسوا
ناچیز بیک ایکوز طقسسان طغوز سنه‌سی جمادی
الاولیسنده قسطمونی شهرنده معروض نظرگاه اهل
عین اولشیدر.

عنوان

قسم اول

مطابق و یا دقیقاً اوله قیاس استعمال تجویز ایدیلان الفاظ

ضادک قحجیله [ضفدع] جین قحجیله [جنازه] لامک
قحجیله [حاقه] خالک سکونیلرله [نخه] لفظلری کی .

ضفدع

ضفدعک صحیح و فصیحی ضادک کسریلدر .
کتب معتبره ائاندن صحاحده امام خلیل درکه « ضفدعک
صحیح و فصیحی ضادک کسریلدر؛ قحجیله غلطدر . »
قاموسک بیانیه کوره ضفدعک درهم ورنشده استعمالی
قلیل، یاخود مریوددر .

جنازه

صحاح مؤلفی بولفظیه جیمک کسرینی اختیار ایوب
درکه « جنازه جیمک کسریلرله جناز جیمک مفریددر .
تامه ایسه جیمینی مفتوح اوقور »

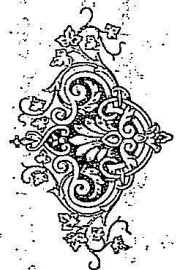
قاموسده دخی مذکوردر که حلقه لفظنک لامي
بعضاً مفتوح و بعضاً مکسور اولور .
حلقه حاک قحی و لامنک سکونیه زرهه اطلاق
اولور که جنک لاسیدر . جزء اسمیه کلی تمییدقیلمند .

تخمه

کثرت اکدن امتلاء اولیق معنایند اولان تخمه لفظنی
بعضیلا خالک سکونیه استعمال اییور؛ حالیکه صحاحده
مصریح اولدیغنه کوره صحیح و فصیحی شاه مجیدنک
قحیلهدر .

قاموس دیو که « تخمه همزه وزنده برعلت آیدر که
تقیل و ناموافق طعام اکندن عارض اولور . اشارده
خالک سکونیه کلسدر . »

صحاحکده؛ قاموسکده کلامارندن شو آکلاشیلور که
صیرورت شیعن ایچون تخمه لفظنک خاصنی استکان
جائزدر .

آنچق قاموس صاحبی جنک قحنی تجوز ایدوب
دیش که « جنازه جنک کسیرله میسه دینور جنک
قحیلهدر . جائزدر . علی قول جنک کسیرله میته و قحیله
سریره یعنی تابوته دینور . دیگر بر قوله کسوره بونک
عکسیدر؛ یاخود کسیر اله اوستنده میت اولان تابوته
دینور؛ و یوسیز معنایندین فاندوزدر . »

قاموس مزرجی عاصم افندی مرحوم دیو که
« فضلائک برندن [ما الفرق بین الجنارة الجنارة؟] دیو
سؤالی اولاندیقه [الفتح الفتح و الکسر للکسر] دیو
جواب ویرمشدر . قحیه کلمه تک اوستنده اولغله مفتوحه
میته و کسره آتنده اولغله مکسوره سریره اطلاق
اولدیغنی تلخیص الیشدر . »

حلقه

حلقه لایق مخزک و مفتوح اولدیغنی ابوالعز و
ابن الملادن یونس حکایه ایش و ضعیفیه برابری اهل
بیانکده کافیهسی جائز کورمشدر .

ابوعز و الشیبانی ایسه دیش که « کلام عن بده لامي
مخزک حلقه لفظی یوقدر بالکثر برززه اشارتله (هؤلاء
قوم حلقه) دیو . » [صحاح]

مع مافیه اهل تصنیف آره‌سنده هم ا کفار وهم
تکفیرک استعمالی شایعدر .
ابن کمال مرحوم دیر که « اولی ایکی قسم الظانک
استعمالیدن طولانی کیسه تخطئه اولسه‌ماز؛ فقط قسم
ثانیه بیان اولنه‌جق الفاناک استعمالی خطادر؛ زیرا
بو نلرک محل استنادی یوقدر . »

قسم ثانی
اهل یاندن هیچ بریخی تجویز ایچدی خالده مضامین
آره‌سنده استعمالی شایع اولان الفاظ

ایذا

صحاح صاجی ایذا لفظک درجندن صرف نظرله
نقیسه اشارت ایلدی .
قاموس صاجی دخی ایذا لفظک منقول اولمدی
تصریح الیشر .

تکفیر

قاموسنده شوله مضبوطدر :
« تکفیر تعیل وزینده بر نسنه یی ستر ایتک معنایه‌در
کناهی ستر وازاله قیله دخی [تکفیر] دینور؛ نه‌کیم
توایی ستر وازاله‌ده [احباط] دینور . [ا کفار] دخی
بر کیسه‌ی کفره نسبت ایدوب کافردر دیک معنایه‌در . »
صحاح صاجی ده‌دیر که « تکفیر بیان خشت ایلله
واجب اولان شینک فعلی در؛ اولشینک اسمیه [کفارت]
دینور . »

عد ايشلر . كويا [افاق] كلدى كى افعال باندن
مصدرندن ايش ده اعلا آتى تغيير ايش ظن ايدرلر .
حالبو كه اويله دكلدر . [ابا] اظى ثلاثيندر .
اولنده كى همزه همزه اصله در . [كوله قاچدى]
ديسه چكى وقت . ابق العبد . ديور . مضارعى ده
بالك كسريله [ابا] كلور .

ابى ايوب

بودنى خالد بن زيد الانصارى الجزيرى رضى الله
عنه . حضرت تلو برك كشيده لدر . عوام ناس اينه حضرت
خالدك اسم شريفدر زعيمه بالكرن ايوب ديرلر .

بالا حيره

صحى آخره لفظى . [ثمره] وزنده استعمال ايتكدر .
همزه مك مدله بالا حيره ديكرارى غلطدر . خسرو زاده
بووجهله تحقيق ايتكدر .

ديلان

صحى ام غيلاندر مغلان غلطدر .
مع خافيه لسان عثمانيه مغلان استعمال اول قدر
شاهيدير كه صحى فصيح نادر حكى آيتكدر . بناء عليه
مغلان استعمالده تردد ايتير .

قسم ثالث

استعمال اصلا جائز اوليان الفاظ

ابا

فاء الفعلى همزه اولان كلهره بر يله مشتاة تحثانية كيتوبه
رله [ابا] برينه [ابا] ديوانلر بونى افعال باندن مصدردر
ظن ايدرلر . صحى ايسه ياسر اوله ورق [ابا] در . بناء عليه
ابن كال مرحوم حق وصوائى و ابا كلديك كاديكى
بابى ارايه ايجون شو قسطه عر يه نى نظم ايتكدر .

قطعه

اخو الجبل المؤخر لايمان * اينطق بالخطا ام بالصواب
واما فمن له عقل سليم * ابا يابى ابا فبسو آتى

ترجمه سى

جبالات ايمان ايمان صابر بر * كلانده خطا ايله سوائى
كچيك وارسلولى عقل سليمى * ابا يابى ابا فبسو آتى

اباقت

بولك دخی فصیحی [اباقت] ايكن اكثر ناس آخريه
بر [تله] كتره رك [اباقت] ديرلر . بونى ده افعال باندن

ايوان ديوان گڼي. جي. پند. شوقدر که ديوان ده فتح
جائز اولديغي. يونس قاموسده بيان ايتشد.
شور و جهله اعتذار نمکين اوله ييلو که بلادمن خاني
بوکلکين اهل ايراندن تلق. ايتشلر آنلرک لسانده ايسه
همزه نك قحيله مستعملدر.

اراضي

ارضك چيچي ارضوندر اراضي غلطدر.
خبري درة الغواصده دير که. «ارض لفظي ثلاثي در.
ثلاثي ايسه افاضيل وزني اوزره چيلمز. بناء عليه صواب
اولان ارضك چيچيده ارضون ديمکدر. «
مع ما فيه بونکده لسان عثمانيه استعمال اول قدر
قديم و شاعدر که تصحیح غير قابلدر.

اعراب

صحاحده مذکوردر که اعراب، ياديه نشين اولان
عن به اطلاق اولشور. ياديه نشينه نسيته اعرابي دينور.
بوقسه اعراب عربک چيچي. دکلدر.
ابن حاجب دير که «اعراب لفظنك صيغة الجمع
اولديغي تحقّق تامشدر؛ زیرا بالقرض عربك صيغة الجمع
اوليسه چيچيده مدلولي حالت افرادده کی مدلولي کي

ام غيلان حجاز ياديله زنده کورت اوزره بولسان بر
آفاجك ايتشد.

اثاث

اذاك كتاب وزنده ايتي نك چيچيدر. قاموس بويله
ديور. لکن بعضی همزه سی صم الدير همزه سی و هم
صم بحددر.

اوان

وزنيا ومعنا زمان کيچيدر. بعضيلر بونک همزه سی
مد لدر. آنلرک خطاسی بيان ايچون ابن کال مر حوم
قطعة آيبي نظم ايتشد.

قطعه

ايتکر حسن ايام الزمان * وهم الناس فلفظ الاوان
ولون خاوت الاوهام عندا * اذن خاوت على البعض الاوان
ترجمه سی

ايتشدي سن اناي زماني * فصل ممدود و قشور لفظ اواني
اكر اوهاسته خالفك اوبارسك * خيقارسك بوش پر و روح رواني

ايوان

[ايوان] و [اوان] اولر نك كسريله نيوك صفة به
(ضالونه) ديشور. فقط على العموم خالق همزه سی
مفتوح او قشور که بوده غلطدر.

بنه علیه آخرینه تکرار اداه مصدر الحاق احتیاجدن

مستغندر .

آک ایچون بعدیت دیمک غلطدر . استقلال برینه

[استقلالت] ضیف برینه [ضعیف] حم برینه [حلیت]

غلط اولدیجی کی .

مع جاقیه یونلرک لسان عثمانیه شیوع استعمال همان

شهرت درجدسی بولشد .

باکره

لفظی مختزعات عوامدندر صحیحی بکردر .

بللور

صحیحی تنور و ستنور و زنلرنده بلوردردرک معروف

برجوهراک استغندر . لافک تخفیف و قحیله دخی لغندر .

فقط بانک کمزری و لافک ضیفه تلفظی و باخصوص

ایکی لام الله تحریری غلط و خطادر .

مینی

صحیح اولان مقول اوزرینه مینی اولمستدر . مینی

[مینی] معناستدر . زیرا بنا ایله ابتناک معنای بوزدر بنه

علیه مینی نک صیغه فاعل اوزره استعمالی خطادر .

اولاق لایزم کوردی . حالوکه امر بالکسندن زیر [غرب]

مطلقا جهک غیری به علم اولشد . استغادهیه استغاده

شهر و قضیهده ساکن اولیون . [اغراب] ایسه قوم

عن بدن خاطره یاده نشین اولانک استغدر . امدی جمع

مفرددن فصل احص اوله یاور .

بریده

رانک تشدیکله بریده [حیرا دیمکدرک جمعی برای

کلور حتی معناست اولان اشو بریده لفظنک رانکی تخفیف

معنایست نظر خطادر . چوتکه اوخالده معناد کثیر

مخفف الراء اولان بریده [لفظی] برانه الخلق . تر کینده

واقع [برآ] دن مأخوذ [قحیله] و زنشدن کدرک خاق

معناستدر . جمعی [برآیا] و [برآیات] کلور .

بشارت

قبح با ایله بشارت جمال معنایستدر .

بشری دن اسم اولان [بشارت] ایله بانک کسری

وضیله در . اشو بشری دن اسم اولان بشارتک بلسنی

مفتوح اوقویق غلطدر .

بشارت

اوز اقلق معناست اولان [بعد] ذاتا مصدر اولویا

مخور

صبور و زنده صحیح و عبور و زنده غلطدر .

بدایة و بدایت

صحیحی همزه الله [بدائت] در . قرآن قرائت کبی .
صاحب المغرب دخی بوله تصریح ایتشدر . بونکله
برابر لسان عثمانیه یا الله استعمالتک شهرت شایعه سی
وارد .

ربط

صحیحی بالک فتحی و راک سکونیه در .
قاموسه دیر که « ربط جعفر و زنده عود دیلان
موسیقی آتیه دینور . بیه ثانیه لک ضعی غلطات عوامدندر .

بالک فتحیه محسن و کسریله احسان معناسنده در .
عمر نسفینک متن عقابده « و یحوز الصلوة خلف کل
بر وفاجر » کلاننده واقع اولان [بر] بالک فتحیه در .

بر که

صحیحی بالک کسری و راک سکونیه در که خوضه
دینور . ضم با الله استعمالی غلطدر .

مع مافیه بولک دخی لسان عثمانیه صیغه فاعل
اوزره استعمالی شایعدر .

بیامین

امین اسرافیل کعبدر که حضرت یوسفک
برادر لندن زیددر .

مخت النصر

نصر در که بالک ضعی وحاء وجهه لک سکونی
ونون وصاد مهمله شیده لک فتحیه یوخت نصر
معزیدر . [یوخت] ابن معنانه در . و [نصر] بقم وزنده
بر صم اسیدر .

بر کون سیادن صیغانه کبروب کوردی که صم
میسوم یانده بر طفل شیرخواره یاتور . آوب تریه و [ابن
نصر] معنانه . [یوخت نصر] تسیمه ایلدی . بعده شیه
ایران لهر اسب کیانی طرفندن مرزبان اولوب طغاة بنی
اسرائیل اوزره تعیین اولمعله اول دخی بنی اسرائیلی
قتل عام الله قدس شریفی خراب ایلدی .
[قابوس]

الصف و لام علامه سیه وصاد و راک سکونیه
مخت النصر دیک غلطدر .

بوقیاس صحیح اولاز. چونکه بر صیغه مفعولی فاعل
معنا شده استعمال ایده بیاک سماعه موقوفدر .

دها مفعولیه توجیه ایدلر دیدیلر که « ترک علم ایدن
آدمه متروک دینلری نادیا ترکی او شخصه دکلده علمه
نسبت ایچوندلر . لکن بو توجیه دخی بعیددر .

عبدراة الحروف دیر که هله عصر مزده بین الکتاب
ساکن برینه مسکون وارد مقامنده مورد استعمال
یک شایعاندلر .

نقحر

صحیحی قناخردر. [نقحر] بر غلط فاحشدر .

تقاضا

صحیحی کسر ضاد الیه [تقاضی] در که تفاعل باندن
مصدردر . قحض ضاد الیه مشهور ایسه ده غلطدر .

تقصیرات

تقصیرک جچی دیمک اوله جسته ده تقصیر تعمیل
باندن مصدردر که جچی [تقاصیر] کاور . الف و تا الیه
جچی جائز دکلدر . چونکه تقصیرک جچی تفاعیل کاور .

ترجمه

صحیحی جچک قحیلده دخرجه و زنده در . ضمیمه
غلطدر . هله فاعل صیغه سنده جچک تشدید الیه [مترجم]

غلط فاحشدر .

ترجمان

صحیحی قحجیم الیه زعفران و زنده در . جچک
ضمیمه استعمالی غلطدر .

ترجمان شول آدمه دینور که بر لغتی آخر لغت الیه
بیان و تفسیر الیه .

متروک

متروک لفظی تارک مقامنده استعمال ایدوب مثلاً
دیرلر که (افندی متروک اولسه علم کلامه آنکله کیسه
بخت ایدمزدی) بونکله افندیک علم کلاهی ترک ایتش
اولدنی مراد ایدرلر که بوحالده افندی تارک و علم کلام
متروک اولیق لازم کلیر . بیا علمه افندی متروک در دیمک
صحیح اولاز .

بوعبارده متروک مفعول یعنی فاعلدر نته که
« انه کان و علیاً آتياً » و « حیاً مشهوراً » قبول
کریلنده واقع اولشدن دیرلر .

مشهورك اسيدر . [اجبار] عالم معانسه اولان [خبر] ك
 جعيدر . راوى موى اليك اخبار سلفى روايت النسي
 بو خطايه سبب اولمدر .
 مستحکم

صحیحی صیغه فاعل اوزره كافك كسريلمدر . قحیه
 غلطدر . زیرا فعل لازمدر .
 حاث

كسر جا ايله حثندن اسم فاعلدر كه پيتمده خلف
 معانسه در . بين الناس مشعل اولان [حثث] محض الحثدر .

حيوان

صحیحی يالك قحيله خيلان وزندهدر . سكونيله غلطدر .

حظ

نصيب مقدر معانسه در كه تركيه [يلى] دينور . ذوق
 وسرور معانسه استعمال غلطدر . فقط لسان مجايديه بو
 معنايه استعمال اول قدر شايع در كه بعد ازين تركي مشكلدر .

حسبى

صحیحی حاء مهمله ك كسرى و سينك سكونيله در كه
 حسبه فليسولدر . قح حاء ايله استعمال غلط مشهوردر .

ثقل

عيب وزنده حثك ضددر . فاك سكونيله استعمالى

غلطدر .
 صحاحيده مضبوطدر كه سكون فاف ايله [ثقل]

اتصال جهنك مفردى در . احالك مفردى جيل
 اولدينى كى .
 ثله

صحیحی تله تايش اولميرق [ثب] در . بوده مجوز كى
 فاديله مخصوص بر صفت اولديغندن مؤنث اولماز .
 مجازى الاولى والاخرى

صحیحی دال مهمله ايله جبارى وزندهدر .

حياب

صحیحی قح حاء ايله سحاب وزندهدر كه صوابستنده
 پيدا اولان معهود قيار حلقه دينور حالك ضمايه استعمالى
 خطادر .

حالك ضمايه [حباب] محبت معانسه در [محبت] دخی

ميك قحيله در .

كوب الاخبار

صحیحی حاء مهمله ايله [كوب الاخبار] در كه راوى

مضطرب: اولان: کيسيه دينور. [خجالت] دخی خجیل
کی غطا اولوب صحیحی خجاند.

خشین

صحیحی خجل کی کتف وزنده خشین در.

خال الذهن

خال قاضی کی یا ایله یازیلور. فقط یالسی او قوزمز
یالکز حالت نصبه او قوزور که اوده عبارة عریسه به
مخصوص صدر. یالک ضمیمه و یاخود کسرله قرانی
غلطدر.

خطبه

فصحی خاء مجهه ویایی مشدده نك کسرله خطمی
در که معروف چیچکدر.

هزارن - یاخورد - خزاران

صحیحی خاء مجهه نك قحقی و یالک سکونی و زای
مجهه نك کسرله [خیزران] در که هندسته ناده جصوله
کلور برنوغ قامشدر.

دلب

هیزه نك سکونیه عادت و اصول معاشه در که بعضا

حبیه لله

یونک ده صحیحی خالک کسرله در. فتح حا ایله
استعمالی غلطدر. حبیه خالک کسرله اجر و ثواب
معاشه در که احتسابدن اسم در.

صنب

صحیحی خالک وسینک قحیه در. سینک سکونیه
صائق و قحیه صائش معالینه کلور. لسانزده کثیر
الاستعمال اولان [حسب الاجاب] و [حسب القدر]
و اشتالی ترکیب زده کی [حسب] لک سکون سینک ایله
استعمالی غلطدر.

حاضیه و حامله

صحیحی [حائض] و [حامل] در. یونل نسایه مخصوص
صفطار اولدیندن مأخذری اولان لسان عربده مؤثلی
یوقدر.

جاءت

خالک کسرله فصیح و قحیه غیر صحیحدر.

خجیل

صحیحی کتف وزنده [خجل] در که خیمادن ناشی

میتک محاسنی بیان وتعداد یونده انشاد اولتان قصیده و
مرثیه اطلاق ده خطادر. آنره (مرثی بها) دیلدر.

رفاهیت

رفاهیت [رفاهت] کی یلی مختنه ایلدر که مصدردر.
رفاه: ایسه عربی لغت کتابلرنده هیچ یوقدر. ترجم
طریقله مختوعات انانی عصردن دیمک اولور.

رقیت

صحیحی کسر را اله [رق] در که عبودیت معناسته
مصدردر.

رزق

صحیحی الف اله [رزاق] در که معروف اوزومدر.

زعامت

صحیحی قحز االه [کرافت] وزنده کفالت و شرف
و شان و ریاست معنالیندر زانک کسر یله غلطدر.

سبقت

صحیحی سینک قحقی و یانک سکونیه [سبق] در که
ضرب بایندن کلان سبق فعلانک مصدردر. بناء مره
اوله رقی ضربیه کی (سبقه) دنیه یلورسده زمانزده

همزه سی تحریر ده اونسور بونک ادب معناسنده استعمالی
غلطدر.

دعای

فدوانک چچی [فناونی] اولدینی کی [دعوا] نک چچی
دخی واونک قحقی و یانک مدنی ایلدر. کسر یله استعمالی
تجویر ایدن واردر. ولسانه زده اولوجهله مستعیدر.
ادویه ادعیه

ایکسی ده افغله وزنده شده سزدر.

اذعان

عربیده اکرام وزنده اطاعت و اقرار ایتک
معنالیله کلور. ترکیه ده ادراک معناسنه استعمالی جای
لجیدر.

مرتبط

ائمه لغت منتقدلر که [ارتبط] لفظی ربط کی معنای
در. لازم دکلدر. بناء علیه مرتبطک دخی صحیحی فاعل
اوزینه دکل صیغه مفعول اوزینه متنی اولسیدر.
مرتبه

صحیحی یانک تحقیقیه [محدث] وزنده مصدردر که

تشابه

صحیحی تسلی در که کسر لام ایله قعسل بایندن
مصدر در .

مصابه

صحیحی لامک کسر یله در که [سهلک] مصغر یدر .
فتح لام ایله غلطدر .

تشابهت

صحیحی قحچین ایله [شبه] در .
شمال

کسر شین ایله صول جانبه دیور . فتح شین ایله
قطب شمال طرفیندن . وزان اولان . روز کاره دیرل .
روز کار . معنانه کسر شین ایله استعمال غلطدر .

مصرف

صحیحی رانک کسر یله در ؛ قحچله غلطدر . زیرا صرف
ضرب باینده در [مقصود] دخی صادک کسر یله صحیح
و قحچله غلطدر . لکن لسانزده فتح ایله استعمالی شایعدر .

صلاحت

نوبده [رفیق] صحیحی بزم اختراع در . صحیحی
[صلاح] در .

مستعمل اولدغی وجهله . مصدر اوله رق . «سبقت» دیک
غلطدر .

سلیس

صحیحی سلس در که اویج در این اوقیور . و بر قاج
معنایه کور . سبتک قحی و لامک سکویله شول ایله
دیور که آکا کوچک قزل بیاض بو ییچق دیزوب قلاده
ایدلر . علی قول کویه دیور . کتف وزنده اولور
ایسه سهل و ملام و مفاد ؛ لان شینه دیور ؛ انسان و
حیوان وسائر نسنه اولسون .

قحچین ایله [سلس] و سبتک قحچله [سلاست] اسلدر .
انقیاد و ملاچینه دیور که ککرک و یواشاق تغییر اولور .

برده قحچین ایله خرما آغاجنک اوموز باشی کی
قلان بداق دیلری کیدوب دوبور اولوق معنانه کور .
[فادوس]

بولی ضبط و امساک ایده میان آمده کتف وزنده
«سلس اولدر» دیور . بونده فتح لام ایله غلطدر .
سلیس دخی خجیل و حشین کی غلط اولوب طبعه اضلا
ملاچم دکلدر .

۳۱	غلطات	۳۶	غلطات
مخاف		مظاہ	
مشب وزنده مخزعامزدن اولوب بئزده معنو		صحیحی محمدت وزنده لامك كسریلهدر . قح لام	
معنانه مستملدر كه بالکایه غلطدر .		ایله غلطدر .	
علائاً		ظلام	
صحیحی (علائیه) در .		صحیحی سحاب وزنده قح ظا اللهدر . ضم الله	
عمی		غلطدر .	
نا پناهی معنانه اولوب صحیحی میك قح و مدلهدر .		معجب	
سکونیه غلطدر .		صحیحی چمك قحلهدر . کسریله غلطدر .	
عیال		معلن	
صحیحی عینك كسریله اولوب قحیه غلطدر .		صحیحی دالك كسریلهدر . قحیه غلطاشامدر .	
عیان		مفضل	
بولك ده صحیحی عینك كسریلهدر . قحیه غلطدر .		وزنا و معنا مشكل كبدر . ضادك قحیه استعمالی	
عیال		غلطدر .	
بوده عیار و عیال كبدر .		اعطاف	
غدا		برشینك جانى معنانه اولان عطفك چمیدر كه	
صحیحی ذال معینه ایله اولوب دال مبهله ایله		عینك كسریلهدر . خلق ایسه عینك قحیه اشفاق	
غلطدر .		معنانه اولان عطفك چمیدر ظن ایدرل . .	

قرينه

صحیحی یالک تخفیفله اولوب تشدیدله غلطدر .

قضاة

نحاة وزنده قاضی ک جمعیر که ضادک تخفیفله صحیح وتشدیدله غلطدر . [غزاة] وامثال دخی بولهدر .

قتدیل

صحیحی کسر قاف ایله اولسوب قتح ایله غلطدر . [مندیل] دخی بونک کی ایش لکن ایکسینک ده قتحله استعمالی شایعدر .

کراهیت

یالک تخفیفله صحیح وتشدیدله غلطدر .

منبر

صحیحی منبر کسر لهدر که آیام مخصوصده خطباتک چاقوب خطبه او فو دقاری موضع مخصوصدر ؛ قتحله غلطدر .

مهر

صحیحی هانک کسر لهدر . قتحله غلطدر .

غیت

کسر غین یالک اعتباردن اسهدر که بر انسانی آرقه - سندن فضل و مذهب ایتک معناسنه در . قتح غین ایله غلطدر . قتح غین ایله ده غیوبت معنانه مصدر در . فراغت

بولفظی دیارمن عباسی بلا نکیو استعمال ایتشارسده لحن و غلطدر . صحیحی [فراغ] در . [فراغت] لفظی عرب اصلا استعمال ایتاشهدر .

ذلاکت

بوده مخزعات ادبی ترکیدندر .

فهرست

صحیحی [فهرس] اولوب یجمع الاشیا دیکندر که لغت رومیهدر . تا ایله فهرست غلطدر امام مطری بونی مغربده تصریح ایتشدر . قوابل

قاله ک جمعیر . بعضی یالک ظنی کی قایلک جمعی دکلدر . چونکه فواعل صیغسی صفت واقع اولورسه فاعله ک جمعی اولوب یالکین قوارس لفظی صفت خالده دخی مستقی اولهرق فارسک جمعی اولور .

اولان بونورده همزه فی تصریح یتکدر؛ حالو که بعضار معاشی همزه الله فضائل و شمائل ده یا الله استعمال ایدر بوانسه طوغری دکدر .

کرمیت

حرارت معناسنه اولان [کرم] لفظ فارسیسناک آخرینه عربی اداة مصدری علاوسیه صیقللق معناسنه مستعملدر که صحیح دگلندر، زیرا مصدریت علاقی اولهرق یا و تا استعمالی الفاظ عربیه مخصوصدر .

کنخدا

صحیحی [کد خدا] در . لکن [سبانهزده تا الله] مستعملدر .

نزول

مسافر ایچون حاضرانان شی معناسنه اولان [نزل] بویله و اوتسزدر، واولسی غلطدر، ووسن اولان نزل صحنین یاخود نولک صحنی و زانک سکونیه مستعملدر .

منسوبات

منسوبه یاخود منسوبک جمعیدر که بوجع

مد بصر

صحیحی [مدای بصر] در که شیک و دالک قحیه و الف ممدوده وبعده یا الله [منهی البصر] معناسنه در . [مد بصر] تعیری خطادر .

مروجه

صحیحی نیک کسرله در که یلیازیه دینور . قحیه غلطدر .

مروت

صحیحی نیک و زانک صحرله و سکون و او و همزه .

مفتوحه الله [مروت] اولوب بلا همزه و تشدید و او

الله غلطدر .

معاش

صحیحی یا الله [معایش] در . معایش معشیتک جمعیدر که مطاعم و ملاسین « معایشه » در . بولک یایی یایی اصلیه اولدیلعدن یایی صریحه الله [معایش] دینور دیو کال پاشا زاده سوره اعرافک تفسیرنده بالئاسیه بیان ایتسدر . [شمائل و فضائل] بویله دکدر .

زرا بونازل یاری یایی زانده اولوب بناء علیه ضواب

اختیاره

بولفظك اصل واشتقاقندن قطع نظر اليوم
لسمتزد كرك اركك ورك قادين مطلق باشلي آدمه
اطلاق اولنور. بناء عليه قادين معنانه استعمالنده عربي
قاعدهسي اوزره آخريته ها وضعي جائز اولماز .

ادعای واقعه

غلطدر: [دعوی واقعه] دنيله بيليرسده [ادعای
واقعه] دنيلز. ادعای واقع دئييلدر .

اراضی اميريه

بوتريکيده ايکي خطا وارد: برنجيسي متن رسالده
يسان اولنديغي وجهله ارضك چمي اراضی دکل
ارضسون در. اينکيجي مير افطی فارسی اولديشندن
آخريته عربي ادات نسبتي کتورللهرك. ميريه [ديتيز .
نسبتده] [ميری] وياخود مير لفظنك عرجهده مرادفي
اولان [امير] لفظني استعمال ايله [اميريه] دپك لازم کاور .
[اموال ميريه ذمت ميريه] تريکيلرنده دخی بوقاعدهيه
رجايت اولسوب [اموال ميری ذمت ميری] وياخود
[اموال اميريه] ذمت اميريه دئييلدر .

ذوی العقولك غيری به مخصوص ايکن بين الناس منسوبين
مقامنده مستعملدر .

تقریس

صحیحی بالسر تقرس در که آياقاره عارض اولان بر

خسته لکدر .

عرق النساء

نوك قحی و سينك قصريله صحیح ونوك كسری

وسينك مديله غلطدر .

نکاة

صحیحی نوك كسریله در که نكته نك جهمدر. نوك
صمی و الفك خذقيه نكت دخی دييلور .

قسم ثالثه ذیل

اجا، اعجاز

بونلر افعال بانبندن مصدرلدر که ايكيسينكده
همزه نری مكسوردر . حالو که بفضل معنای مصدری بی
مراد ايدرك ايكيسينده همزه نریك فتحيله اوقورلر که
محض لنددر .

قوة الاستيقه؛ مخارات نغرافيه وامثال [تركيب اسكله
مذكوره كيدر .

باخصوص [آسيای وسطی] كې تركيبه ايكي درلو
خطا وارد؛ اولآ آسيأ بر لفظ اجنبی اولدينندن قاعده
فارسيه اوزره توصيف اولنمز. ثانياً آسيأ لفظي مؤنث
اعتبار اولنمه چغندن صفتك تا نيشله آسيای وسطی
دنبله من .
وقس عليه الدواق

اصحاب كوكلدن

طوغري دكلدر، چونكه تركه اولان [كوكل] لفظي
قاعده فارسيه اوزره مضاف ومضاف اليه اولنمز .

اعضال

اعضا لفظي دانان صنفه الجمع اولدينندن آخرينه
برده تركبه مخصوص [ل] ادات چمنك علاوسنه
لزم . يوقدر اشكال، اهاليلر، طلبلر، حدودلر كې
جمع الجملر قېم بوقبلدنلدر .

الاستيقه

الاستيق بر لفظ اجنبی اولوب اسنمك شاندن اولان
شئ دینور، اسنمچيك حالده ادات مصدر عربي اليه

مع مافيه ارضك چغنده ارضون استعمال بزم
ساعزه خو شجه كله چكندن بنمزده مشهر وشايع اولان
اراضي لفظك استعمال ضروريدير .

اسكله مذكوره

بوتر كيبده ايكي خطا وار؛ برنجسي اسكله لفظ
تركيبك مذكور لفظ عربي بنسبنه قاعده فارسيه اوزره
اضافي؛ اينكيسي اسكله لفظك آخرنده كي هاي رسيمه
غير ملفوظه كي هاي تا نيش ظنسه ملذكور صفتك آكا
توفيق .

الفاظ تركه تك تأنيث وتذكيري مساوي اولدينندن
[اسكله مذكوره] تعيري جائز دكلدر .

لظيفه مقامنده طرفاي عصر دن برسي دردي كه
[اسكله مذكوره] اوله؛ مكر كه اسكله دارده واقع [حرم
اسكله سي] اوله .

قاعده فارسيه اوزره توصيف و اضافتك عدم
جوازي خصوصنده [آسيای وسطی] افرقياي غربي
آلياي شمالي، آوروپاي عثماني، برتاليای كبر، دول
آوروپا، وقان بحري، احوال جغرافيه، مسائل بولتيقيه

امامت لفظی ذاتاً مصدر اولدیفندن تکرار بوکا
ترکیه ادات مصدر الحاقه لزوم یوقدر. [شهادتاتک] دخی
بویله در. یوقاروده ذکرلری یکن. [استقلالیت، بعدیت،
سبقت ایله ضعفیت] لفظلری دخی خطاده [امامتک،
شهادتاتک] لفظلری تکرار یوقدر.

[امرنامه] بری عربی و دیگر اولان امر ایله نامیدن
مرکب بر ترکیب فارسی در. فارسیه ایسه معلومدر که
ثانیث و تذکر مساوی در. باخصوص نامه لفظنک
آخونده کی های رسیمه عبر موقوفه های ثانیث دکدر.
بنام علیه [امرنامه علیه و آخر نامه مذکوره] دیوصفتنک
ثانیثی جائز اوله مز. [امرنامه عالی، امرنامه مذکور]
دیغیلدر.

امک ترکیبه و خاار فارسی در. ایکسینک اجتماعیه
ترکیب فارسی حاصل اوله مان. بنام علیه امکدار ترکیبی
غلطدر. فقط اولقدر شایعدر که ترک استعمال مشکلد.

[الاستیقینت] دیمک ایستلر. یو ادات ایستمه آنجق الفاظ
عربییه مخصوصدر؛ آنکیون الاستیقیت تعبری غلطدر.
فرانسجه [الاستیقینه] لفظی مطلوب اولان. معنای
مصدری بی افاده ایدر.
اماتی اعشار وارداتی

بوترکیب ده طوغری دکدر. طوغریسی شغور؛
«امانت اداره اولان اعشار وارداتی»

ترکیب یاکلدرد. طوغریسی شغور؛ «قرای موقوفه
اعشاری» قر به ک جمعی دخی حرف القافده بیان
اوله جمعی وجهله الفله دکل با الله یازیلر شویله؛ [قری]

وامثالی رسم خط مطبوع و مقبول دکدر. مطلقاً
اون، درت کله یی بیک دن فصل ایدرک شویله
[اون بیک درت بیک] یاز ایدر [بشور اوچور] کی
واصلنده بئس اولمان دخی واردرد.

بالنمرو

غلطدر. صحیحی [بالضرو] در [حسب الضرو] ده
بونک کیدر .

بالفر وخت

فر وخت فارسی در. لفظ فارسی به ایسه عریده الیه
معناسنه اولان [ب] [حرفیه لام تعریفک ادخال اصلا
جائز دکدر .

[لاجل الفروخت] ترکسینیه ده آنک کبی اولوب
ایکسینه ده غلط فاحشدر .

پشین

ترکیده مستعمل اولان پشینک صحیحی پشین در که
فارسی دو .

پشینا

بودخی ایکی غلطی جامع در. برنجیسی [پشین] رینه
پشین دنلی، ایکسینی لفظ عربی کبی تسون الیه
استعمال ایدلسیدر .

پشینات

بوده پشینا لفظی کبی ایکی صورتله غلطدر : برنجیسی

مع مافیه بهضلک [ایککداریت] دیدکلری استعمالنه
اصلا مساغ کوستریه مدجک بر غلط فاحشدر .

اهالی حقیتمندان

صحیحی حقیتمندان اهالی در [اهالی زراع، اهالی
ساده دلا، اهالی فخرادخی اهالی حقیتمندان] ترکیبی کبی
غلط اولوب تقدیم و تأخیر الیه استعماللری لازمدرد .

ایتم هوا

هوانک سکونت و مساعدسنه اطلاق اولسور بر
ترکیب فی معنادر .

ایتم

هیزه تک [کسیریه] ایتم [ایتم] وزنده افعال باندین
مصدر در که جوخک آناسی بالاسی اولدروب کینوسنی
نیم قلیق معناسندر. جمع نیم ایسه [ارحام] وزنده
[ایتم] کلور . بنه علیه ایتم وزنده ایتم دیوبده جمع

یتمی مراد ایتمک خطادر .
باقعه عثمانی

باقعه لفظ اجنبی اولدغندن بونک ده قاعده فارسیه
اوزده اضافتی مجوزایمورل. بنه علیه [عثمانی باقعه سی]
دعبلدر .

رسمیده یازیلان تا دکلدر که قاعدهٔ عربیه اوزره منور
اولوق نصب ایدلسون . اشته بوده غلط فاحشدر .

بیکسه

گویا بیکسک مؤنث اولوق ؛ فارسیده تأنیث و
تذکیر مساوی اولدیلرین کیمسه سز اولان قالدینه بیکسه
دیمک جائز اولدمن .

بیکاشی ووی الیه

بوترکیب توصیف صحیح دکلدر . چونکه ترکیه
اولان [بیکاشی] لفظی فارسی قاعدهسی اوزره توصیف
اولنمن: ترکیب ترکی اولوق [موی الیه بیکاشی] دیلدر.
[بوز باشی موی الیه] اوباشی مرقوم قوئالانق
مدکور قائماتاق مذکور متصرفلق مذکور؛ وامثال
دخی بونک کیدر .

امته تجاریه

بوترکیبده کی [تجاریه] لفظی بعضار صن و تشدید
الیه [تجاریه] ورشده استعمال ایدیورلر سده صحیح
تاک کسری و چیک تحقیقلدر... چونکه [امته تجاریه]
امور تجاریه [تجاریه منسوب و متعلق امور و امته دیمکدر .

پیشینه پیشین دیمک ایکنجیسی [پیشینات] دیو عربی ادات
جمله جهاندر مکدر .

بنده کیت

بنده [قول] معناستنددر که فارسی در . عربی ادات
مصدری اولان [یت] آتک اوزرینه داخل اولدمن: بونده
مرا دا اولان [بنده لک] معناتی افاده ایچون قاعده فارسیه
اوزره [بنده کی] دیلی . همدوره سده هاسن یازیلدر .
چونکه بنده و امثالی الفاظ فارسیه آخر زنده کی حال
حالت جمعه و آخر زنده یلی مصدیره لک حوققده کاف
فارسی به قلب اولنده رق [بنده کان؛ تشکان؛ بنده کی
وتشکی] رسمیده یازیلور .

بهره ادیهسی

غلطدر . صحیحی [بهره ادیسی] در . زیرا بهره لفظی
فارسیده کی [ها] های تأنیث عربی دکلدر .

پولچه

پولچه لفظی لسان عثمانیه استعمالی شایع اولان
الفاظ اجنبیه دلدن . آخر زنده کی [ها] دخی های رسمیه غیر
ملفوظلدر . بونک بونک الفاظ عربیه لک آخر زنده ها

واحدى چمندر كه مؤنشدن بناء عليه قاعده چمنده

[جهات سعت] دنبار .

[حواس خسه] دى بونك كىسدر . صحى

[حواس خمس] در .

تقاسيط ثلث دى ياكلسدر . چونكه تقاسيطك

واحدى تقسيطدر كه مذكردر . آنكچون بونك چمنده

[تقاسيط ثلثه] دنبايدر .

جميع اسماء اعدادده حال بوموال اوزرهدر .

چاشدر

صحى [جامه شوى] ايسهده لسامزده استعمالك

قدم شوى جهتيله [چاشدر] لفظى غلط مشهور اوله ورق

قبول اولمشدر .

چفتلكات

چفتلك چمنى دىك اوله جقسده چفتلك عربى

چمنلر بنه مخصوص اولان ادات الله چمنلر .

خر كات نامشروع

غلطدر . صحى [نامشروع] در . زيرا حر كات الله

مشروع لك آره برسه ادات نقي فارسى . تناخل اتمشدر .

تجر به

رانك كسره له صحى صبه غلطدر .

تقاعداك

غلطدر . چونكه تقاعد ذاتا مصدر عربيدر . بناء

عليه برده تركيه ادات مصدر علاوه سته حاجت بوقدر .

تر به ، تنبيه ، تركيه ، ترضيه

وامثال مصدرى مخفف الابدان . تشديد الله استعمالى

غلطدر

خر جراه ، شرعشريت ، دولتمليه ، صدارت عظمى

بومالو ايكسمر كچه دن مركب اولان تركيب اضافى

ووصفيلر ده كلكلر مطلقا فضلى لازمدر شويوله :

[خرج راه] [شرع شريف] [دولت عليه]

[صدارت عظمى]

جلست

صحى

[چمندر كه] باسزدر . بالله [جلست] غلطدر

جهات سته

حسب القاعده طوغرى . دكلسدر . زيرا جهاتك

دیت

[زفاہیت] کنی مخفف الیاد، یا ک تشدید غلط.

دیزار

بعض جہلا [دیدار] معنائہ استعمال ایدر کہ غلط
فاحشدر .

رضا اولیور - رضا ایتیم

[راضی اولیور] [ارضائے ایتیم] دیک اولہجق کہ
ایکسی دہ غلطدر

زنیکہ

غلطاندہ [یکسہ] و [اختیار] نک عیندر، شو قدر کہ
یکس فارسی و اختیار و زنیکہ ترکیبدر . زنیکہ کویا
زنیکہ مؤنث اولہجق ! حالو کہ ترکیبہ صیغہ تأنث
یوقدر .

سنزوات

بودہ ذکر مرورآیدن [چغٹاکت] ہ بکڑ، سبرہ
فارسیدر . بناء علیہ عربی ادات جمیلہ جملند من .

حوادثات، لوازمات

وامثال کی پابعہ جمع الجمل غلطدر . واقعہ عربیہ
بعض جمع الجملز وارسدہ آتیز مطلقا عربی ایشیدلکہ
موقوفدر .

حاضیت

مشدد الیاد . تخفیف الیہ استعمالی غلطدر .

دبوی عسکری

دبوی برلفظ اجنبی در کہ صحیحی [دہو] در .
اجنبیک قاعدہ فارسیہ اوزرہ توصیفی صحیح اولیدی
انفا بیان اولنددر .

دول آوروپا

بودہ دبوی عسکری کی غیر صحیحدر .

دھا اکل، دھا افضلی

اکل و افضل ایکی دہ افضلی تفضیلند . دھا
لفظی ایسہ بو کی پررہ اداء تفضیل مقامندہ مستعمل
اولدیغدن اسم تفضیل اوزریشہ لاحق اولجہ معنای
تفضیلی افادہ خصوصیتدہ مکررآلک حاصل اولور . بناء
علیہ جائز اولین .

وزناً ومعنی سسند گیرد . یعنی [سسند ثبت] الفاظ
متزاد فیه دن اولوب [ثبت] سسند و جت دیمکدر . خلق
ایسه قهریف ایدوب سسند سبت دیرل .
شهور

السانلرک کلایت اوزره متشکن اولدینی محل معنائه
اولان [شهر] لفظی فارسی اولدیندن عربی قاعدهسی
اوزره جمعی جائز دکلدر .
[شهرور] عربیده آی معنائه اولان [شهر] ک جمعیدر .

صندق

بور لفظ عربیدر که لسان عثمانیده کثیرالاستعمال
اولوب صحیحی [صندوق] در .

ضابطان عسکریه

[ضابطان] عربی ایسهده فارسی اداتیه جمع ایلد-
یکندن صفتی اولان عسکرکی لفظنک تأنیثی جائز اولمز .
صحیحی [ضابطان عسکرکی] در .

طوبخانه عامره

بونده و امثالی ترا کینده واقع اولان [طاهره] لفظنک
تأنیثی [ضابطان عسکریه] ده کی کبی غلطدر .

سریع الخامه

بوده [بالفروخت] ک قر داشیدر : بومقاصده [سریع اقل]
ترکینک استعمال یک مناسب اولور .
سنگانه

صحیحی [سنگخانه] در .

[سلج] دری یوزمک معنائه اولوب [سلجخانه] دری
یوزمک محل دیمکدر .

سسند مخصوصه

مخصصات عسکریه حوالانسه محسوباً اموال امیریه
صندوقلردن و بریلان مبالغه مقابل آنان سسندره اکثراً
غلط اولهرق بویه دیرل . صحیحی بلا تأنیث [سسند
مخصوص] در .

سوارچی مخصوصه

بونده کی [مخصوصه] دهی [سسند مخصوصه] ده کی
کبی خطادر . سوار فارسیده آتویه دینور .

سسند سبت

بونده کی [سبت] ثبتدن محرف اولوب [ثبت]

قوناغ عالیری - قوناغ دولیری

بوترکیار هیچ صحیح دکلدر .

کسان مرقومه

[ضابطان عسکریه] نک مثیلدر . [کسان مرقوم]
دیمک لازم کاور .

کون بکون - دیز بدیز

اشوبله توسل الفاظ عربیه و فارسییه مخصوص
اولوب الفاظ ترکیهده استعمال اولنه من . بوقصامده
[کوندن کونه] [دیز دیزه] دینیلدر .

مالا و جانا

[جانا] تعیری غلطدر . [پشینا] کچی . زیرا جان
و پشین فارسی اولوب بونلرک قاعده عربیه اوزره توبینی
جانر دکلدر .

مأمورین

مأمورک جمعی اولوب صحیحی رانک کسرللهدر .
رانک قحجی و رانک سکونیه وینه جمع قصیده استعمالی

تجزیه

عجز لفظی قوجه قاری معناسنه اولدیفندن تا
علاومسیله نایته حاجت یوقدر . صحیحی [عجز] در .

غزته مستبره

[غزته] لفظ اجنبیدر . آنکیچون قاعده فارسییه
اوزره توصیف و برده صفتک نایته جانر دکلدر . معتبر
غزته دیمک مناسب اولوز .

فیولین

[فحول] [فحل] ک جمعی اولدیفندن تکرار جمعی
جانر دکلدر . [کدین] [دخی آنک کیدر] .

قرا

قرینهک جهیدر که بوله الله یازلسی یا کلشندر .
صحیحی [قری] در .

قتال مذکور - قومیسون مذکور

بالاده ذاکری خرواییدن نظاری کیدر . [مذکور
قتال] [مذکور قومیسون] دینیلدر .

مدت نظامیه سی منقضیه اولدی

ترکینده کی [منقضیه] مدتک صفتی ایسه ده آره به
ادات مفعول ترکی تداخل ایدرک پینسارینی فصل ایتد -
یکندن لازمه مطابقت منقی اولوب بنه علیه طوغریسی
[منقضی اولدی] دیکدر .
[دعوامی مسیوعه دکلدر] تعیری دنجی بوقبیلدندر .
امثال صکوک شریعه ده کثیر الاستعمالدر .

مراد اولنور

یاکلشدر . طوغریسی [مراد اولوز] در . [مجازات
اولنور . مکافات اولنور] و امثالی اسم مفعولارده ده حال
بومشوال اوزرده در .

حتی « محاط علم عالیباری بیورلدقده - و معلوم
دولتاری بیوریلور - و منظور سامیلری بیورلق اوزره »
کچی دائماً قولاندنمز ترا کیسه واقعه [بیورلدقده .
بیوریلور . بیورلق] تعیریله ده یاکلشدر . طوغریسی
[اولدقده اولوز . اولق] دیکدر . لکن تعظیم وتوقیر
قصیدیه بوخطا علی الاکثر بیله رک اختیار اولنور .

غلطدر . چونکه رانک قحقی ویاک سکونیه [مأمورین]
مأمورک [نثیه] سیدر .
ماهیه .

آیلق معناسنه قولایورسه ده ماه لفظی فارسی
اولق حسینیه نسبتده قاعده غریبه اوزره ادات نایب
علاوه سی جائز اولمز . صحیحی [شهریه] یاخود [آیلق]
دیکدر .

متین

صحیحی نایک کسریله در . قحیله غلطدر .

محقق

صحیحی قاف اولک کسریله در . قحیله غلطدر .

متواتر

تاه ناینک کسریله صحیح . قحیله غلطدر .

متهوم

غلطدر . صحیحی متهدر .

تجبت درونیه

[درون] لفظی فارسی اولدیندن ادات نایب عربیه
مقارنقی جائز دکلدر . [تجبت درونی] دیمک لازم کلور .

مقنود

غلطدر . صحیحی [مقید] در .

مکتب رشادیه

مکتب مذکور اولدیفندن صفتک مؤث اولسی غیر
جائز ایهده امثال لسانمز ده کثیر الاستعمالدر .

مهناییه

بوده غلطدر . [مهنایلق] دیلدر . فقط لسانمز ده
قدیم شایعدر .

مهور

صحیحی [مهنیر] در .

میر میراندن

صحیحی [میر میران] در .

نازک

فاعل وزننده لفظ فارسیدر . ضم زا ایله استعمالی

غلطدر .

نازکه

[نازک] لفظی فارسی اولدیفندن . تذکیر و تأنیثی

مستحق

حانک قحجیه صحیح کسرله غلطدر .

منیره کاه

[منیره] ذاتاً محل سیر معنانه اسم مکانداز . بناء علیه
آخرینسه برده ادات مکان علاوه سننه حاجت یوقدر .
[ملاذکاه] دخی یوقیلددر .

مسئله مجرئه عمه

بالکشد . طوغریسی - [مسئله مجرئت عنهدر]
بوزمان بومسئله بین الادبا منایرات کتیره بی هوجب
اولسیدی . تفصیلاتی تصویر افکار غرضسنده مندر جدر .

مصارف راهیه

[محبت دروینیه] کچی بوده غلطدر . [مصارف راه]
ویاخود [خرج راه] دیلدر .

مماش حالهسی

بوده صفت ایله موصوف بئتنده مطابقت لازمه
یوقدر . [معاش حالسی] دیلدر .

عربیده سر خوشخانه [نشوه] دینلایکندن قرب تلفظ
قنایسته نشه یی [نشوه] مقامیده استعمال ایشلاردر
ظن ایدرم.

واریت

وارلق دیمک اولاجق که [سربستیت] وامثال یاپه
مصدرل کی بوده غلطدر.

وقوف تامه

غلطدر. صحیحی [وقوف تام] در.

هکیم

طیب معاسنددر که صحیحی [حکیم] در.

مساویدر. تنه علیه عربی به مخصوص مؤنث صیغه.
سیله [نازکه] دیمک غلطدر.

نامان کهنه‌لر - نامون کهنه‌لر

ایکینجی ده غلط اولوب مقررند [نام کهنه] بئیه
وچمنده ده [نام کهنه‌لر] دیمیلر.

نزاکت

بوده غلطدر. چونکه آنقا بیان اولدیجی وجهله
[نازک] فارسیدر. عربی اسم فاعل دکل که مصدری
نزاکت اولسون. مع مافیه مشاهیر ادبی روم و عجمدن
چوقلری آثار ایدیلنده اشبو نزاکت لفظنی استعمال
ایشلاردر.

نشانه عالیله

[امرنامه علیه] و [خاره سزعه] صگی بوده
غلطدر. [نشانه عالی] دیمک لازم کلور.

نشانه

بولفظی علی الموم ایدلمر سر خوشناق ودها
ظریفه سی کیف معاشنه استعمال ایدرلر. حالبو که بولکه
عربیله اربابی عنینده بالکلیه بشقه معنایه کلور. فقط

«سائرینک غلطانی تصحیح ایتک ایستیانلر جهلندن زیاده» «من الف فقد استهدف» «معرضنده بولنورلر» مجوٹ عنده غلطات الیه کسب انس و الف ایدلرک هربری بریار قیدندن تفریق ایدلک ایستیلور کی مؤلفنه خصم اولور؛ و تشفی غیظ ایچون آلك خطاسنی بولیه چالیشور .

«سیاق تحریر سامیرلرینه کوره کلات داتما اصلی اوزره قالوب هر درلو تفریدن مصون اوللیدر . فقط رأی قاصرانه کوره اگر بویله اولجیق اولسه هیچ برکله صحیح اولماق لازم کلور . چونکه بوفن اربابی عننده معلوم و مسلم اولدیغی وجهله لغات هیچ برزمان و مکلده برقرار اوزره طور مبوب لفظاً و معنأ تبدیل شکل ایدر . بناء علیه برکله نیک مجرد شکل سابق بشقه درلو اولاق مناسیتله شکل حاضرینه غلط دیمک جائز اولمز . فقط بوشکل حاضرک معتبر اولسی آلك بر درجه به قدر قدیم و شایع اولسنه متوقفدر .

اشنه برکله نیک غلط اولوب اولدیغنه حکم ایتک آلك قدم و شایع حفته بر حجت تعیین المده به منوط دیمک

لاحقه

شو اثر عاجزانه می نظر تدقیق و تنقید عالیدن کچومش اولان فاضل بی نظیر تحریر حریری دولتلو منیف پاشا خضر تلر نیک یک محقق و افکار ترقی پروران زمانه موافق کوردیکم جواب مستطاب دولترینی ذیل کتبه عیناً درج الیه اثبات انصاف و بوفکر و نظرده کی قصوری اعتراف ایلرم .

جواب

« اثر قلم مکرم تو آملری اولان غلطات رساله سینه داتر تحریرات سینه لره مذکور رساله مطالعه کدار عاجزی اولدی .
« طوغریسی خواصنک تحسینی جالب و عامه نیک استفاده سنی موجب بر تائیف بر شافعدر .
.....

« بومثالو مؤلفانده نه قدر دقت اولسه ینه آزددر .

مثلاً اصلی ہرنہ اولور ایسہ اولسون مجوم پشندہ شائع
اولس وقدم پیدا ایش اولان الفاظی دخی بقا ایتکمن
یشقہ چارہ یوقدر .

.....
» هر حالده لطف و اراده صاحب تألیف و افاده
افندم حضرت تکریمکدر . فی ٤ رمضان سنہ ٩٩

محمد طاهر
مینف

اولور . و مشکل اولان دخی یوراسیدنر . صحیح و غلط
حققده اولان اختلافنر هیه بوندن نسات ایدر .

» غلط مشهور لغت صحیحندن اولادر . قول
مشهوری پک طوغریندنر . مثلاً غلط مشهور حکمی آن
» حظ و چاشیر و معیلان » کایرینک اصلنه ارجاعلری
نصل معقول و ممکن اولور ؛ رسالہ سنیئلرندہ پک چوق
اولان بو مثالو کائی رأی عاجزانه کوره سالف الذکر
حدودی یحناوز ایدلردن عد ایلہ حال اوزره براقق
اقتضا ایدر . (*)

» واقعا براہینتی باعجوان باعجہ سنده بیانی یاخود
فہنہ مغیار بٹش اولان نباتاتی هر وقت چچسارہ رف
باخچہ نک انتظام و روتیتی محافظہ ایلدیک کی ادبا دخی
لسانیرنک اصول و شیوہ سنہ منافی الفاظ و تعیراتک رد
و تحجیحہ اعتنا ایلدیرلر . فقط هر نصلسہ یتشوب
کوکشمش و دیگر منتظم اوللر کی آندن دخی استفادہ
ایلدیکہ باشلاغمش اولان نباتات و اشجاری مجر دیولسیر
کیرمش دیو قطع و ازالہ ایتک موافق مصطلحت او لیدیخی

(*) اشو اخطار مصیب اوزرینہ اومتولہ الفاظک کافہ سی
اشارات مخصوصہ ایلہ تعمیر ایلاندیرلر . سری

